ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

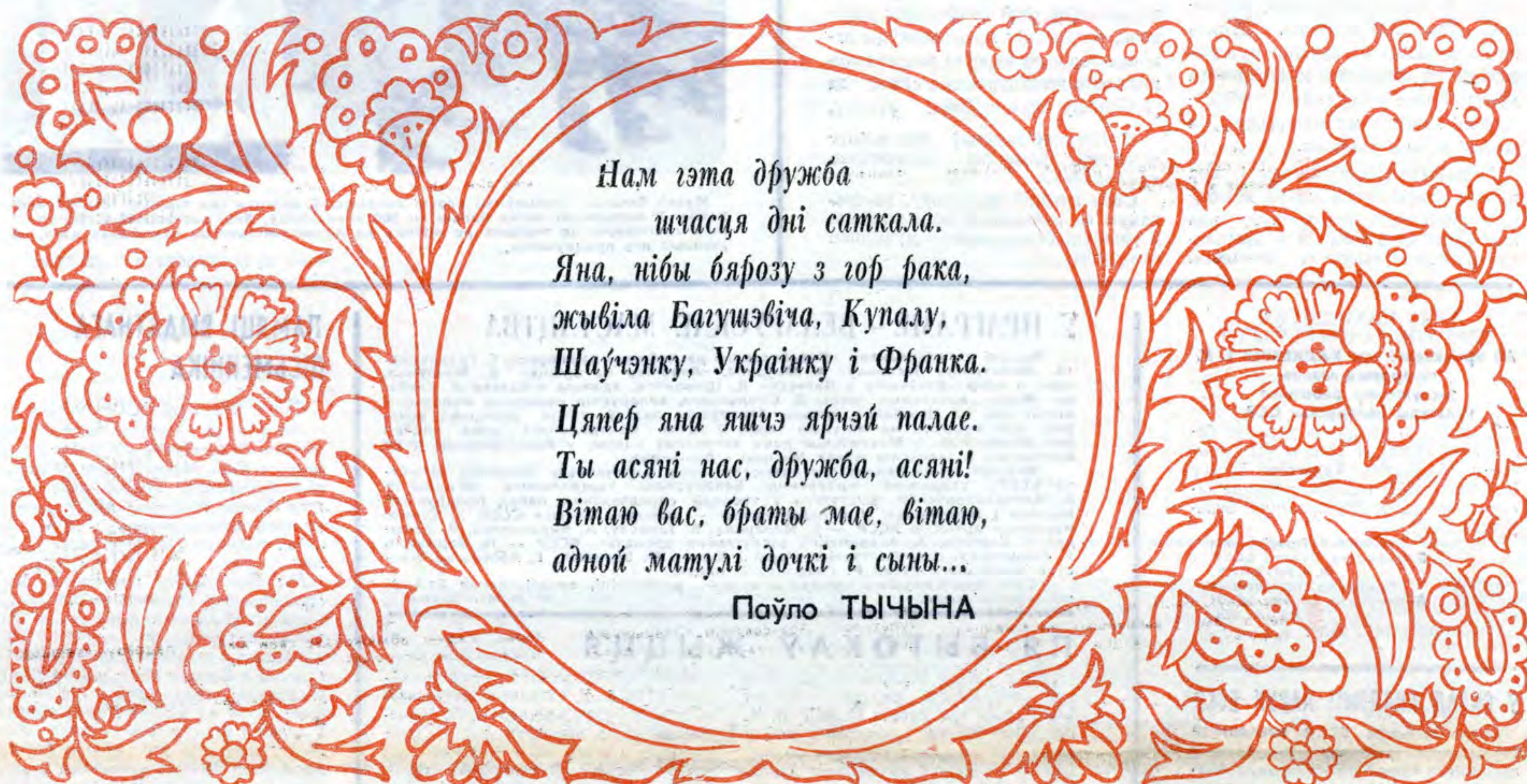
Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 11 (2590)
ПЯТНІЦА
17
сакавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Дарагая сястра Украіна! Перад агульным святам нашым, перад імянінамі вялікай сям'і народаў Савецкага краю — прымі шчырае, усхваляванае прывітанне ад блізкай і роднай табе Беларусі. Любы нам твае шырокія разлогі і высокія вяршыні, сінь хваляў Дняпра-Славуціча і зеляніна стром і паланін Верхавіны, сэрцам мы чуем песні твае, рады справам тваім.

І сёння мы слухаем тваіх песняроў і музыкантаў, праслаўленых людзей тваіх. Сёння штотыднёвік наш гасцінна аддае свае старонкі дарагім сябрам.

Колькі спатканняў было на гасціннай зямлі тваёй, Украіна! Гэтыя здымкі — сведчанне такіх братэрскіх сустрэч. На першым здымку (справа налева) — народны паэт Беларусі Янка Купала, акадэмік АН БССР Васіль Шчарбакоў і Платон Галавач на адкрыцці помніка Тарасу Шаўчэнку ў Харкаве ў 1935 годзе; на другім — сустрэча на пероне Кіеўскага вакзала дэлегацыі БССР на святкаванні 300-годдзя ўз'яднання Украіны з Расіяй 20 мая 1954 года. Сярод дэлегатаў — Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР В. І. Казлоў і народны паэт Беларусі Якуб Колас.

Гэтыя здымкі ўпершыню вы ўбачылі нядаўна на блакітным экране ў перадачах, прысвечаных сувязям нашых літаратур.

КІРАВАЦЦА ВЫСОКІМІ ПРЫНЦЫПАМІ

ПАРТЫЙНЫ СХОД У САЮЗЕ КАМПАЗІТАРАЎ БССР

У Саюзе кампазітараў БССР адбыўся партыйны сход, прысвечаны абмеркаванню Пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Даклад пра беларускую музычную крытыку зрабіла сакратар партыйнай арганізацыі Саюза кампазітараў А. Ракава. Гаворачы аб становішчы музычнай крытыкі, яна адзначыла пасіўнасць некаторых музыказнаўцаў. Ледзь не палова крытычных артыкулаў па музыцы, апублікаваных у апошнія гады, прысвечана юбілейным датам. У друку з'яўляюцца, як правіла, адны і тыя ж імёны. Амаль не выступаюць беларускія музыказнаўцы на старонках цэнтральнага друку. Рэдка праводзяцца абмеркаванні крытычных матэрыялаў на секцыі музыказнаўства.

У дакладзе ішла размова і пра нізкую прафесійную якасць некаторых крытычных артыкулаў, пра неабходнасць кіравацца ў крытычнай дзейнасці высокімі этычнымі прынцыпамі, пра выхаванне маладых музыказнаўцаў.

В Сізко, якая выступіла ў спрэчках, гаварыла пра хібы ў грамадскай рабоце саюза. Рэдка праводзяцца «музычныя серады», слаба вядзецца прапаганда беларускай музыкі.

Т. Шчарбакова, высока ацаніўшы стан музычнай фалькларыстыкі, зрабіла некаторыя крытычныя заўвагі музыказнаўцам, што пішуць па агульна-тэарэтычных і гістарычных праблемах.

Д. Смольскі адзначыў, што, павышаючы свой прафесійны ўзровень, беларускія музыказнаўцы павінны быць на ўзроўні патрабаванняў, якія прад'яўляюцца сёння да работнікаў ідэалагічнага фронту.

К. Цесакоў гаварыў пра работу музычнай рэдакцыі выдавецтва «Беларусь».

Сход прыняў пастанову, накіраваную на павышэнне ролі крытыкі ў развіцці беларускай музычнай культуры.

Музей баявой і працоўнай славы адкрыты ў калгасе імя Фрунзе Шклоўскага раёна. У экспазіцыі музея больш як 300 экспанатаў. Яны расказваюць пра гісторыю гаспадаркі ад першых яе крокаў да калгаса-мільянера сённяшніх дзён, аб лепшых яго працаўніках.

Фота М. ЖАЛУДОВІЧА. (БЕЛТА).

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

Аб прысваенні тав. ХАДКЕВІЧУ Т. К. ганаровага звання заслужанага работніка культуры Беларускай ССР

За плённую дзейнасць у галіне беларускай савецкай літаратуры прысвоіць пісьменніку **Хадкевічу** Тарасу Канстанцінавічу ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Ф. СУРГАНАЎ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. ЧАГІНА.

14 сакавіка 1972 года,
гор. Мінск.

У СКЛАД АКАДЭМІІ НАВУК БССР

Акадэмія навук БССР паведаміла імёны зарэгістраваных кандыдатаў у акадэмікі і члены-карэспандэнты Акадэміі навук БССР, вылучаных вышэйшымі навучальнымі ўстановамі, прадпрыемствамі, грамадскімі арганізацыямі, навуковымі работнікамі і іх групамі. Сярод вылучаных — некалькі пісьменнікаў. Кандыдатам у акадэмікі АН БССР вылучан Скурко (Максім Танк) Яўген Іванавіч, народны паэт Беларускай ССР; кандыдатамі ў члены-карэспандэнты АН БССР— Навуменка Іван Якаўлевіч, доктар філалагічных навук, прафесар; Няфёд Уладзімір Іванавіч, доктар мастацтвазнаўства, прафесар.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з 50-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка Гамолку Мікалая Іванавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

●

За заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў народнага артыста СССР Малчанава Паўла Сцяпанавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ПРЭМІІ Ў ГАЛІНЕ КІНАКРЫТЫКІ

Усесаюзныя прэміі за лепшыя работы ў галіне кінатэорыі і кінакрытыкі ўстанавіў Саюз кінематаграфістаў СССР. Прэміруюцца аўтары крытычных артыкулаў, аглядаў і іншых даследчых матэрыялаў, што апублікаваны на рускай мове і мовах народаў СССР і з'яўляюцца каштоўным укладам у развіццё марксісцка-ленінскай тэорыі мастацтва. Палажэнне аб новых прэміях будзе садзейнічаць далейшаму развіццю савецкага кінамастацтва, росту і аб'яднанню прагрэсіўных сіл сусветнага кінематографа.

Прэміі будуць прысуджацца штогод.

(Кар. ТАСС).

Масква.

У ПРАГРАМЕ — БЕЛАРУСКАЕ МАСТАЦТВА

Урыўкі са спектакляў «Рудабельская рэспубліка» па аповесці С. Грахоўскага, «Канстанцін Заслонаў» А. Маўзона, «Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка, арыі з опер «Дзяўчына з Палесся» Я. Цікоцкага, адажыо з балета Я. Глебава «Мара», вакальныя творы Д. Смольскага, беларускія народныя мелодыі ў выкананні на цымбалах, вершы беларускіх паэтаў—такая праграма вечароў, што прайшлі на мінулым тыдні ў залах Цэнтральнага дома акцёра імя Яблачкінай, у Маскоўскім доме ветэранаў сцэны, у Ленінградскім доме мастацтва, у заводскіх цэхах Масквы і Ленінграда.

Вялікая група беларускіх артыстаў, якую ўзначальвае народная артыстка СССР, старшыня праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання Л. Александроўская, выступіла з творчай справаздачай перад працоўнымі Масквы і Ленінграда. У складзе групы — народны артыст СССР З. Стома, народныя артысты БССР — Г. Макарава, В. Тарасаў, А. Карзянкова, В. Давыдаў, І. Саронін, А. Астрамецкі, заслужаныя артысты БССР — П. Кармунін, І. Лакштанаў, салісты тэатра оперы і балета М. Здановіч, Г. Лебедзева, майстар мастацкага слова Р. Пятрэнка і іншыя.

Гэта адна з першых паездак за межы рэспублікі, арганізаваная БТА ў юбілейным годзе.

Р. ДЗМІТРЫЕВА.

ЛЯ ВЫТОКАЎ ЖЫЦЦЯ

Любы жыхар Бялыніч ведае, што тут нарадзіўся народны мастак БССР, народны мастак РСФСР В. К. Бялыніцкі-Біруля, які адлюстраваў у шматлікіх палотнах пейзажы роднай Беларусі і многіх іншых месц нашай Радзімы. Яго землякі стварылі мемарыяльны музей, які за некалькі гадоў наведалі тысячы экскурсантаў.

Сёння ў раённым Доме культуры адбыўся ўрачысты вечар. Ён быў прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння выдатнага майстра пэндзля.

Даклад аб жыццёвым і творчым шляху выдатнага мастака-пейзажыста, правадзейнага члена Акадэміі мастацтваў СССР зрабіла сакратар райкома КПБ В. Е. Сінякова. На вечары выступілі ўдава мастака Е. А. Бялыніцкая-Біруля, дырэктар Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Е. В. Аладава і іншыя, якія прыбылі ў Бялынічы.

У фае Дома культуры адкрылася перасовачная выстаўка. У ёй адлюстравана творчасць славутага земляка. У гонар 100-годдзя з дня нараджэння мастака ў раёне праведзены фотаконкурс на лепшы пейзажны здымак.

БЕЛТА.

Два дні праходзіў у Гродне першы абласны агляд фальклорнага мастацтва. Самабытныя песні, кадрылі і частушкі, прывезеныя з усіх куткоў вобласці, знаходзілі самы жывы водгук у слухачоў, што запоўнілі прасторны Дом палітасветы.

На здымку—народны вясельны абрад у выкананні ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці Багудзенскага СДК Навагрудскага раёна.

Фота А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

ПАМЯЦІ ВЫДАТНАГА ПІСЬМЕННІКА

Савет Міністраў БССР прыняў пастанову аб увекавечанні памяці выдатнага беларускага дзіцячага пісьменніка Янкі Маўра (Івана Міхайлавіча Фёдарава). Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў БССР па друку прапанавана выдаць у 1973—1976 гадах збор яго твораў у чатырох тамах.

Імя Янкі Маўра прысвоена Мінскай абласной дзіцячай бібліятэцы і Бытчанскай васьмігадовай школе Барысаўскага раёна.

Мінскаму гарвыканкому даручана сумесна з Саюзам пісьменнікаў БССР устанавіць мемарыяльную дошку на доме № 36 па вуліцы Карла Маркса ў горадзе Мінску, у якім жыў Янка Маўр, прысвоіць яго імя адной з вуліц горада Мінска, устанавіць у 1972 годзе на магіле Янкі Маўра надмагілле.

●

У сувязі з падрыхтоўкай выдання збору твораў Янкі Маўра Камісія па літаратурнай спадчыне пісьменніка збірае матэрыялы, звязаныя з яго жыццём і літаратурнай дзейнасцю.

Камісія просіць усіх асоб, у якіх захоўваюцца пісьмы Янкі Маўра, неапублікаваныя рэцэнзіі ці водгукі на кнігі і рукапісы, цікавыя рэдкія фатаграфіі, прысылаць іх у Саюз пісьменнікаў БССР па адрасе: Мінск, вул. Энгельса, 9.

ВЫСТАЎКА П. ГАЎРЫЛЕНКІ

У выставачнай зале Саюза мастакоў БССР адкрылася выстаўка твораў Паўла Нічыпаравіча Гаўрыленкі.

На выстаўцы сабраны карціны, эцюды, накіды, замалёўкі, створаныя таленавітым мастаком на працягу доўгага творчага жыцця.

Павел Нічыпаравіч Гаўрыленка, адзін з арганізатараў Саюза мастакоў БССР, выдатны дзеяч мастакоўскай арганізацыі Беларусі пакінуў багатую жывапісную спадчыну.

ПІСЬМЕННІКІ І ГРАНІЦА

ДА 50-годдзя КУЛЬТУРНАГА ШЭФСТВА НАД УЗБРОЕНЫМІ СІЛАМІ

Восень на зыходзе. На двары дождж, ветрана. А газік, шоргаючы шынамі, ідзе на граніцу. Да пагранічнікаў едуць госці — пісьменнікі Беларусі. Узначальвае іх старшыня ваенна-шэфскай камісіі Саюза пісьменнікаў БССР Мікалай Іванавіч Аляксееў, генерал-маёр у адстаўцы...

Беларускія пісьменнікі не ўпершыню сустракаюцца з граніцай. Далёкія пагранічныя заставы атрымалі пастаянную прапіску ў іх творах. Аб мужных вартавых рубяжоў Айчыны напісаны раманы, аповесці, нарысы, вершы, складзены песні. І найперш тут зноў хочацца назваць М. Аляксеева. Чалавек з ружжом стаў галоўным героем яго раманаў «Якаў Жалязноў», «Выпрабаванне», «Па закліку сэрца». Нядаўна ў выдавецтве «Беларусь» выйшла яго аповесць «Сухар». Яна зноў жа расказвае аб цяжкім і поўным баявой рамантыкі жыцці пагранічнай заставы.

Узначальваючы ваенна-шэфскую камісію СП БССР, М. Аляксееў шмат зрабіў для таго, каб мабілізаваць пісьменнікаў рэспублікі на работу над творамі, прысвечанымі Савецкай Арміі і пагранічным войскам. Менавіта з яго актыўным удзелам, з удзелам іншых беларускіх літаратараў у вайсковых часцях адбыліся літаратурныя вечары і чытацкія канферэнцыі па творах А. Алешкі, М. Кругавых, І. Шамякіна, І. Новікава і многіх іншых нашых літаратараў.

Воінам Савецкай Арміі беларускія пісьменнікі прысвяцілі два калектыўныя зборнікі. У адным з іх—«Шлях да перамогі» — змешчаны творы 72 празаікаў і паэтаў. У ім, у прыватнасці, выступілі народныя паэты і пісьменнікі Беларусі П. Броўка, А. Куляшоў, М. Лынькоў, М. Танк, а таксама І. Шамякін, Я. Брыль, І. Мележ, М. Аляксееў і інш. У зборніку на пагранічную тэматыку — «Людзі высокага абавязку» — сабраны нарысы, аповесці і апавяданні пісьменнікаў розных пакаленняў.

Не стаяць у баку ад ваеннай тэматыкі і беларускія драматургі. Так, толькі ў апошнія гады тэатры рэспублікі паставілі «Першы ўрок» К. Губарэвіча, «Дзеці аднаго дома» І. Шамякіна, «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці» А. Махнача, «Месца дзеяння — Віцебск» А. Маўзона...

Воіны-пагранічнікі шчыра, ад усяго сэрца ўдзячны беларускім пісьменнікам за непаўторныя сустрэчы, за іх кнігі.

І. ЦЯРЭНЦЬЕЎ.

І. САЛДАЦЕНКА, сакратар праўлення СП УССР

«ДРУЖБОЮ МИ ЗДРУЖЕНІ...»

У ЛАДНЫМ КРОКАМ ідзе па зямлі нашай квітнеючай Радзімы слаўны юбілейны год. Пяцьдзесят гадоў хутка будзе, як зліліся ў адзіную сям'ю народы нашай краіны, утварыўшы непарушны Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

І цяпер мы зноў і зноў паўтараем словы выдатнага ўкраінскага паэта Паўла Тычыны, які з гордасцю гаварыў:

Дружбою ми здружені,
Батьківщино — мати!

За дружбу, за росквіт, за нашы слаўныя подзвігі ў баі і працы — нашы словы падзякі і сардэчнага прызнання роднай сястры Расіі, яе вялікаму народу, які здолеў зрабіць пабрацімамі нас: украінцаў і беларусаў, грузін і казахаў, латышоў і эстонцаў, літоўцаў і таджыкаў, армян і малдаван, азербайджанцаў, кіргізаў, — словам, ленінскім сонцам асвятліць народам шлях у шчаслівую будучыню.

Савецкая Украіна. Ад сталіцы яе — старажытнага Кіева — пралягаюць шляхі дружбы ва ўсе канцы нашай неабсяжнай бацькаўшчыны. Пратораны яны і да сінявокай сястры — Савецкай Беларусі, не толькі для народна-гаспадарчага яднання, але і для штодзённых кантактаў нашай культуры і мастацтва.

Адна доля была ў нашых народаў у часы царызму. Адны песні гневу і барацьбы нараджаліся на нашых землях. Адны імкненні і думы былі ў заняволеных украінцаў і беларусаў, адны песні пратэсту і заклiку былі ў сэрцах людзей. Ляцелі з Украіны гнеўныя словы Тараса Шаўчэнкі на Беларусь, а адтуль — палымяныя словы Багушэвіча і Купалы, Коласа і Цёткі, заклікаючы да аднаго — да дружбы, каб скрышыць царскія кайданы.

Кастрычнік прынёс сонца на нашы землі і зрадніў нас навек. Ён адкрыў шырокія далягляды для нашых культур, сацыялістычных па змесце, нацыянальных па форме, як завяшчаў вялікі Ленін.

Аглядаючы пяцідзесяцігадовы шлях, які прайшлі нашы народы ў адзіным Саюзе рэспублік-сясцёр, радасцю поўніцца сэрца. Мы ганарымся тым, што здабыткі ўкраінскай культуры і літаратуры сталі шырокім надбаннем беларускага народа — і наадварот. Мы ганарымся тым, што ўкраінскае мастацкае слова дзякуючы братняй дружбе знайшло дарогу да мільёнаў беларускіх сэрцаў.

Неабсяжныя нашы літаратурныя сувязі. Украінскі народ свята захоўвае ў памяці першыя паездкі беларускіх пісьменнікаў на чале з Янкам Купалам і Якубам Коласам, якія наведалі ў тыя далёкія гады Харкаў і Запарожжа, пакланіліся нашаму вялікаму Кабзару на яго магіле ў Каневе.

А пасля такія паездкі сяброў-літаратараў на Украіну, а ўкраінскіх пісьменнікаў — на беларускую зямлю сталі традыцыйнымі і пачалі вылівацца ў тыдні і дэкады братніх літаратур — як вялікія нацыянальныя святы.

Украінскі народ з гонарам прызнае, што дзякуючы намаганням беларускіх пісьменнікаў на мове сяброў загучалі творы Т. Шаўчэнкі і І. Катлярэўскага, П. Тычыны і М. Рыльскага, А. Малышкі і М. Стэльмаха, А. Ганчара і А. Вішні, В. Казачэнкі і Ю. Збанацкага, А. Карнейчука і М. Бажана, С. Алейніка і Т. Масэнкі і многіх, многіх іншых — дзякуючы вялікай працы Я. Купалы і Я. Коласа, М. Танка і П. Броўкі, П. Глебкі і А. Куляшова, І. Шамякіна і А. Бялевіча, Р. Няхая і А. Вялюгіна, М. Калачынскага і А. Астрэйкі і многіх іншых, хто пераклаў іх творы на родную мову.

У сваю чаргу, лепшыя творы беларускай літаратуры знайшлі ганаровае месца на кніжных паліцах шматтысячных бібліятэк гарадоў і вёсак Савецкай Украіны, а драматургічныя творы — на сцэнах многіх тэатраў нашай рэспублікі.

На шахтах Данбаса і на паланінах Карпат, сярод стэпавікоў Таўрыі, як і ўсюды, разам з украінскімі і рускімі песнямі ты заўсёды пачуеш «Песню пра Нёман», «А ў полі вярба», «Люблю наш край, старонку гэту», «Лявоніху», «Лянок» і іншыя любімыя песні, створаныя беларускімі пабрацімамі.

Без перабольшання можна сказаць, што нашы выдавецтвы шмат што зрабілі для папулярызацыі лепшых узораў беларускай літаратуры на Украіне. Неаднаразова шматтысячнымі тыражамі выдаваліся бессмяротныя творы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча — яны ўвайшлі і ў праграму сярэдніх школ.

У выдавецтвах «Дніпро» «Радянський письменник», «Молодь», «Веселка» неаднаразова выходзілі цудоўныя творы нашых сучаснікаў і ў першую чаргу — лаўрэата Ленінскай прэміі Петруся Броўкі, выбраныя вершы Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Аркадзя Куляшова, празаікаў Івана Шамякіна, Івана Мележа, Янкі Брыля і многіх іншых. Вось і ў гэтым годзе ў выдавецтве «Дніпро» выходзіць выбранае Янкі Купалы і Петруся Броўкі. А нядаўна выйшаў у свет раман Я. Коласа «На ростанях».

Слаўны юбілейны год мы сустрэлі выхадам у свет двухтомнай анталогіі беларускай паэзіі пад рэдакцыяй М. Нагнібяды. Гэты двухтомнік мы з гордасцю называем вянком дружбы.

Ідзе юбілейны год. Гасцінная ўкраінская зямля, на якой пабывалі з творчымі візітамі да 50-годдзя СССР пісьменнікі Азербайджана, Кіргізіі, Карачаева-Черкесіі і іншыя, чакае сваіх родных братоў-беларусаў, каб прыняць іх па нашай традыцыі — хлебам-соллю, з адкрытым сэрцам.

Народны мастак СССР В. КАСІЯН (Кіеў). У. І. Ленін і народ.

А. ГРАЧАНІКАЎ, намеснік старшыні праўлення СП БССР

І ДУМАЙ, І ПЕСНЯЙ З'ЯДНАНЫ

У СУЗОР'І братніх рэспублік Украіна і Беларусь, як зоркі-суседзі, выпраменьваюць велічнае святло дружбы, еднасці і братэрства.

Вольна і шырока, напеўна і мілагучна звіняць над разняволенай зямлёй украінскія, рускія і беларускія словы і песні. Песні, якія акрыліў Вялікі Кастрычнік, Савецкая ўлада. Песні, якія загартаваліся ў супольнай барацьбе нашых народаў за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне, за лепшую долю і роўнасць.

З хваляваннем і затоенай урачыстасцю, нібы да чыстай крыніцы, прыпадаеш да ўкраінскага мастацтва, каб яшчэ і яшчэ раз адчуць усю веліч і харство блізкага і роднага братняга народа.

Украінская літаратура — адна з буйнейшых галін на дрэве славянскага пісьменства. Шчодра дзеліцца яна сваімі лепшымі здабыткамі з братнімі народамі, з намі — беларусамі.

Традыцыі дружбы, узаемасувязей нашых літаратур, якія рупна закладвалі Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Цётка, паглыбіліся, напоўніліся новым зместам за гады Савецкай улады.

Беларускі чытач зараз на роднай мове чытае бессмяротныя творы Тараса Шаўчэнкі, Лесі Украінкі, Івана Франка, а таксама творы савецкіх украінскіх пісьменнікаў — М. Бажана, П. Варанька, Я. Галана, А. Ганчара, А. Карнейчука, А. Малышкі, Т. Масэнкі, М. Нагнібяды, Н. Рыбака, М. Рыльскага, Ул. Сасюры, М. Стэльмаха і многіх іншых. Плённа працавалі і працуюць над перакладамі з украінскай П. Броўка, А. Куляшоў, М. Танк, Ул. Дубоўка, Э. Агняцвет, М. Аўрамчык, Я. Семяжон, А. Звонак, С. Грахоўскі, А. Зарыцкі, Р. Няхай, Е. Лось, А. Вялюгін, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, Н. Гілевіч і інш.

Песнярамі беларуска-ўкраінскай еднасці называюць у народзе Максіма Рыльскага, Паўла Тычыну, Андрэя Малышку, Уладзіміра Сасюру. Іхняя палымяная паэзія прыйшла на беларускую зямлю следам за магутнымі радкамі вялікага Кабзара. Неаднаразова наведваючы Беларусь, яны стварылі хвалюючыя творы, напоўненыя любасцю і пяшчотай да нашай зямлі, да беларускага народа. Гімнам светламу братэрству гучаць радкі з верша Ул. Сасюры:

Білорусь, ти моя Білорусь.
Синьоока сестра України...

Да 50-годдзя з дня ўтварэння СССР нашы ўкраінскія браты падрыхтавалі выдатную кнігу: «Дняпро ў жыцці трох брацкіх народаў». Яна складаецца з твораў рускіх, украінскіх і беларускіх пісьменнікаў.

Буйнай падзеяй у культурным жыцці Украіны і Беларусі з'явілася выданне ў канцы мінулага года двухтомнай анталогіі беларускай савецкай паэзіі на ўкраінскай мове. Трохі раней на Украіне выйшла таксама анталогія маладой беларускай паэзіі «Калинові мости».

Зараз і ў нас рыхтуецца выданне анталогіі ўкраінскай савецкай паэзіі ў двух тамах на беларускай мове.

Беларускія і ўкраінскія пісьменнікі сустракаюць вялікае свята ў жыцці братніх народаў — 50-годдзе Савецкай краіны, поўныя новых творчых задум і планаў. Паглыбляюцца сувязі нашых літаратур, расце іхні аўтарытэт у нашай краіне і за мяжой, паглыбляецца і сам працэс адлюстравання ў мастацкіх творах сацыялістычнай рэчаіснасці, багатай на змест, на нечуваны ўзлёт чалавечай энергіі і думкі.

Выданне новых кніг, дэкады і дні братніх літаратур, творчыя сустрэчы і камандзіроўкі, сумеснае абмеркаванне праблем грамадскага і літаратурнага жыцця, праблем мастацкага перакладу — усё гэта спрыяе далейшаму ўзаемаўзбагачэнню і развіццю нашых літаратур. Усё гэта скіравана на тое, каб у яркіх, мастацкіх вобразах выказаць духоўную энергію народаў-братоў, абуджаных да жыцця і творчай дзейнасці Вялікім Кастрычнікам, стварыць запамінальны вобраз нашага сучасніка, будаўніка новага грамадства — савецкага чалавека.

Сцяпан АЛЕЙНІК

ПРЫВЕТ БЕЛАРУСІ

Я люблю цябе, быццам зару!
Тут усё да душы, да спадобы—
І заводы твае, Беларусь,
І палеткаў тваіх хлебаробы.

І раздолле, і веліч вясны,
І пяшчотны між сёстрамі голас,
І паэты, Радзімы сыны,
І бацькі іх — Купала і Колас!

Колькі Янкаў і колькі Катрусь
Вараць сталь, росцяць лён, сеюць жыта...
Палюбіў я цябе, Беларусь...
Твой нястомны народ працавіты!

Знае свет, як у бітвы часы
Ты ўручала сынам аўтаматы,
Як вадзіла атрады ў лясы
Для расплаты! Святое расплаты!

Заклікала: «За слёзы матусь—
Біць фашыстаў усіх без астанку!»
Палюбіў я цябе, Беларусь,
Як Айчыннай вайны партызанку!

Не стрымаць мне пачуццяў сваіх
Прад красой невыказнай і новай.
Я люблю шчырасць песень тваіх
І паэзіі светлую мову.

Кожным словам тваім даражу,
Як чароўнай вясной, як надзеяй.
Тым людзям «Добры дзень» не скажу,
Хто забыць тваю мову пасмее!

Пра такіх я, напэўна, тады
Напішу і сатыру са злосцю.
Ты ж—у працы, паходзе заўжды,
Ганарыся тваёй маладосцю.

Слаўлю наш я братэрскі Саюз,
Росквіт яркі зямлі твайго краю.
Палюбіў я цябе, Беларусь,
І свой шчыры прывет пасылаю.

Пераклаў А. АСТРЭЙКА.

Аляксандр МАЦЕЙКА

ПАБРАЦІМУ

Баразёнкамі годы
над брывамі пазначаны
і на скронях аселі
дымком-сівізною.
Проста шчасце якое,
што зноў мы з табою пабачыліся,
пабрацім мой,
што тройчы забіты вайною.

Думаў, станеш тужыць,
што замучаны ранамі,
дактароў праклянеш,
бо не сцішылі болю.
Ну, а ты ўсё пра Мінск,
заажураны дужымі кранамі,
ну, а ты ўсё пра жыта,
што ў палескім пасеяна полі.

Думаў, скажаш:—Жыву,
сацзабесам прызначана пенсія,
і садок пасадзіў
ля Заслаўя ў Зялёным.
Ну, а ты ўсё пра Мінск,
што праслаўлены песнямі,
пра Вілейскі канал
і славуты свой Нёман.

Пад асколкамі падаў
і ўставаў зноў са славаю,
зноўку падаў і зноў
ажываў пад расою.
Ты стаіш перад светам,
як дуб, што абпален навалаю
і здзіўляеш усіх
сваёю людскою красою.

Пераклаў А. АСТРЭЙКА.

Міхайла ІГНАЦЕНКА

ПАЛЕССЕ

Люблю цябе, маё Палессе,—
Вяселку, што спавіла даль,
І птушак шчабятанне ў лесе,
І золата жытнёвых хваль.

Твае лугі, дзе каня плача,
Бары, дзе грыб да грыба— ў рад,
І кветкавы разліў гарачы,
Ляноў блакітны далягляд.

Люблю цябе, маё Палессе,
Заўжды табе, мой край, цвісці.
Прыгожым ты жывеш у песнях,
А прыгажэй яшчэ ў жыцці!

Пераклаў Р. НЯХАЙ.

Кіеў. Цэнтральная магістраль Крашчацік. Фота А. ПРЫМАЧЭНКІ.

Пятро ПАНЧ

Рабыня нядаўна, учора, а сёння—сама сабе пані..

Калі мы гаворым пра братэрства савецкіх народаў, міжвольна хочацца прыгадаць нейкія гістарычныя факты, якія сведчаць пра ўзаемную дружбу ці дапамогу словам і справай у цяжкі час нашага жыцця. Прыклад таму — спачуванне Тараса Шаўчэнкі долі заняволеных народаў.

У часы царызму ўсе народы, якія былі прыгнечаны манархічнай Расіяй, аж да Кастрычніцкай рэвалюцыі знаходзіліся на становішчы бяспраўных ускраін. Ім было забаронена ўсё, што нагадвала пра іх нацыянальную прыналежнасць. Украіна пазбаўлена была нават свайго гістарычнага імя і называлася Маласосіяй.

Беспрасветнае становішча прыгнечаных народаў, зразумела, выклікала ўзаемныя сімпатыі, асновай якіх была нянавісць да царызму, да прыгнятальнікаў.

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя парвала кайданы рабства, вызваліла ўсе народы колішняй Расіі, надаўшы ім права самавызначэння. Змяніліся падставы жыцця, змяніліся і падставы іх узаемнай дружбы. Стымулам яднання стала імкненне стварыць пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі першую ў свеце дзяржаву працоўных — магутны Савецкі Саюз, у якім няма меншых, няма большых. Усе народы роўныя, усе маюць перад сабой адну і тую ж мэту—збудаванне камунізма.

Адным са спосабаў лепшага пазнання метадаў сацыялістычнага і культурнага будаўніцтва паміж братнімі народамі стаў абмен дэлегацыямі аднолькавых профіляў. Адбываецца ён і сярод працаўнікоў літаратуры і мастацтва.

На Украіне гэта пачалося яшчэ ў 1928 годзе. Група ўкраінскіх пісьменнікаў: С. Піліпенка, П. Тычына, Ул. Сасюра, П. Усенка, А. Паноў, В Палішчук, І. Кулік і аўтар гэтых успамінаў—наведала Савецкую Беларусь, дзе «з бярозамі хвалі гамоняць».

Гэта быў першы выезд украінскіх пісьменнікаў за межы сваёй рэспублікі. За пяцьдзесят гадоў з часу ўтварэння Савецкага Саюза такіх выездаў у братнія рэспублікі, прыездаў у адказ адбылося вельмі многа.

Толькі адзін пералік вышэйшых органаў і ўстаноў рэспублікі, якія наведала ўкраінская дэлегацыя ў час візіту, гаворыць пра маштаб узаемнай карысці. Яна мела размову з сакратаром ЦК КП(б)Б тав. Кнорыным, старшынёй Саўнаркома БССР тав. Галадзедам, старшынёй ЦВК Беларусі тав. Чарвяковым, народным камісарам асветы тав. Баліцкім і іншымі кіраўнікамі, якія дэталёва азнаёмілі нашых пісьменнікаў з жыццём Беларусі, а паездка на Асінбуд дапоўніла іх словы.

Незабыўнымі былі сустрэчы з вядомымі паэтамі і пісьменнікамі Беларусі—Янкам Купалам і Якубам Коласам, а таксама і з іх маладшымі калегамі. Сустракаліся і са шматлікімі чытачамі як у сценах тэатраў, так і на фабрыках і заводах.

Працоўныя Беларусі сустракалі пасланцоў Украіны, як родных братоў. Тым жа аддзякавалі ім і сыны Украіны.

Сімпатыі ўкраінскага народа да беларускага маюць глыбокія карэнні. Прывяду некалькі радкоў з рамана, напісанага паводле гістарычных даных. Яшчэ ў часы вызваленчай барацьбы з панскай Польшчай некаторыя атрады народных мсціўцаў Максіма Крываноса апынуліся на беларускай зямлі. Даведаўшыся, што ад іх прыбыў ганец, гетман Багдан Хмяльніцкі пытае:

«— Што прывёз?

— Паўстанцы палкоўніка Галавацкага ўзялі Гомель. Выразалі больш за тры тысячы паноў і рандароў.

— А беларусаў не крыўдзяць? З сялянамі не сварацца?

— Сяляне і там ужо ваююць з панамі, а то да нашых далучаюцца».

Калі я яшчэ і яшчэ раз прыязджаў у Мінск,—то на юбілей Якуба Коласа, то на з'езд беларускіх пісьменнікаў, і бачыў, як з кожным годам непазнавальна змяняецца аблічча беларускай сталіцы, я з усмешкай прыгадваў першае ўражанне ад Мінска і яго ваколіц. Міжволі прыгадваліся радкі беларускай народнай песні:

Выйду за вароты —
Імхі ды балоты...

Драўляныя хаты, крытыя гонтай, паветкі, парканы. Усё гэта збіта з дрэва і вельмі падобна да гэткіх жа шэрых купін на балоце. І толькі каляровыя шыльды з беларускімі надпісамі крыху ажыўлялі агульны шэры тон.

Гэта было ў шосты год утварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік і, хаця на вузкіх вуліцах сталіцы Беларусі яшчэ поўзалі сялянскія падводы, набітыя прэлым сенам ці саломаю, а паміж імі мітусіліся нізенькія аўтобусы, але ў двух тэатрах ужо ставіліся «Цар Максімільян», «Кастусь Каліноўскі», «Мешчанін у дваранстве», а ў кіно дэманстраваліся беларускія фільмы. Сумна было толькі сустракацца з бязлітаснай лічбай —восем мільёнаў гектараў было яшчэ забалочана, але нарком земляробства не апускаў рук:

— Праз адзінаццаць год,—упэўнена сказаў ён тады,— на гэтых нівах будзе радзіць пшаніца па сто пудоў на дзесяціну!

Ураджаі нават пераўзышлі яго прагнозы.

Шлях у сваю будучыню Беларусь пачынала праз меліярацыю,

Н. УЖВІЙ,
народная артыстка СССР, старшыня праўлення Украінскага тэатральнага аб'яднання.

ШЧЫРА РАДЫ ПОСПЕХАМ!

НАША ДРУЖБА з беларускімі братамі даўняя і непарушная. Але расквітнела яна ў поўную сілу пасля Кастрычніка, калі перад нашым мастацтвам раскрыліся неабсяжныя далі для творчасці, а яднанне наша стала пастаянным.

Ніколі не сатрэцца з маёй памяці першае знаёмства з Беларуссю. Яшчэ ў трыццатыя гады мне, разам з такімі выдатнымі дзеячамі ўкраінскага тэатра, як Г. Юра, Ю. Шумскі, Г. Барысаглебская, А. Ватуля, у складзе калектыву тэатра імя Івана Франка давялося наведаць Мінск, Гомель, Віцебск і іншыя гарады Беларусі. Выступаючы перад працоўнымі, мы адразу адчулі любоў і павагу беларускага народа да нас, да нашага мастацтва.

З таго часу і я, і мае пабрацімы ніколі не перапынялі сяброўскіх сувязей з дзеячамі тэатра Беларусі. І нас з усёй шчырасцю радавалі поспехі ў творчасці такіх майстроў сцэны, як Л. Александроўская, голас якой для нас быў і застаецца дарагім назаўжды; мы заўсёды зачароўваліся і захапляліся майстэрскай ігрой непаўторных сваім талентам Б. Платонава, Г. Глебава, Л. Ржэцкай, Ул. Дзядзюшкі і многіх іншых сцяганосцаў беларускага нацыянальнага мастацтва.

Як хораша, што нашы братэрскія ўзаемасувязі мацнеюць з кожным днём. Кожны прыезд тэатральных калектываў Беларусі на Украіну мы заўсёды лічым вялікім святам, як і паездку нашых мастакоў на сяброўскую зямлю. Такімі былі прыезд і гастролі ў Кіеве тэатра імя Янкі Купалы і харавой капэлы пад кіраўніцтвам нашага даўняга друга і старэйшага таварыша Р. Шырмы. Кіяўляне шчыра і сардэчна апладзіравалі выканаўцам «Паўлінкі» і «Лявонíхі на арбіце», горача ўспрымалі мілагучныя песні сяброў.

Як кіяўляне, так і працоўныя іншых гарадоў маёй Савецкай Украіны ўспрынялі сэрцам試 опернае мастацтва Беларусі і назаўсёды палюбілі галасы Т. Ніжнікавай і В. Чарнабаева, Т. Шымко і З. Бабія, якія здолелі зачараваць нашых слухачоў.

За апошнія гады на беларускай зямлі не аднойчы гастралявалі Кіеўскі тэатр аперэты, Ровенскі, Валынскі і іншыя драматычныя тэатры. Са сцэн Мінска і іншых гарадоў гучалі галасы нашых народных артыстаў Юрыя Гуляева і Дзмітра Гнацюка. Ніколі не забудзецца цеплыня гэтых сустрэч.

Радуе і тое, што творы ўкраінскіх драматургаў А. Карнейчука, М. Заруднага, А. Каламійца і іншых занялі трывалае месца ў афішах беларускіх тэатраў. Гэта і ёсць дружба і ўзаемная павага культур дзвюх родных савецкіх рэспублік-сясцёр.

Яшчэ хочацца некалькі слоў сказаць пра цесныя сувязі нашых тэатральных таварыстваў. Яны моцныя і пастаянныя. Мы часта вырашаем разам нашы агульныя пытанні, бо ў нас адны задачы, адна мэта: зрабіць мастацтва здабыткам нашага працоўнага народа, дасягненнем усёй нашай шматнацыянальнай савецкай сям'і.

М. ГЛУШЧАНКА,
народны мастак УССР

АДНОЙ ДАРОГАЙ

Беларусь... Калі я вымаўляю гэта слова, то перада мной паўстае не толькі наўздзіў багатая прырода, але і гераічныя, таленавітыя людзі братняга народа. Перад маімі вачыма паўстаюць магутныя заводы Мінска і Гомеля, Гродна і Магілёва, нафтавыя вышкі на Палессі, белае золата Салігорска—усё тое, што само просіцца пад пэндзаль мастака, на палатно.

Мне двойчы давялося быць на з'ездах мастакоў Беларусі, старанна аглядаць выстаўкі іх твораў. І я ўсім сэрцам быў рад, што большасць іх палотнаў прысвечана нашаму сённяшняму дню—будням працоўнага чалавека—будаўніка камунізма. Мяне ад душы хвалявала тое, што зроблена рукамі такіх майстроў, як В. Грамыка і З. Азгур, А. Глебаў і В. Цвірко, А. Бембель і Ул. Стальмашонак і многія іншыя.

Як у беларускіх, так і ва ўкраінскіх мастакоў адна мэта—аддаць свой талент на службу народу. А таму ў нас і адзінства планаў, садружнасць у творчасці, узаемаабмен.

Мы заўжды радуемся поспехам сваіх сяброў, дзелімся ўсім тым, што ў нас лепшае. Іменна гэта агульная зацікаўленасць дапамагае нам у творчасці. Асаблівае значэнне мае ўзаемаабмен выстаўкамі жывапісу, графікі і скульптуры, якія час ад часу наладжваюцца ў Кіеве і Мінску. Такія выстаўкі робяцца традыцыйнымі. Не так даўно працоўныя беларускай сталіцы мелі магчымасць пазнаёміцца з творамі відных украінскіх мастакоў Т. Яблонскай, Г. Якутовіча, Я. Валабуева і іншых. У сваю чаргу, мы з радасцю чакаем выстаўку твораў беларускіх мастакоў у Кіеве.

А. ШТАГАРЭНКА,
старшыня праўлення Саюза кампазітараў УССР.

ГЛЫБОКІЯ КАРЭННІ

МУЗЫЧНЫЯ здабыткі ўкраінскага і беларускага народаў — вялікія. Але яны сталі мажлівымі дзякуючы жыватворнаму ўплыву бессмяротных твораў Чайкоўскага і Мусаргскага, Скрабіна і Барадзіна, нашых сучаснікаў Шастаковіча і Хачатурана, Новікава і Салаўёва-Сядога і многіх іншых.

Творчыя ўзаемасувязі музычных культур Украіны і Беларусі асабліва моцныя і трывалыя. Глыбокія карэнні гэтай дружбы. Мы ганарымся тым, што яшчэ ў дакастрычніцкі час адным з папулярызатараў музыкі такіх выдатных нашых украінскіх кампазітараў, як М. Лысенка, М. Леантовіч, К. Стацэнка, С. Гулак-Арцямоўскі, стаў усімі намі паважаны Р. Шырма.

Але асабліва расквітнелі нашы сувязі пасля перамогі Кастрычніка, калі навек параднілíся нашы народы. І цяпер прыемна адзначыць, што за гады Савецкай улады беларускія кампазітары стварылі музычныя творы ўсіх жанраў — ад песні да балета і оперы. Асабліва радуюць нас творы выдатных майстроў музыкі — Р. Шырмы, Я. Цікоцкага, М. Аладава, А. Багатырова, а таксама сімфанічныя, фартэпіянныя і песенныя творы Ул. Алоўнікава, Г. Цітовіча, Д. Лукаса, Ю. Семянякі, І. Лучанка. Прасякнутыя шчырасцю і народнай цеплынёй, іх творы гучаць у нашых аркестрах, тэатрах, філармоніях, па радыё і тэлебачанні, у выкананні лепшых музыкантаў і спевакоў Украіны.

Агульныя для нас пытанні мы часта вырашаем разам, за адным сталом. Так, нядаўна ў Кіеве разам з беларускімі і малдаўскімі кампазітарамі мы правялі куставы пленум, на якім шырока абмеркавалі праблемы музычнай крытыкі і музыказнаўства.

А хіба не пра непарушную дружбу гаворыць і такі факт, калі мы разам шырока адзначалі юбілейныя даты армянскага класіка Камітаса Спендзіярава і грузінскага — Захарыя Паліяшвілі, калі шчыра віталі Рыгора Шырму з нагоды яго васьмідзесяцігоддзя.

Вялікай музычнай падзеяй у культурным жыцці нашай сталіцы былі дні музыкі Беларусі. Кіяўляне цэпла прынялі кампазітараў Беларусі Я. Глебава, Я. Цікоцкага, Г. Вагнера і І. Лучанка, якія выступалі летась перад працоўнымі Кіева ў гонар 50-годдзя СССР.

А неўзабаве ўкраінскія кампазітары давалі справаздачу перад працоўнымі Мінска.

Калі я гавару пра дружбу, мне прыемна ўсведамляць, што мяне асабіста звязвае шматгадовае братняе яднанне з Р. Шырмам, дружба з Я. Цікоцкім.

У развіццё нашых музычных культур вялікі ўклад зрабіў наш вядомы кампазітар П. Казіцкі, які апрацаваў для хору дзесяткі беларускіх народных песень.

Натхнёны подзвігам беларускага партызана Героя Савецкага Саюза Ц. Бумажкова, я напісаў пра яго харавую паэму.

Дружба наша загартавана ў працы і барацьбе. Нікому не разлучыць нас, бо мы — народы-браты, і словамі паэта я ад сэрца гавару:

І одне в нас в полі жито,
В нас пісні одні.

але чым далей, тым усё болей ператваралася ў краіну машынабудавання, пакуль не стала адной з самых развітых сацыялістычных рэспублік.

Нас радуе такая магутная хада братняга народа сінявокай сястры Беларусі. Даволі прывесці толькі дзве лічбы са статыстычных даных, каб сэрца забілася ад радасці: валавая прадукцыя Савецкай Беларусі яшчэ ў канцы сёмай пяцігодкі вырасла ў параўнанні з 1913 годам у 51 раз! Сілу для гэтага беларускі народ браў у дружбе сацыялістычных рэспублік, якая з'яўляецца асновай магутнасці Савецкага Саюза.

На высокі ўзровень узнялася і агульная культура Беларусі, у якой пачэснае месца займае літаратура і мастацтва, створаныя на прынцыпах сацыялістычнага рэалізму. Аздобаю іх стала творчасць патрыярхаў беларускай літаратуры і літаратур братніх народаў СССР Янкі Купалы і Якуба Коласа. Вялікаю папулярнасцю карыстаюцца іх імёны і на Украіне— як улюбёных аўтараў, так і дбайных перакладчыкаў твораў украінскай класікі і савецкіх пісьменнікаў.

Такой жа ўвагі заслужыла і беларуская літаратура ў пісьменнікаў Украіны. Яшчэ ў 1948 годзе выдавецтва «Дніпро» выпусціла аднатомную анталогію перакладаў беларускай савецкай паэзіі. Мы бачылі ў ёй творы Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, М. Багдановіча, М. Танка, А. Куляшова.

Сапраўдным святам можна лічыць выпуск гэтым жа выдавецтвам двухтомнай анталогіі беларускай паэзіі пад рэдакцыяй М. Нагнібяды. У анталогіі пададзена каля ста імёнаў. Гэтая лічба таксама сведчыць пра велізарны рост беларускай літаратуры—як колькасны, так і якасны. Але, апрача таго, паводле сведчанняў геолагаў і іншых навукоўцаў, беларускія нетры і лясы захоўваюць незлічоныя багацці, таму ў рэспубліцы ёсць усе падставы голасна заяўляць:

Рабыня нядаўна, учора,
а сёння—сама сабе пані!

І мы ёй на гэта шчыра гаворым: «Шчасця табе, сінявокая Беларусь!»

Васіль СІМАНЕНКА

●

Колькі б не прыйшлося
гараваць мне,
ўсё адно благаслаўлю заўжды
Дзень той, калі ў свет пусціла
маці
Для жыцця, для шчасця, для
бяды.
Дзень, калі знячэўку мае губы
Грудзі мацярынскія знайшлі,
дзень, што мяне першым
прыгалубіў
Прамянёвай ласкаю з імглы.
Колькі ты мне выдзеліў
багацця,
Колькі шчасця, лёсе-
дабрадзей!
На зямлі і плакаць, і смяяцца,
І кахаць, і жыць сярод людзей!

Мікола ВІНГРАНОЎСКІ

●

Як толькі дзіцем
неўтаймоўным горад
Засне, нарэшце, неспакойным
сном,
Яна прыходзіць—сёння, як і
ўчора—
І штоначы шапоча пад вакном,
Каб я вяртаўся зноў на Украіну
Плугамі чарнакрылымі араць,
Тапаляняты ў полі палівацъ,
Зямлю, што называюць
тапалінай.
Бо час ідзе імкліваю ступою.
Дзе завязь, дзе свячэнне
пустацвету?
І той любоўю поўніцца
да свету,
Хто родны грунт адчуе пад
сабою.

Пераклаў В. РАГОЙША.

Алесь ЖОЛДАК

КВЕТКІ БРАТЭРСТВА

Звонкагалосае, мілае беларускае слова мне змалку прыпала да сэрца, ды і не толькі мне, а і маім пабрацімам па творчай працы на Савецкай Украіне. Магутны спеў Янкі Купалы, Якуба Коласа, а за імі праўдзіва-суровыя, гартаваныя ў гневе да ворагаў і ў любві да нашай Радзімы песенныя радкі Петруся Броўкі, Пятра Глебкі, Аркадзя Куляшова, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Канстанцыі Буйло, а таксама маладзейшых паэтаў — Антона Бялевіча, Пятра Прыходзькі, Анатоля Вялюгіна, Міколы Аўрамчыка, Рыгора Няхая не раз натхнялі мяне данесці іх словы да нашага ўкраінскага чытача.

Я радуюся таму, што дружба нашых братніх літаратур асветлена выдатнымі паэтамі савецкай літаратуры—Максімам Рыльскім, Паўлом Тычынам, Міколам Бажаном, Уладзімірам Сасюрам, Андрэем Малышкам, Тарэнем Масэнкам, якія паказалі ўзор мастацкага перакладу і пабрацімства паэтычнага слова. Асабіста для мяне творчыя пакуты прынесла нялёгкая, але ўдзячная праца над перакладам скарбаў народнай мудрасці— беларускіх прымавак і прыказак на ўкраінскую мову. Да таго ў розныя гады я з любоўю перакладаў палымяныя паэтычныя радкі Аркадзя Куляшова, Кастуся Кірэенкі і многіх іншых.

І пасля ўсяго зробленага хочацца сказаць вам, дарагія сябры, шчырае дзякуй за вашы вялікія творчыя дасягненні, якія ўзбагачаюць і нашу ўкраінскую літаратуру, умацоўваюць братэрства сям'і нашых савецкіх народаў.

Леанід ПЕРВАМАЙСКІ

АПАВЯДАННЕ

ЗАМЕСТ ВЕРШАЎ ПРА КАХАННЕ

Выдавецтва «Беларусь» рыхтуе да друку анталогію ўкраінскага апавядання ў перакладзе на беларускую мову. У анталогіі прадстаўлены 50 савецкіх пісьменнікаў старэйшага і малодшага пакаленняў: А. Даўжэнка, В. Казачэнка, А. Ганчар, М. Стэльмах, Ю. Збанацкі, Я. Гуцала, П. Заграбельны і іншыя. Укладальнікам тома ў 30 друкаваных аркушаў з'яўляецца ўкраінскі літаратуразнаўца Л. Бойка, у рэдкалегію ўваходзяць украінскія і беларускія празаікі. Над перакладамі працавалі Я. Брыль, А. Кулакоўскі, Р. Няхай, М. Лужанін, Я. Скрыган і іншыя вядомыя майстры беларускай прозы.

Апавяданне Л. Первамайскага з гэтай анталогіі прапануем нашым чытачам у перакладзе М. Татура.

МЫ СЯДЗЕЛІ за столікам у цемнаватай піўной невялікага рыбацкага пасёлка на беразе мелкаводнай затокі і павольна пілі густое чорнае піва.

Мой прыяцель балюча перажываў моцную сямейную драму, ён жа і прывёў мяне сюды, на бераг мора, у харчгандлеўскую піўную. Піва ён не любіў і тапіў сваё гора ў абстрактных размовах пра безнадзейнасць людскога кахання і наканаваную лёсам адчужанасць людскіх сэрцаў. Даўгалыгі і няўклюдны, з маленькімі, глыбока пасаджанымі разумнымі вочкамі, сумнымі, як у малпы за драцяной сеткай заасада, ён даволі смешна выглядаў у шырокіх парусінавых штанах, пузырамі ўздутых на каленях, ды пацёртым марскім кіцелі з кароткімі рукавамі.

Столік, пакрыты трэснутым лістом шкла, стаяў каля халоднай муравання сцяны, да яе прыемна было прытуліцца плячом. Над берагам, над белай вадой затокі, нясцерпна пякло сонца. Праз адчыненыя дзверы блішчэў перагрэты асфальт дарогі, за дарогай хвалістай смугой ляжалі вярблюджыя гарбы берагавых дзюнаў, а далей, запаўняючы адтуліну дзвярэй, нібы раму, калыхалася вада. І асфальт дарогі, і дробны пясок берагавых дзюнаў, і лянівая вада затокі былі як намаляваныя шырокімі неахайнымі мазкамі ў аднастайнай алюмініева-шэрай гаме, у ёй адчувалася затоеная спякота нябачнага сонца, ахутанага тонкай бялявай смугой салёных марскіх выпарэнняў.

Апрача нас, у піўной была яшчэ рыбацкая кампанія — трое мужчын і адна жанчына. На століку перад імі гарой ляжалі шкарлупіны — тут падавалі да піва толькі крута звараныя яйкі. Мы таксама насмецілі каля сябе гэтымі шкарлупінамі, піва чарнела на дне нашых куфляў, мяне ўжо даўно стамілі спробы майго прыяцеля ўтапіць сваю нудоту ў безлічы слоў, якія нічога не азначалі, але падняцца і выйсці ў сляпуча-шэры морак я не адважваўся — спёка і нежаданне абразіць сябра прыціскалі маё плячо да халоднага муру, я маўчаў і слухаў...

Прыяцель мой раптам перахіліўся праз стол, упіўся ў мяне маленькімі сваімі вочкамі і нейкім перапуджаным голасам прашаптаў на ўсю піўную:

— Ведаеш... Усё жыццё я сябрую з паэтамі, і, уяві сабе, ніхто не прысвяціў мне ніводнага радка!

Ён адхіліўся, вялікай валасатай рукой, што далёка высунулася з кароткага рукава, пацёр сабе жывот і прамармытаў:

— Чорт! Ад гэтага чорнага піва з крутымі яйкамі ў мяне будзе заварот кішок...

Думаў ён зусім пра іншае, бо тут жа выкаціў з кучы шалупіння новае яйка, машынальна аблупіўшы яго, памакнуў у соль, рассыпаную на шкле, — і яно знікла ў яго вялікім, чвякаючым, губастым роце.

Жонка майго прыяцеля ведала англійскую мову, яе пасылалі перакладчыцай з нашымі дэлегатамі за мяжу, яна суправаджала замежных турыстаў у нас, яму рэдка даводзілася доўга бачыцца з ёю. З выгляду яна была халодная і чыстая, як кавалачак штучнага лёду, але добразычлівыя сябры... Вы ведаеце, што могуць гаварыць добразычлівыя сябры пра красуню-жонку непрыгожага чалавека.

Цвярозая развага, якая так часта замяняе людзям розум, прадказвала майму прыяцелю горкія вынікі. Што яму заставалася рабіць? Ён пісаў доўгія крытычныя артыкулы ў сталічных часопісах, збіраў калекцыі рэдкіх выданняў рускіх паэтаў першай палавіны дзевятнаццатага стагоддзя, а калі Наташа вярталася з чарговай паездкі, як заўсёды чыстая і халодна-насмешлівая, ехаў з ёю куды-небудзь далей ад добразычлівых сяброў — у санаторый або дом адпачынку, але абавязкова на мора ці на бераг рэчкі. Наташа, апранутая ў мужчынскія штаны і каляровы джэмпер, што прыгожа падкрэсліваў яе тонкія плечы і маленькія дзявочыя грудзі, будучы абыякавай да ўсяго, цэлымі гадзінамі закідвала спінінг у ваду, а ён нудзіўся і згрызаў сябе нявыказанымі падазрэннямі.

Мой прыяцель кінуў позірк на кампанію рыбакоў, на доўгую мокрую шырму, за якой то нахіляўся да падлогі па нешта, то выпростваўся загадчык піўной, ён жа і афіцыянт.

— Люблю вось такія піўнушкі: тут ні табе, ні да цябе няма нікому справы...

Я вырашыў, што ён ужо забыўся пра вершы, але думка яго раптам сіганула назад.

— Ты, брат, гэткі ж... Усе вы, паэты, эгаісты. У сваёй самазакаханасці вы не прыкмячаеце тых, хто вас сапраўды любіць! Можа, закажам яшчэ па куфлю?

Падобна было на тое, што ён хоча напіцца.

Латыш, загадчык піўной, лысаваты малады чалавек з рудым тварам, з якога выблісквалі вочы, падобныя па колеру на ваду затокі, асцярожна паставіў на трэснутае шкло нашага століка два куфлі піва і адышоў за сваю шырму. У яго даўно ўжо выпрацавалася ўменне адгадваць нават нявыказаныя жаданні наведвальнікаў і задавальняць іх раней, чым здаровы розум мог бы змусіць кагосьці адмовіцца ад лішняга. Але ён упэўнена матнуў галавой «не», калі кампанія рыбакоў падняла да яго свае парожнія куфлі. Відаць, тыя суровыя стрыманыя людзі, што з'явіліся тут яшчэ да нашага прыходу, выпілі, на яго думку, ужо зашмат.

Рыбакі сядзелі моўчкі, паклаўшы рукі на стол. Цёмна-цаглянага колеру твары здаваліся яшчэ цямнейшымі ў цемнаватай піўной. Старыя світэры прыгожа аблягалі мускулістыя грудзі і рукі. Мужчыны былі ўжо немаладыя, з сівераватай шчацінай на нягаленых шчоках. Адзін курыў люльку з доўгім прамым мундштуком. Іхнія плечы роўна калыхала спакойнае і моцнае дыханне, — гаворка ідзе пра двух, пра трэцяга я скажу пазней. Жанчына, што сядзела з імі, выклікала здзіўленне вялізазнай сваёй постаццю, — шырокай у касці і роўнай у грудзях, як салдат, спакойным, амаль упэўненым позіркам глядзела яна на маленькага рыбака, што сядзеў за столікам насупраць яе, хаваючы вочы ў парожнім куфлі. Гэта і быў той трэці, што адрозніваўся ад двух іншых мужчын толькі малым ростам, ды хіба яшчэ тым, што нездаволена скрывіўся, калі ім не падалі піва, у той час як іншыя і вокам не міргнулі.

— Ну, што там вершы, — павярнуўся я да майго прыяцеля, — вершы я табе магу прысвяціць...

— Сапраўды? Не ашукваеш? — перахіліўся ён па сваёй звычцы да мяне праз стол. Твар яго засвяціўся зухаватай усмешкаю. — Наша дружба замацуецца ў тваёй памяці на доўгі час, бо ты ж не ведаеш, а я прарочу тваім вершам доўгае існаванне.

На гэта трэба было адказваць, але што? Штосьці грукнула за сталом кампаніі рыбакоў. Мы азірнуліся. Яны сядзелі спакойна і моўчкі. Толькі па тым, як ляжаў, чарнеючы сярод белай і жоўтай шкарлупы, кулак малога рыбака, ясна было, што гэта ён грукнуў кулаком па стале.

Лысаваты загадчык моўчкі ўзяў у рыбакоў куфлі і павольна наліў у іх піва з тоўстай бочкі. Медная помпа кляцала і блішчэла ў паўцемры за шырмай.

Рудая пена накрывала махнатымі шапкамі куфлі і падала на пасыпаную мокрым пілавіннем падлогу, калі ён, па два ў адной руцэ, нёс куфлі да століка кампаніі рыбакоў.

— Лепш за ўсё напішы мне вершы пра людское каханне, — прыплюшчыўшы сумныя малпіны вочкі, гаварыў тым часам мой прыяцель, і голас яго трымцеў і пераліваўся больш, чым можна было спадзявацца для такой размовы. — Не пра тое, што вечная тэма, старая, як свет. Яна вечна новая для кожнага новага чалавека. Вертэр і Лота не маюць надзеі на паўтарэнне. А з другога боку Наташа Растова, — які прывабны, чысты вобраз, а колькі перапетый у яе каханні! Князь Андрэй, Анатоль Курагін, нарэшце, П'ер...

Усе вядомыя з літаратуры закаханыя пары і трагічныя трохкутнікі тоўпіліся ў яго памяці, як недасканалыя аматарскія маскі на школьным маскарадзе.

— Добра, я напішу табе пра людское каханне, — хутчэй згадзіўся я, каб не даць Генадзю дагаварыць доўгай тырады пра Трыстана і Ізольду.

— Даша і Глеб Чумалаў, — раптам пераскочыў мой няшчасны прыяцель праз сем стагоддзяў. Скачок быў рызыкоўны, і я не ведаў, чым гэта скончыцца, — скруціць ён сабе шыю ці шчасліва прызямліцца на глебе сучаснасці. Новы грукат за столікам рыбакоў выратаваў майго прыяцеля.

Малы рыбак, што сядзеў насупраць жонкі, прыціскаў чорнай жылістай рукой парожні кufаль да ўшчэнт разбітага шкла на століку і, павольна раскрываючы невыразна акрэсленыя вусны, штосьці зусім спакойна гаварыў па-латышску.

Лысаваты загадчык вырас каля нас.

— Што ты на мяне глядзіш, як удаў на труса? — пераклаў загадчык словы рыбака. — Ты думаеш, што я цябе разлюбіў? Я цябе ніколі не любіў.

Генадзь ухапіў мяне праз стол за руку.

— Слухай, слухай! — гучна шаптаў ён, не адрываючы вачэй ад рыбака.

— Я цябе ніколі не любіў, — прамовіў зноў рыбак і на момант змоўк.

У карычневым, расцягнутым на шыі, світэры ён нагадваў шыракаплечага падлетка, калі б не падобная на шар галава з сівізною ў простых тонкіх валасах ды не твар, цёмны, абпалены ветрам і сонцам, зрэзаны дробнымі моршчынкамі; выгаралыя бровы калмаціліся ў яго над халоднымі празорлівымі вачыма. Ён гаварыў, не павышаючы голасу, а жонка і двое рыбакоў, што сядзелі з ім за столікам, слухалі з адсутным выглядам, здавалася, зусім абыякавыя да яго слоў.

— Хіба ты мне пара? — ціха перакладаў, стоячы каля нас, загадчык піўной, перакладаў зусім добраахвотна, бо мы і не думалі яго прасіць, ён сам здагадаўся, што нам будзе цікава. — Ты мне не пара! Я заўсёды любіў Дзіздру. З цябе можна было б чатырох такіх зрабіць, як Дзіздра, і яшчэ б матэрыялу засталося на добры човен...

П. КАПУСТА,

генерал-маёр у адстаўцы, былы камандзір партызанскага злучэння.

НА ЗЯМЛІ КУПАЛЫ

Усе ваенныя гады мне давялося правесці на свяшчэннай зямлі Купалы, і я добра ведаю партызанскія былі. За гэты час я спазнаў сэрцы сяброў, якія гарэлі лютай нянавісцю да фашысцкіх занявольнікаў. Памятаю, як у цяжкія дні 1941 года ствараліся першыя партызанскія групы і атрады, якія хутка перарасталі ў брыгады і злучэнні і наводзілі жах на фашысцкія полчышчы.

Наша брыгада дзейнічала ў зоне Старых Дарог, Чырвонай Слабады і Слуцка. Кожны дзень да нас прыбывала папаўненне. З вёсак і гарадоў ішлі ў партызаны цэлымі сем'ямі беларусы, каб адпомсціць ворагу за зганьбаваную і выпаленую зямлю. І тады ад сяла да сяла, па лясах і гушчарах ляцелі прызыўныя словы вядомай песні народнага паэта Янкі Купалы:

Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны...

Гэтыя палымяныя словы запальвалі сэрцы народных мсціўцаў, гэтак жа, як і словы партызанскай прысягі, што луналі над маёй роднай Савецкай Украінай:

Ніколи, ніколи не буде Вкраіна
Рабою німецьких катів...

Пад кіраўніцтвам Мінскага падпольнага абкома партыі, сакратаром якога быў В. І. Казлоў, наша брыгада хутка перарасла ў буйное злучэнне і стала грознай сілай на шляху ворага. Характэрнай рысай злучэння было тое, што ў ім змагаліся байцы дваццаці нацыянальнасцей. Тут, на палях і ў лясах Беларусі, абаранялі сваю Радзіму ад заняволення Ашот Саркісян з Арменіі, Сяргей Габерыдзе з Грузіі, Мікалай Кастрамін з Урала, Пётр Ліпай з Мардовіі, Сяргей Дубовік з Украіны, Ян Анацык з Польшчы і многія-многія іншыя, што склалі адзіную партызанскую сям'ю.

Прайшлі гады, але часта ў памяці паўстаюць тыя суровыя дні; паходы, рэйды, баі. Асабліва запомніўся мне Старыцкі бой на Капыльшчыне, дзе сотні гітлераўцаў знайшлі сабе бясслаўныя магілы.

У суровыя зімовыя дні нам саграваа сэрцы песня. І нярэдка пасля бою яна гучала ў нашых зямлянках на рускай, беларускай, украінскай, грузінскай, армянскай, татарскай мовах. Незалежна ад мовы, кожнаму з нас яна была дарагая і блізкая сэрцу. Песня клікала да помсты, да перамогі.

У дрымучыя беларускія пушчы да нас часта па радыё даляталі палымяныя радкі паэзіі Янкі Купалы і Петруся Броўкі, Максіма Танка і Аркадзя Куляшова, Кандрата Крапівы і Пятра Глебкі, якія натхнялі нас на подзвігі, усялялі ўпэўненасць у канчатковую перамогу над ворагам.

Нам радасна, што лепшыя вершы з кнігі «Слуцкі пояс» Анатоля Астрэйкі нараджаліся ў нашым злучэнні, партызанам якога ён быў.

Вялікі шлях прайшло наша партызанскае злучэнне. Капыльшчына і Случчына, Гродзеншчына і Беласточчына і, нарэшце, вядомыя Аўгустоўскія лясы. Мы наносілі ўдар за ўдарам па тылах ворага. І кожны з нас ганарыцца тым, што на роднай зямлі Купалы ўнёс і свой уклад у канчатковую перамогу над гітлераўскімі полчышчамі.

У пасляваенны час мне многа разоў даводзілася бываць у Беларусі, дзе мне ўсё роднае і блізкае. Гордасцю поўніцца сэрца, калі глядзіш на адроджаны Мінск, на яго заводы і фабрыкі, ахоплівае радасць, калі едзеш па былой партызанскай зямлі, якая ператварылася цяпер у квітнеючы край.

НАРОД У ГІСТОРЫІ

ДЫЛОГІЯ ІВАНА МЕЛЕЖА ВЫЛУЧАНА НА АТРЫМАННЕ ЛЕНІНСКАЙ ПРЭМІІ

НАШ БЕЛАРУСКІ «сялянскі», «традыцыйны» раман неяк непрыкметна выйшаў на перадавыя рубяжы літаратуры сацыялістычнага рэалізму і па праве заняў «свой пачэсны пасад між народамі». Адно з першых месц у нашай сучаснай раманістыцы займае «Палеская хроніка» Івана Мележа.

Раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» заваявалі шчырую любоў чытача, набылі вялікі грамадскі рэзананс. Пра іх ужо многа і хораша пісала і наша, і ўсесаюзная, і замежная крытыка, бо сапраўды раманы гэтыя—«дасягненне ўсёй нашай саюзнай літаратуры, літаратуры сацыялістычнага свету» (Г. Маркаў).

Ужо можа здацца штампам выводзіць радаводную нашых дзеячоў культуры ад сялянскай торбы і лапцей, пугі і свіней на выгане. Аднак усё гэта было. Была торба і пуга, была бязмежная твань, якую давялося памясіць лапцямі, ідучы за многа кіламетраў «у навуку». Жыццёвы шлях І. Мележа не вельмі «арыгінальны», ён у пэўнай ступені тыповы для людзей яго пакалення. Дзесяцігодка. Камсамольская работа. Вайна. Цяжкае раненне. Вучоба ва універсітэце... І праца, праца, праца!..

Патрэбны быў, відаць, і такі шчаслівы збег абставін, каб на пачатку творчага шляху яго горача падтрымалі такія людзі, як К. Чорны, і крыху пазней—А. Фадзееў. Аднак на пачатку важней за ўсё была вера ў сябе, цвёрдасць духу і вялікая неадольная прага пісаць.

Ці сніў нават малады вясковы хлопец, калі пісаў свой першы рытарычна-пафасны верш «Радзіме», што сваё непаўторна-самабытнае слова пра Радзіму, пра свой народ ён скажа тады, калі пасля доўгіх і нялёгкіх пошукаў прыйдзе... да прастаты і натуральнасці, сплаўленай з глыбокім роздумам і някідкай на першы погляд паэзіяй. Не так скора прыйшло мудрае ўсведамленне, што галоўнае ў творчасці—смялей дзяліцца з чытачом скарбамі сваёй душы, смялей і праўдзівей раскрываць сваё сэрца.

Ад твора да твора, ад кнігі да кнігі І. Мележ цярпліва і настойліва шукаў свой, толькі яму ўласцівы шлях у літаратуры.

Не трэба, думаю, глядзець на ўсю яго папярэднюю творчасць як на нейкі «просты і роўны» шлях, а ўсе ранейшыя творы лічыць як бы «загатоўкамі» да «Палескай хронікі». Дарога ішла і «няпроста і няроўна» (І. Мележ), былі на ёй ямы і калдобіны, але—галоўнае!—яна ішла ўгору, да той запаветнай песні, да той усенароднай кнігі, якой ужо стала «Палеская хроніка». Многія з ранейшых твораў маюць самастойнае значэнне, у іх ёсць свае мастацкія вартасці. Але для нас важна і тое, што кожны твор, нават і не зусім удалы, быў школай пісьменніцкага майстэрства, якое з выключнай сілай праявілася ў «Хроніцы».

Раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» яшчэ раз напомнілі, што адной з самых важных (калі не самай важнай) задач сапраўднай літаратуры было і ёсць асэнсаванне народнага характару ва ўсёй яго шматграннасці, у яго нацыянальнай сутнасці, у тым самым патаемным, самым запаветным, што дазваляе зразумець месца і шляхі народа ў гісторыі. І. Мележ імкнуўся паказаць, як паводзіў сябе наш нацыянальны характар у вялікіх пераломных гістарычных падзеях, даць аналіз інтэлектуальнага, духоўнага жыцця нацыі і «сказаць усю праўду не ў імя абстрактнага праўдашукальніцтва, а для высвятлення вытокаў тых працэсаў, якія праходзяць у душах сягонняшніх людзей» (І. Мележ).

Дакладнасць Мележавай мастацкай думкі вяла да дакладнасці ў слове. Сур'ёзнасць жа гэтай аўтарскай думкі, якая ўсё вымярае народнаю меркаю і таму не імкнецца выдаваць сябе «звышнаватарскай», вяла да спакойнага, «дзелавога» тону. Галоўнае ж у гэтым тоне—шчырасць і натуральнасць, што ішлі ад шчырасці, пачуцця, ад маральнага, душэўнага зліцця з матэрыялам. Я ўжо не гавару пра натуральнасць і неабходнасць кожнага элемента ў мастацкай структуры раманаў. Яны напісаны так, што бяруць у палон, захапляюць і радуюць не толькі тых, хто ўспрымае творы мастацтва наіўна-рэалістычна, але нават самых вытанчаных крытыкаў — яны забываюць пра «філасафізм», «інтэлектуалізм» і г. д. І прастадушна гавораць пра «цуд»—знікаюць, маўляў, радкі, а перад табою «плешчацца само жыццё».

А гэта ж і сапраўды так. Напісаны раманы на тым найвышэйшым узроўні майстэрства, калі і майстэрства не заўважаеш. Якую радасць, якую эстэтычную асалоду адчувае той чытач, які спасцігае ўсю глыбіню ідэйна-мастацкай канцэпцыі гэтых раманаў, адчуе іх паэтычную атмасферу.

Колькі святой сыноўняй любві да роднае зямлі, да чалавека працы ў гэтых раманах! Якое багацце чалавечых натур, непаўторных, арыгінальных мастацкіх характараў!

І. Мележ назваў свой твор сціплым словам «хроніка». І яна б засталася «няхітрай хронікай», нягледзячы на ўсе праблемы (цікавыя, важныя, балючыя...), калі б са старонак яе не паўсталі як жывыя і «прыгожая і калючая кветка палескай шыпшыны» Ганна са сваёй мілай гарэзлівай усмешкай, у якой столькі няўлоўных пераходаў, і маўчун Васіль з яго моцна сціснутымі вуснамі, з той вечнай тугой па зямлі і з той незвычайнай любасцю да працы, калі б не пачулі мы бестурботны на першы погляд рогат горкага бедняка і вялікага жыццялюба Хоні, не зжахнуліся той бездані, у якую трапіла даверлівая ў сваім сляпым і горкім каханні Хадоська-Канапляначка...

Менавіта гэтае пранікненне ў глы-

МАЛЕНЬКІЯ ГЕРАІНІ ВЫРАСЛІ...

Імя беларускага кінарэжысёра Льва Голуба добра знаёма кінагледачам усіх пакаленняў. Нядаўна ў Мінску адбылася цікавая сустрэча — пабачыць свайго першага рэжысёра сабраліся ўдзельнікі розных яго фільмаў. Маленькія дзяўчынкі, былыя гераіні яго стужак, якіх ён адабраў з соцень і тысяч дзяцей, зноў у Мінску. Яны падраслі. Але для кожнай з іх, відаць, на ўсё жыццё застануцца ў памяці тыя размовы, парады, цяжкія і бясконца цікавыя дні і месяцы здымак...

На нашым здымку побач з Львом Уладзіміравічам вы бачыце Таню Бейнаровіч і Аню Камянкову, якія выконвалі галоўныя ролі ў карціне «Дзяўчынка шукае бацьку», Свету Карасцеліну і Олю Коршун—удзельніц фільма «Анюціна дарога».

Як складаецца іх лёс? Аня Камянкова (Леначка, тая самая дзяўчынка, што шукала бацьку), зараз студэнтка тэатральнага інстытута імя Шчэпкіна ў Маскве. Апошняя яе работа ў кіно — дубляж ролі Джульеты ў фільме англійскага рэжысёра Дзэфірэлі «Рамеа і Джульета». Таня Бейнаровіч (Нюшка-Шуматоха) зараз сама ўжо маці. Жыве ў Мінску. Света (Анютка) і Оля (Цішка) яшчэ вучацца ў школе. Яны мараць стаць артысткамі.

Фота А. ЛАСМІНСКАГА.

ВЫСТУПАЮЦЬ КРЫНІЧАНЦЫ

Вось ужо некалькі год пры Бярозаўскай раённай газеце «Маяк камунізма» працуе літаратурнае аб'яднанне «Крыніца». Мінулы год быў для нас плённы. Маладая паэтэса Ніна Мацяш падрыхтавала новы паэтычны зборнік «Удзячнасць», пераклала вершы французскай паэтэсы Элізы Мішэль і апублікавала іх у зборніку «Паэты Парыжскай камуны».

Аповесць крынічанкі Зінаіды Вільнер «Я люблю вас...» апублікавана ў часопісе «Уральский следопыт».

Члены аб'яднання падрыхтавалі дванаццаць выпускаў літаратурнай старонкі, правялі ў раённым доме культуры літаратурны вечар, прысвечаны XXIV з'езду КПСС. Міхась Авінаў, Алесь Разанаў, Канстанцін Дронь, Кацярына Сініцкая і Маргарыта Казловіч выступалі па тэлебачанні. З вялікай карысцю для крынічанцаў прайшлі сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі Андрэем Макаёнкам, Георгіем Паповым, Алесем Махначом, Алесем Шашковым і іншымі.

Літаб'яднанне вядзе працу з новымі аўтарамі. Летась у «Крыніцу» прыняты вучаніца Міжлескай сярэдняй школы Марыя Зубель і Валерый Смірноў з Бярозы. Добра сябе зарэкамендавалі тэлемайстар Ігар Якаўлеў і настаўніца Панасавіцкай васьмігадовай школы Марыя Гугнюк.

Многія крынічанцы цяпер жывуць за межамі раёна, але прысылаюць у газету свае творы — вайскоўцы Алесь Разанаў і Васіль Гарох, служачая з Брэста Зінаіда Дудзюк, студэнт БДУ імя У. І. Леніна Васіль Карпінчык.

Нядаўна крынічанцы зноў сабраліся, каб пагаварыць пра сваю работу, падзяліцца творчымі планамі, прачытаць новыя творы. Свой справаздачны літаратурны вечар крынічанцы прысвяцілі 50-годдзю ўтварэння СССР.

Я. СЯЛЕНЯ,
кіраўнік літаб'яднання «Крыніца».

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Прашу перадаць праз Вашу газету маю шчырую ўдзячнасць арганізацыям, бібліятэкам, школам, чытачам, пісьменнікам — усім, хто прыслаў мне добрыя пажаданні з нагоды майго шасцідзесяцігоддзя.

Ул. КАРПАЎ.

Дзень другі

ПРАБЛЕМЫ, ПОШУКІ

Уладзіміру Раманавічу Паську пазванілі з райкома камсамола. Да іх прыйшла дзяўчына, якая мае музычную адукацыю, шукае работу, мо аддзел культуры дапаможа?

Уладзімір Раманавіч, павесялелым голасам:

— Скажыце, хай бяжыць да нас.

Праз некалькі хвілін настойлівы стук у дзверы. Высокая дзяўчына ў максі-паліто, са шчодра намаляваным тварыкам бесцырымонна пытаецца:

— Дык у вас ёсць што-небудзь для мяне?

— А кім бы вы хацелі працаваць?

— Мне ўсё роўна...

— Даруйце, што ж вы ўмееце рабіць? — пытаецца Уладзімір Раманавіч, але па твары бачу, што цікавасць яго да гэтай наведвальніцы з кожнай хвілінай меншае.

— У Чэбаксарах скончыла адзін курс музфака педінстытута, затым пакінула.

— Чаму?

— Там вельмі слабыя педагогі. Вось і прыехала дамоў. Тут, у Слуцку, жывуць мае татачка і мамачка...

— Кіраўніком мастацкай самадзейнасці паедзеце?

— Гледзячы куды. Начаваць я хачу дома.

— Э, не, — гаворыць Пасько.— Уся работа культработніка па вечарах. Здымеце на месцы кватэру — мы дапаможам, — а ў выхадны будзеце прыязджаць дамоў.

— Гэта не па мне, — гаворыць дзяўчына і, крутнуўшыся на абцасах, выходзіць.

Уладзімір Раманавіч доўга глядзіць у акно, барабаніць пальцамі па стале.

— Бачылі птушку? — гаворыць ён нарэшце. — Я, прызнацца, і задаволены, што не згадзілася. Карысці з яе... Мая глыбокая перакананасць — там будзе работа, дзе кадры аседлыя. Вось наш калгас «1-е Мая» вырашыў рыхтаваць культработнікаў, як рыхтуе спецыялістаў сельскай гаспадаркі. На калгасную стыпендыю. Будзе пасылаць здольных хлопцаў і дзяўчат у музычныя вучылішчы. За ім і іншыя гаспадаркі пацягнуліся. У гэтым годзе ўжо думаем паслаць чалавек дзесяць.

І яшчэ ёсць у нас план — у бліжэйшыя гады забяспечыць усіх культасветработнікаў уласным жытлом. Вельмі гэта важна. У Бокшыцах зроблена ўжо...

Уладзімір Раманавіч у Слуцку старажыл. Трынаццаць гадоў стаіць на чале аддзела культуры райвыканкома. Ёсць у гэтым свае плюсы і мінусы. З аднаго боку— людзей усіх ведае, абстаноўку... З другога — у чалавека, што доўга сядзіць на адным месцы, бывае, губляецца вастрыня ўспрыняцця. Дзіва што — кожны дзень, кожны год адны і тыя ж клопаты. А фінал —быў дзеяч і не стала—цякучка заела.

Мы да гэтага з Паськом адзін раз бачыліся, ды і то мімаходзь. Як след і не пагутарылі. Цяпер ішоў і баяўся, ці атрымаецца размова.

ПЯЦІГОДКА, ГОД ДРУГІ

СЛУЦКІ

Пасля пашкадаваў, што няма ў нас, газетчыкаў, такой завядзёнкі ды і магчымасцей вазіць з сабой магнітафон, Дальбог, цікава слухаць Паська. Думае ён не трафарэтна, бачыць далёка і, галоўнае, гаворыць шчыра...

Паспрабую перадаць расказ Уладзіміра Раманавіча. Магчыма, не ўсе вывады яго бясспрэчныя, не ўсе думкі досыць абгрунтаваныя — так бывае заўсёды, калі чалавек шукае, думае. Няхай не бянтэжыць чытача і некаторая фрагментарнасць, незаконачанасць асобных кавалкаў, і тое, што няма пераходу паміж асобнымі думкамі — гутарка была жывая, тэмпераментная, не падрыхтаваная загадзя.

— Пра ўзровень культуры ў нас, часам, мяркуюць толькі па эфектных прыкметах — раён заваяваў добрае месца на абласным ці рэспубліканскім аглядзе мастацкай самадзейнасці, у калгасе пабудаваны шыкоўны палац культуры з мазаічным пано, паркетам ды паліраванай мэбляй...

Я быў сведкам, як на аглядзе хлопцы-танцоры (праўда не з нашага раёна, але такое магло здарыцца і з нашымі), якія толькі што бліскуча выступілі, брудна лаяліся за кулісамі, а дзяўчаты з таго ж калектыву тут жа лузгалі семкі і кідалі шалупінне на падлогу.

Ці не выпускаем мы з поля зроку фарміраванне, калі можна так сказаць, унутранай культуры людзей? Тое, што не паддаецца ўліку, што не паставіш у графы справаздачы?

Мы маем значныя здабыткі ў развіцці матэрыяльнай культуры.

...Тэлевізар называюць акном у шырокі свет. Сядзі сабе дома і глядзі кіно, тэатральную пастаноўку, цыркавое прадстаўленне, лекцыю... Здорава! А мяне ўсё гэта апошнім часам трохі непакоіць. Нешта, бачу, пачалі людзі радзей бачыцца адзін з адным, збірацца разам. Вечарам усе па хатах ха-

Працяг. Пачатак у № 10.

Кнігі беларускіх пісьменнікаў на ўкраінскай мове.

МОВАЮ ВЯЛІКАГА КАБЗАРА

Э. МАРТЫНАВА.

ПАЭТЫЧНАЯ пераклічка беларускіх і ўкраінскіх мастакоў слова даўно ўжо стала традыцыйнай.

Упершыню беларускія вершы загучалі па-ўкраінску ў 1909 г. Прыблізна ў тыя ж гады, нават крыху раней, пачала перакладацца на Беларусі і ўкраінская паэзія. Пачынальнікам гэтай справы быў Янка Купала, а першымі перакладзенымі творамі — вершы Т. Шаўчэнкі.

Пасля Кастрычніка нацыянальныя літаратуры, іх узаемасувязі развіваюцца і мацнеюць. І выключная роля ў гэтым працэсе належыць мастацкім перакладам. З кожным годам расце іх колькасць, і што асабліва важна, расце прафесійнае майстэрства перакладчыкаў, культура іх творчасці. Сёння ўжо можна гаварыць аб значных здабытках беларуска-ўкраінскага паэтычнага ўзаемаперакладу.

Нядаўна ў Кіеве ў выдавецтве «Дніпро» выйшла двухтомная анталогія «Білоруська радянська поезія».

Каб уявіць сабе маштабнасць гэтага выдання, цікава параўнаць яго з анталогіяй, якая выйшла ў 1948 годзе, да трыццатай гадавіны заснавання БССР. Тады ўкраінскія чытачы атрымалі вершы 22 беларускіх мастакоў слова — ад Янкі Купалы і Якуба Коласа да Анатоля Вялюгіна, аднаго з маладзейшых на той час паэтаў. У новую анталогію ўвайшлі творы 96 беларускіх савецкіх паэтаў, уключаючы і самых маладых, першыя зборнікі якіх убачылі свет у 1969-1970 гг.

Перад укладальнікамі анталогіі Анатолем Вялюгіным і Міколам Нагнібядой стаяла адказная і складаная задача—паказаць эстэтычнае багацце беларускай савецкай паэзіі праз усё найлепшае, што створана ў ёй за пяцьдзесят гадоў.

Анталогія сапраўды грунтоўна знаёміць чытача з поспехамі беларускай паэзіі, паказвае яе шырокі тэматычны дыяпазон, стылявую шматграннасць, высокі грамадзянскі пафас. Змешчаныя ў анталогіі вершы раскрываюць у значнай ступені індывідуальную своеасаблівасць паэтаў, жанравую разнастайнасць іх творчасці.

Многія беларускія аўтары атрымалі ў анталогіі «сваіх» перакладчыкаў. Ц. Гартнага і А. Гурло перакладае Ю. Пятрэнка, Зм. Бядулю — Б. Сцепанюк, А. Александровіча — В. Швец, М. Лужаніна — М. Рудэнка, В. Вітку — П. Варанько, А. Звонака — І. Драч, С. Дзяргая — А. Жолдак, Н. Гілевіча — В. Каротыч, Р. Барадуліна — Д. Паўлычка і г. д. Такі прынцып дае магчымасць перакладчыку не толькі глыбей «ужыцца» ў арыгінал, але і ўбачыць месца аднаго верша ў «кантэксце» ўсёй творчасці паэта.

«Білоруська радянська поезія» — вялікая праца вялікага калектыву, які аб'яднаў каля ста перакладчыкаў. Каб даць ёй усебаковую ацэнку, спатрэбілася б не адно даследаванне. Мы спынімся толькі на некаторых перакладах.

Адкрываецца анталогія вершамі Янкі Купалы. На Украіне Янку Купалу даўно лічаць сваім, родным. Расказваючы пра працу ўкраінскіх пісьменнікаў над перакладамі твораў беларускага песняра, Т. Масэнка пісаў, што яны добра разумелі, які ім «выпаў вялікі гонар — перакладаць песні найглыбейшага выразніка дум і жаданняў беларускага народа».

У анталогію ўключаны «Безназоўнае», «Тарасова доля», «Арлянятам», «Алеся», «Лён», «Беларускім партызанам» і інш. Сярод перакладчыкаў— імёны М. Рыльскага, У. Сасюры, Т. Масэнка, І. Муратава. Большасць твораў дадзена ў новых перакладах, выкананых А. Малышкам. У часе працы над перакладамі ён пісаў, што з вялікай пашанай узяўся за гэтую работу: «Яго паэзія блізкая і дарагая майму сэрцу. Калі я яшчэ і яшчэ раз учытваюся ў празрыстыя радкі купалаўскай паэзіі, яшчэ глыбей адчуваю, які ён быў вялікі паэт... Перакладаць такія творы цікава, бо гэта паэзія высокага напалу і палымянай душы». Малышка пранікае ў самую сутнасць купалаўскіх твораў, добра адчувае іх глыбокую народнасць, перадае іх музычны малюнак, сувязь з фальклорнай паэтычнай стыхіяй, бо і ў сваёй творчасці часта вельмі блізкі да народнай песні. Толькі часам ён ускладняе просты, празрысты купалаўскі радок, як, напрыклад, у «Алесі», хаця ўвогуле яна таксама перакладзена добра.

Паэма «Безназоўнае» даволі складаная для перакладу, асабліва яе гукапіс. У перакладзе І. Муратава даволі часта трапляюцца тэкстуальныя разыходжанні, але замены ў большасці сваёй удалыя. Цікава супаставіць выпадкі тэкстуальных разыходжанняў арыгінала і перакладу пры поўным захаванні метрыкі і сістэмы рыфмавання.

У арыгінале:

А гоні ўжо узораны,
І сілы распакораны
Ад паншчынных бядот.
Чакаюць стравы жораны —
Зярняткаў незаморaных,
Чакаюць на ўмалот.

У перакладзе:

А гони вже розорані,
І панські сили зборені.
Й недавніі раби —
І жорна, вік не зморені,
На зерна чисті, зоряні
Чекають вже давно.

У папярэдняй рэдакцыі трэці радок чытаўся так: «Втопили ми на дно» — захоўвалася рыфмаванне з шостым радком, як у арыгінале. З сэнсавага боку першы варыянт, як нам здаецца, таксама быў больш удалы.

У анталогіі значнае месца займае лірыка ваенных год і звязаныя з тэмай Айчыннай вайны творы апошняга часу.

З багатай на такія вершы творчасці П. Панчанкі ўкладальнікі ўключылі ў анталогію: «У мяне не забілі нікога», «Коні», «Дзеці вайны», «Байцу, што першым ступіў на беларускую зямлю» і інш.

У вершы «Коні» праз адзін канкрэтны эпізод паэт перадае трывожны, глыбока трагічны пульс вайны. М. Нагнібяда здолеў перадаць своеасаблівы каларыт верша: казачную маляўнічасць вобразаў, кантраст цудоўнага, нібы сон, малюнка і трагічную развязку.

Імчаліся коні па травах, па кветках
Паслаліся дымам іх грывы на ветры.
І стрэлы замоўклі.

У перакладзе:

І мчали ті коні по травах пахучих,
По вітру послалися гриви, як тучі.
І постріли змовкли.

Новыя, трагічныя ноты гучаць у канцы верша:

А трэці, буланы, з крываваю ранай
Усё бегаў між куляў і сініх туманаў
З трывожным іржаннем.

У перакладзе:

А третій, буланий, мов студячи рани,
Гасав поміж куль у блакитнім тумані
З тривожним іржанням.

Параўнанне «мов студячи рани», якое адсутнічае ў арыгінале, арганічна ўпісваецца ў панчанкаўскі верш. Перададзена перакладчыкам і рытміка-меладычная структура верша.

Дакладна адлюстраваны М. Рыльскім асаблівасці верша «У мяне не забілі нікога». Рыльскі адчуў і захаваў яскравыя зрокавыя вобразы, спакойную, «класічную» манеру аўтарскага пісьма. Вельмі шкада, што ў анталогію не ўключаны верш «Герой». Ён невялічкі, усяго 15 радкоў, а колькі ў ім сказана пра сапраўдны гераізм савецкага чалавека! Сказана па-панчанкаўску стрымана, лаканічна і ў той жа час яскрава. Пераклад, зроблены М. Шараметам, хвалюе гэтак жа, як і арыгінал.

У Панчанкі ёсць шэраг твораў, прысвечаных Украіне. Два з іх — «Кіеву» і «За Стрыем — горы» ўключаны ў анталогію. В. Швец перадае сардэчнасць, урачыстасць «Кіева», які гучыць гімнам старадаўняму і вечна маладому гораду. Хочацца толькі зрабіць адну заўвагу. У вершы ёсць радкі:

Яўген ГУЦАЛА

ДВА АПАВЯДАННІ

АЗОРАНАЕ СОНЦАМ

Хвіліна да хвіліны, дзень да дня— час ляжыць на берагах твайго жыцця сляпуча - белым пяском, нельга ў ім знайсці для сябе найбольш прыкметную пясчынку, нельга затрымаць позірку на самай яркай. І знянацку ў гэтым мёртвым хаосе заіскрыўся табе жоўта-зялёны крышталік, сонца ў ім затрымцела, пераліваючыся, — і ўжо ўвесь пясок нібы ажыў для цябе, бо ў ім выявілася тая жывая кропля, што абудзіла цябе.

Час — пясок сляпучы на берагах твайго жыцця. А ў саміх берагах — таямнічая плынь тваёй сілы, прагі тваёй, любові, імкненняў і мар. Ты думаеш пра ўсё гэта — і сэрца тваё забілася часцей, мацней, і нібы завіравала таямнічая плынь, узняліся на ёй і павышэлі хвалі страсцей, і ўзняла над яе паверхняю свае крылы вера. Вера — у беспачатковасць і бясконцасць, у тую зменлівасць тваёй істоты, якая раптам адкрывае перад табою зродненасць тваю з кожнай былінкаю, блізкасць тваю да ўсяго існага...

У тым чорным лесе (год таму ці два, а ўсё гэта бачыцца ўжо быццам з найдалейшай далі) святло стаяла яснае і крыху вільготнае. Яшчэ нядаўна вясна толькі надыходзіла, грузнучы ў пацямнелых снягах, дыхала туманамі, пускала з пагоркаў зеленавата-белыя струменьчыкі ручаінак; яшчэ нядаўна яна толькі адчувалася ў пацямнелай свежасці паветра, у пабліску набрынялай кары на дрэвах, у тым, як увечары пахне сцяжынка, што вылезла з-пад снегу і ад лёгкага замаразку ўкрываецца застылым трымценнем халодных павуцінак. Яшчэ нядаўна...

А вось стаіць паміж небам і зямлёю велізарная празрыстая хваля, агарнуўшы сваёй млоснасцю чорныя, яшчэ голыя, дрэвы, плыткія ярочкі, схілы якіх засыпаны пабурэлым лісцем; цябе самога заліла (і ты адчуваеш дотык гэтай хвалі на вачах, на брывах, на вуснах, ты нібыта нясеш яе на сваіх плячах, ты быццам расхінаеш яе сваімі грудзьмі); і тая жанчына, з якою ты разам збіраеш ландышы і якая, адстаўшы, ідзе праз вунь той лісцяны клін, таксама заліта хваляю празрыстага ззяння.

Відаць, што тут ужо нехта пахадзіў, бо многа спічастага лісця ландышаў, але кветак няма, нават яшчэ не раскрытых. Там-сям натрапляеш на сарваную сцяблінку, на ёй бялеюць два ці тры маленькія вочкі, — беднаю здалася камусьці гэтая кветка, выкінулі... Берасты і грабы стаяць нерухома, і, калі спускацца ўніз, нібы малее і малее сонца, яно быццам па-ранейшаму вунь там, на ўзгорку, дзе засталася жанчына. Я раз-пораз пазіраю на яе — яе чырвоныя валасы распушаны, здаюцца амаль нябачнымі, яны падобны на німб вакол яе галавы.

Паблізу лясной сцежкі, па якой амаль не ходзяць, паміж тонкіх шабелек травы я нечаспадзявана натрапляю на белыя вачаняты ландышаў — за лісцем яны ледзьве прыкметныя, а калі нагнуць лісце, калі зазірнуць пад кусточкі з розных бакоў, то раптоўна сустракаешся з іх чыстымі позіркамі. Пахнуць гэтыя кветкі ці не? Быццам бы не, хоць і ідзе ад іх дух насычанай вадою раслі... Вось яно што: пахнуць нядаўняю зімою, холадам.

Набраўшы маленькі букецік, нясу яго жанчыне, якая прыхінулася спіною да ствала дрэва і глядзіць угару. Па яе абліччы нельга здагадацца, пра што яна думае, — абліччa спакойнае і бесклапотнае. Я задзіраю галаву — на што яна глядзіць? — але верхавінка граба не скалыхнецца, неба пустэльнае, нідзе нічога, хіба што вось гэтая дзівосная цяплынь, якая запаланіла ўсю прастору, запоўніла яе. І чым бліжэй я падыходжу, чым лепей бачу гэтую жанчыну, тым меней здаецца яна асветленай сонцам, і ўжо няма ў яе паставе той таямнічасці, якую надае адлегласць. Здалёк яна была бліжэй да мяне, яна амаль належала маім пачуццям — згадкам, а тут, поруч, я заўважаю на яе абліччы нейкі чужы, невядомы мне выраз. Дзе яна зараз была, пра што думала?

Мы гаворым адно аднаму нейкія словы — пра гэтыя ландышы, пра гэтае надвор'е, пра лес гэты, але і яны, мабыць, не могуць пераадолець тую раптоўную адлегласць, якая неспадзявана вырасла, калі я падышоў да яе.

Мёртвае лісце шапоча пад нагамі — колькі яго, гэтага шолаху, гэтага шуму, які яшчэ нядаўна быў зялёны, які яшчэ нядаўна лунаў па дрэвах, і яны песціліся ў ім, плылі ў ім! А зараз яны распранутыя і пахмурныя, і не верыцца, што зноў да іх вернецца мінулагодні шум, лісце яго, што ўсё ўвогуле здольна паўтарыцца...

Я хаджу па лесе, збіраю ландышы, жанчына прытамілася, яна села на пяньку пасярод шырокай паляны. Шукаючы кветкі, я ўвесь час пазіраю на паляну, каб не адысці далёка, каб не заблудзіцца. І ўсё ж ландышы мяне падводзяць. Адкуль іх столькі набралася ўздоўж яру — у бліскучым зялёным шумавінні, яны паглядаюць расквітнелымі сваімі вачыма, і гэтыя вочы аж надта расплюшчыліся, каб ва ўсёй паўнаце ўспрымаць

...Палаюць купал залаты Сафіі
І коннік на уздыбленым кані,

Яны нібы пераклікаюцца з пушкінскім гімнам Пецярбургу з «Меднага конніка». У перакладзе апошні радок гучыць так: «І вершник на гривастому коні». Велічнасць вобраза прайграе, не захавана і пераклічка з «Медным коннікам».

У вершы «За Стрыем — горы», які пераклаў А. Малышка, чуецца водгук украінскіх песень і асабліва вядомай «Верховино, світку ти наш». Пераклад захоўвае гэтыя рысы арыгінала і ўводзіць вобразы, якія надаюць радкам Панчанкі больш мясцовы, украінскі каларыт.

Шырока прадстаўлена ў анталогіі паэзія М. Танка. Яго перакладалі многія майстры слова: П. Тычына, М. Рыльскі, М. Бажан, А. Малышка, М. Нагнібяда і інш. У перакладах з Танка няма адхіленняў, якія закраналі б змест твораў. Але ў асобных выпадках можна сустрэць некаторую трасфармацыю вобразаў, зместу, асобных адценняў.

П. Тычына, напрыклад, дзеля захавання меласу верша, чаму ён заўсёды надаваў вялікае значэнне, ідзе на замены, якія не зусім дакладна перадаюць вобразы арыгінала. Напрыклад,

Калі мне сказалі:
— Сватам стол накрылі, —
Я ледзь сваё гора АСІЛІЎ.

перададзены так:

Як мені сказали:
«Вже й сватів зустріли!»
В мене в серці стріли засіли.

Часам перакладчык пераводзіць вершы ў іншы эмацыянальны ключ. Адзін з вершаў Танк пачынае словамі:

Нашто ты косы заплятаеш,
У танцы кружыш АГНЯВЫМ?

А ў перакладзе:

Для чого коси заплітаеш,
Кружляеш в танці днем СМУТНИМ?

Шмат вершаў Танка пераклаў Нагнібяда, пры гэтым ён, як сам адзначае, імкнуўся захаваць своеасаблівасць почырку, фарбаў, інтанацыі. Яго пераклады тэкстуальна блізкія да арыгінала, а замены пераважна адпавядаюць яго паэтычнай структуры. Пераклаў Нагнібяда і «Баладу». Апісанне фантастычнага падарожжа забітых на фронце сяброў суправаджаецца цудоўным пейзажам. Перакладчык змушаны быў яго крыху змяніць, але сэнс, мастацкая структура захаваны.

У Танка:

...Пайшлі і неспадзявана,
Дзе стыне ў смузе небакрай,
Бачаць у зорным тумане
Дзве сцежкі — у пекла і рай.

У перакладзе:

Пішли... і раптом неждано,
Де синій димить небокрай,
У зорянім бачать тумані
Дві стежки—у пекло і в рай.

Вельмі добра перакладзены А. Малышкам такія вершы, як «У полі вярба», «Ляжаць пакошаныя травы».

Думаецца, што анталогію ўпрыгожылі б такія шэдэўры лірыкі Танка, як «Я даўно дараваў...», «Дарога з сенажаці», «У час касьбы». тым больш, што ёсць добрыя пераклады М. Нагнібяды.

Удала падабраны ў анталогіі вершы А. Пысіна. Яны адлюстроўваюць яго творчыя «мерыдыяны», якія праходзяць праз франтавыя дарогі мінулага і мірныя нашага сёння. Апошнія радкі яго верша «Далёкі тупат канаады», па-майстэрску перакладзенага М. Львовіч, можна было б паставіць эпіграфам да яго творчасці:

Яшчэ ў нас будзе гром і ціша,
Яшчэ не раз знямее ўзвод.
І хтосьці з нас, жывых, напіша
Свой рэквіем
праз дваццаць год.

Па-ўкраінску гэтыя радкі гучаць так:

Ще йтиме взвод крізь мертву тишу,
Крізь гуркіт бивнів громових.
І через двадцять літ напише
Хтось рє·ієм
із нас, живих.

Вобраз «бивнів громових» толькі на першы погляд здаецца нечаканым, а на самай справе ён пераклікаецца з пачаткам верша: «бягуць грымоты як сланы».

А. Лупій у сваіх перакладах («Цішыня Брэсцкай крэпасці», «Сцяг», «Перад фатографам жанчына» і інш.) у большасці выпадкаў адэкватна перадае своеасаблівасць паэзіі Пысіна — яе вонкавую стрыманасць, за якой — вір пачуццяў.

На Украіне многія вершы беларускіх паэтаў вядомыя ў некалькіх перакладах.

Так, цяпер хрэстаматыйны верш У. Караткевіча «Заяц варыць піва» ў анталогію ўключаны ў перакладзе А. Касматэнкі, а ў «Калинових мостах», анталогіі маладой беларускай паэзіі — ён друкаваўся ў перакладзе М. Львовіч. Цяжка сказаць, які пераклад лепшы — Касматэнкі ці Львовіч. Хутчэй за ўсё, яны дапаўняюць адзін аднаго. Першы здаецца больш поўным, але пераклад Львовіч больш рэльефна перадае вобраз арыгінала:

А я видющим оком бачу:
Тригубий, косий — до вогню
Присів, і підкида ломаччя,
І варить пиво з ячменю.

У Касматэнкі:

А я видющим бачу оком,
Як при вогні під деревцем,
Тригубий, сірий, косоокий
З ячменю варить він пивце.

Велічна і пранікнёна гучыць на ўкраінскай мове адзін з лепшых вершаў Караткевіча «Беларуская песня» (пераклаў С. Літвін):

Ти — наш край. Ти — це груша
червона над дідовим домом,
Падолистове небо з ясним
метеорним дощем.
Ти — наш стяг, що нікому, нікому
на світі, нікому
Не дамо осміяти, забути, а чи
звоювати мечем.

Рыгора Барадуліна перакладаў Д. Паўлычка («Палата мінёраў», «Скрыпачы», «Адам і Ева» і інш.) і пераклаў добра, хаця паэзія Барадуліна для перакладчыкаў уяўляе значныя цяжкасці, бо яго вершы — гэты суцэльны каскад мастацкіх вобразаў, сінтаксіс первовы, пафасныя інтанацыі пераплятаюцца з размоўнымі. І часам перакладчыку не ўдаецца адлюстраваць гэтыя асаблівасці.

Анталогія — гэта велізарны храм паэзіі і мы змаглі пабываць толькі ў некаторых яго пакоях. Увогуле ж двухтомная «Білоруська радянська поезія» — добры надарунак да 50-годдзя Савецкага Саюза, яскравая старонка дружбы дзвюх рэспублік, двух народаў вялікага сацыялістычнага адзінства нацый.

М. АНТОНЧЫК. Залаты век.

ма таго спалоху і каўнасці, як у маладзенькіх пупышак, якія толькі адным пялёстачкам засвяціліся, а рэшту трымаюць разам, пад зялёнаю сваёю травою.

Калі я спахопліваюся — у мяне цэлы букецік, а наўкол стаіць чорная, пахмурная рааць. Куды ісці? Як вяртацца? Набіраю ў грудзі паветра і крычу, водгулле голасу коціцца і прападае, а ў адказ — толькі светлае маўчанне лесу. Іду ў адзін бок — не, не сюды, прастую ў процілеглы — таксама не туды. Намагаюся адшукаць свае слялы — дзе сарваныя ландышы, дзе іх найменей. Зрэшты, выходжу-такі на паляну, а на той паляне, далёка-далёка, сядзіць, як і сядзела жанчына, яна, азораная сонцам, нахіліла галаву, думае пра нешта. І ў тое імгненне, калі я пабачыў яе, радасць калыхнулася ў маіх грудзях, нібы туды аж цераз край плёснулася праменне і прытоенае лесавое маўчанне, я пайшоў шпарчэй, шпарчэй.

І зноў: пра што яна думала? Бо ўзняла на мяне далёкае сваё аблічча, зірнула на мяне далёкімі сваімі вачыма, і ў яе поглядзе патанала нешта далёкае... Не, яна не чула майго крыку, яна сядзела проста так, бо не хацелася нікуды ісці, а толькі так пасядзець і паслухаць веснавы смутак у самой сабе.

Веснавы смутак у самой сабе.

Я паклаў ёй на калені ландышы — яны рассыпаліся белымі цвёрдымі слязьмі.

Колькі пяску на берагах твайго жыцця! Выток ручаінкі занесены глеем, і нельга прасачыць яе пачатак; дзесьці былі віры, была і ўраўнаважаная плынь, меншалі і вышэлі хвалі страсцей, крылы веры ўзнімаліся з большай ці меншай пэўнасцю... Ды насуперак усяму — пасярод сыпучага пяску часу, будзённага і аднастайнага — трапілася раптам пясчынка, якая нібыта і не адрозніваецца ад іншых, ды нечым прывабіла тваю ўвагу. І тады ажывае мёртвы пясок мінулага. І тады застаецца ў памяці чорны лес, напоўнены ландышы, ды яшчэ жыве ў памяці водгулле твайго голасу, калі ты, з халадком у грудзях, клічаш, завеш і не можаш нікога даклікацца ў цёплым веснавым святле...

СМУТАК

Што азначае вярнуцца на зямлю, дзе мінула тваё дзяцінства?

Аўтобус адышоў, і мы з сынам вырашылі перачакаць імжу пад бляшаным брылём на прыпынку. Заасфальтаваная дарога цямнее, далей пачынае блішчаць, і на яе люстры вытанцоўваюць кроплі. Дарога заблішчала — і нібыта аж засвяцілася, павесялела з канца ў канец.

Праходзяць незнаёмыя людзі — безуважны я да іх, а яны да мяне. Гляджу на дарогу і бачу тое, чаго зараз на ёй няма, бачу тое, што на ёй было калісьці. Адчуваю, што вочы мае робяцца вялікія і сумныя... Я хацеў вярнуцца ў сваё мінулае жыццё, а вярнуўся да ценяў, якія толькі мне аднаму і відочны.

А можа, кожны з тых, што праходзіць зараз па гэтай дарозе, бачыць свае цені?

Мы рушым, бо імжу не перачакаць. Яна — як элегічны ўздых, яна — як дробненькія слёзы ўспамінаў. Усё мне тут дарагое і патрэбнае, і таму гэтая імжа з часам, калі мы будзем прыгадваць паездку па бацькаўшчыне, увесь час будзе стаяць перад маімі вачыма. Яна будзе мне бачыцца такой, як зараз, а можа, і па-іншаму, можа, набудзе ў маёй памяці іншыя адценні. Але не забудзецца — з часам я буду надаваць ёй усё большую вагу, шукаць пэўны сэнс і знаходзіць яго. У гэтай вось цёплай імжы, якіх я за сваё жыццё перабачыў безліч і спакойна забыў іх.

Сеецца дробная пацяруха — і я шчаслівы, што яна сеецца.

Стаяць на дарозе дзве старыя жанчыны і ўважнейкую хвіліну я заглядаю ў жывое святло адных вачэй, потым — другіх. З часам я не аднойчы буду прыгадваць іх, і яны ў маім уяўленні стануць для мяне вачыма майго краю, вачыма маёй зямлі, якімі яна знянацку зірнула ў мяне. Вось так, з найглыбейшай сваёй глыбіні, зазірнула — і зямля, і імжа гэтая, і дарога, і прыдарожная трава, і хаты, і нізенькае неба, прыгнечанае важкімі хмарамі.

Недзе быў я, недзе ездзіў, недзе жыў і нібы не думаў пра гэты родны куточак зямлі. Не думаў? Дык чаму ж вось зараз усё мне такое дарагое і роднае: ясакары, выкупаныя дажджом; інтанацыя, з якой вымаўлена слова; кволенькі туманок, што шыза сцелецца справа над стаўком, якога не відаць за дрэвамі; пахі, якімі дыхаюць на мяне нядаўна засаджаныя гароды, хлявы, вербы, бузіна з канаў. Бо нібыта ўсё гэта не адасоблена, не аддзелена ад мяне, а яно—гэта я, мы адно цэлае, мы заўсёды былі разам, і ніхто ні ад каго не сцараніўся, не аддаляўся.

Мы адно цела, нерасчлянёнае, жывое; жывое навать і тады, калі мяне не стане, — я тады застануся ў памяці гэтых дрэў, у памяці паветра, палявых пахаў, гэтай імжы...

Сумна і добра.

Сын мой азіраецца наўкола, усё яму цікава. Можа, і ён назаўжды запомніць гэтую імжу, і сівыя ўсплёскі ясакаравага лісця, і гэтае густое паветра, што аж клубком становіцца ў горле? Можа, запомніць, і калі-небудзь гэтая зямля адзавецца ў ім такім жа салодкім болем, як у мяне зараз?

І зірне яму ў душу глыбокімі вачыма гэтых траў, адвячоркавай імжы, белаватага смутку, што блукае ў полі...

Пераклаў з украінскай
Алесь МАЖЭЙКА.

НАРОД У ГІСТОРЫІ

ДЫЛОГІЯ ІВАНА МЕЛЕЖА ВЫЛУЧАНА НА АТРЫМАННЕ ЛЕНІНСКАЙ ПРЭМІІ

НАШ БЕЛАРУСКІ «сялянскі», «традыцыйны» раман неяк непрыкметна выйшаў на перадавыя рубяжы літаратуры сацыялістычнага рэалізму і па праве заняў «свой пачэсны пасад між народамі». Адно з першых месц у нашай сучаснай раманістыцы займае «Палеская хроніка» Івана Мележа.

Раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» заваявалі шчырую любоў чытача, набылі вялікі грамадскі рэзананс. Пра іх ужо многа і хараша пісала і наша, і ўсесаюзная, і замежная крытыка, бо сапраўды раманы гэтыя—«дасягненне ўсёй нашай саюзнай літаратуры, літаратуры сацыялістычнага свету» (Г. Маркаў).

Ужо можа здацца штампам выводзіць радаводную нашых дзеячоў культуры ад сялянскай торбы і лапцей, пугі і свіней на выгане. Аднак усё гэта было. Была торба і пуга, была бязмежная твань, якую давялося памясіць лапцямі, ідучы за многа кіламетраў «у навуку». Жыццёвы шлях І. Мележа не вельмі «арыгінальны», ён у пэўнай ступені тыповы для людзей яго пакалення. Дзесяцігодка. Камсамольская работа. Вайна. Цяжкае раненне. Вучоба ва універсітэце... І праца, праца, праца!..

Патрэбны быў, відаць, і такі шчаслівы збег абставін, каб на пачатку творчага шляху яго горача падтрымалі такія людзі, як К. Чорны, і крыху пазней—А. Фадзееў. Аднак на пачатку важней за ўсё была вера ў сябе, цвёрдасць духу і вялікая неадольная прага пісаць.

Ці сніў нават малады вясковы хлопец, калі пісаў свой першы рытарычна-пафасны верш «Радзіме», што сваё непаўторна-самабытнае слова пра Радзіму, пра свой народ ён скажа тады, калі пасля доўгіх і нялёгкіх пошукаў прыйдзе... да прастаты і натуральнасці, сплаўленай з глыбокім роздумам і някідкай на першы погляд паэзіяй. Не так скора прыйшло мудрае ўсведамленне, што галоўнае ў творчасці—смялей дзяліцца з чытачом скарбамі сваёй душы, смялей і праўдзівей раскрываць сваё сэрца.

Ад твора да твора, ад кнігі да кнігі І. Мележ цярпліва і настойліва шукаў свой, толькі яму ўласцівы шлях у літаратуры.

Не трэба, думаю, глядзець на ўсю яго папярэднюю творчасць як на нейкі «просты і роўны» шлях, а ўсе ранейшыя творы лічыць як бы «загатоўкамі» да «Палескай хронікі». Дарога ішла і «няпроста і няроўна» (І. Мележ), былі на ёй ямы і калдобіны, але—галоўнае!—яна ішла ўгору, да той запаветнай песні, да той усенароднай кнігі, якой ужо стала «Палеская хроніка». Многія з ранейшых твораў маюць самастойнае значэнне, у іх ёсць свае мастацкія вартасці. Але для нас важна і тое, што кожны твор, нават і не зусім удалы, быў школай пісьменніцкага майстэрства, якое з выключнай сілай праявілася ў «Хроніцы».

Раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» яшчэ раз напомнілі, што адной з самых важных (калі не самай важнай) задач сапраўднай літаратуры было і ёсць асэнсаванне народнага характару ва ўсёй яго шматграннасці, у яго нацыянальнай сутнасці, у тым самым патаемным, самым запаветным, што дазваляе зразумець месца і шляхі народа ў гісторыі. І. Мележ імкнуўся паказаць, як паводзіў сябе наш нацыянальны характар у вялікіх пераломных гістарычных падзеях, даць аналіз інтэлектуальнага, духоўнага жыцця нацыі і «сказаць усю праўду не ў імя абстрактнага праўдашукальніцтва, а для высвятлення вытокаў тых працэсаў, якія праходзяць у душах сягонняшніх людзей» (І. Мележ).

Дакладнасць Мележавай мастацкай думкі вяла да дакладнасці ў слове. Сур'ёзнасць жа гэтай аўтарскай думкі, якая ўсё вымярае народнаю меркаю і таму не імкнецца выдаваць сябе «звышнаватарскай», вяла да спакойнага, «дзелавога» тону. Галоўнае ж у гэтым тоне—шчырасць і натуральнасць, што ішлі ад шчырасці, пачуцця, ад маральнага, душэўнага зліцця з матэрыялам. Я ўжо не гавару пра натуральнасць і неабходнасць кожнага элемента ў мастацкай структуры раманаў. Яны напісаны так, што бяруць у палон, захапляюць і радуюць не толькі тых, хто ўспрымае творы мастацтва наіўна-рэалістычна, але нават самых вытанчаных крытыкаў — яны забываюць пра «філасафізм», «інтэлектуалізм» і г. д. І прастадушна гавораць пра «цуд»— знікаюць, маўляў, радкі, а перад табою «плешчацца само жыццё».

А гэта ж і сапраўды так. Напісаны раманы на тым найвышэйшым узроўні майстэрства, калі і майстэрства не заўважаеш. Якую радасць, якую эстэтычную асалоду адчувае той чытач, які спасцігае ўсю глыбіню ідэйна-мастацкай канцэпцыі гэтых раманаў, адчуе іх паэтычную атмасферу.

Колькі святой сыноўняй любві да роднае зямлі, да чалавека працы ў гэтых раманах! Якое багацце чалавечых натур, непаўторных, арыгінальных мастацкіх характараў!

І. Мележ назваў свой твор сціплым словам «хроніка». І яна б засталася «няхітрай хронікай», нягледзячы на ўсе праблемы (цікавыя, важныя, балючыя...), калі б са старонак яе не паўсталі як жывыя і «прыгожая і калючая кветка палескай шыпшыны» Ганна са сваёй мілай гарэзлівай усмешкай, у якой столькі няўлоўных пераходаў, і маўчун Васіль з яго моцна сціснутымі вуснамі, з той вечнай тугой па зямлі і з той незвычайнай любасцю да працы, калі б не пачулі мы бестурботны на першы погляд рогат горкага бедняка і вялікага жыццялюба Хоні, не зжахнуліся той бездані, у якую трапіла даверлівая ў сваім сляпым і горкім каханні Хадоська-Канапляначка...

Менавіта гэтае пранікненне ў глы-

МАЛЕНЬКІЯ ГЕРАІНІ ВЫРАСЛІ...

Імя беларускага кінарэжысёра Льва Голуба добра знаёма кінагледачам усіх пакаленняў. Нядаўна ў Мінску адбылася цікавая сустрэча — пабачыць свайго першага рэжысёра сабраліся ўдзельнікі розных яго фільмаў. Маленькія дзяўчынкі, былыя гераіні яго стужак, якіх ён адабраў з соцень і тысяч дзяцей, зноў у Мінску. Яны падраслі. Але для кожнай з іх, відаць, на ўсё жыццё застануцца ў памяці тыя размовы, парады, цяжкія і бясконца цікавыя дні і месяцы здымак...

На нашым здымку побач з Львом Уладзіміравічам вы бачыце Таню Бейнаровіч і Аню Камянкову, якія выконвалі галоўныя ролі ў карціне «Дзяўчынка шукае бацьку». Свету Карасцеліну і Олю Коршун—удзельніц фільма «Анюціна дарога».

Як складаецца іх лёс? Аня Камянкова (Леначка, тая самая дзяўчынка, што шукала бацьку), зараз студэнтка тэатральнага інстытута імя Шчэпкіна ў Маскве. Апошняя яе работа ў кіно — дубляж ролі Джульеты ў фільме англійскага рэжысёра Дзэфірэлі «Рамеа і Джульета». Таня Бейнаровіч (Нюшка-Шуматоха) зараз сама ўжо маці. Жыве ў Мінску. Света (Анютка) і Оля (Цішка) яшчэ вучацца ў школе. Яны мараць стаць артысткамі.

Фота А. ЛАСМІНСКАГА.

ВЫСТУПАЮЦЬ КРЫНІЧАНЦЫ

Вось ужо некалькі год пры Бярозаўскай раённай газеце «Маяк камунізма» працуе літаратурнае аб'яднанне «Крыніца». Мінулы год быў для нас плённы. Маладая паэтэса Ніна Мацяш падрыхтавала новы паэтычны зборнік «Удзячнасць», пераклала вершы французскай паэтэсы Элізы Мішэль і апублікавала іх у зборніку «Паэты Парыжскай камуны».

Аповесць крынічанкі Зінаіды Вільнер «Я люблю вас...» апублікавана ў часопісе «Уральский следопыт».

Члены аб'яднання падрыхтавалі дванаццаць выпускаў літаратурнай старонкі, правялі ў раённым доме культуры літаратурны вечар, прысвечаны XXIV з'езду КПСС. Міхась Авінаў, Алесь Разанаў, Канстанцін Дронь, Кацярына Сініцкая і Маргарыта Казловіч выступалі па тэлебачанні. З вялікай карысцю для крынічанцаў прайшлі сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі Андрэем Макаёнкам, Георгіем Паповым, Алесем Махначом, Алесем Шашковым і іншымі.

Літаб'яднанне вядзе працу з новымі аўтарамі. Летась у «Крыніцу» прыняты вучаніца Міжлескай сярэдняй школы Марыя Зубель і Валерый Смірноў з Бярозы. Добра сябе зарэкамендавалі тэлемайстар Ігар Якаўлеў і настаўніца Панасавіцкай васьмігадовай школы Марыя Гугнюк.

Многія крынічанцы цяпер жывуць за межамі раёна, але прысылаюць у газету свае творы — вайскоўцы Алесь Разанаў і Васіль Гарох, служачая з Брэста Зінаіда Дудзюк, студэнт БДУ імя У. І. Леніна Васіль Карпінчык.

Нядаўна крынічанцы зноў сабраліся, каб пагаварыць пра сваю работу, падзяліцца творчымі планамі, прачытаць новыя творы. Свой справаздачны літаратурны вечар крынічанцы прысвяцілі 50-годдзю ўтварэння СССР.

Я. СЯЛЕНЯ,
кіраўнік літаб'яднання «Крыніца».

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Прашу перадаць праз Вашу газету маю шчырую ўдзячнасць арганізацыям, бібліятэкам, школам, чытачам, пісьменнікам — усім, хто прыслаў мне добрыя пажаданні з нагоды майго шасцідзесяцігоддзя.

Ул. КАРПАЎ.

ПЯЦІГОДКА, ГОД ДРУГІ

СЛУЦКІ

Дзень другі

ПРАБЛЕМЫ, ПОШУКІ

Уладзіміру Раманавічу Паську пазванілі з райкома камсамола. Да іх прыйшла дзяўчына, якая мае музычную адукацыю, шукае работу, мо аддзел культуры дапаможа?

Уладзімір Раманавіч, павесялелым голасам:

— Скажыце, хай бяжыць да нас.

Праз некалькі хвілін настойлівы стук у дзверы. Высокая дзяўчына ў максі-паліто, са шчодра намаляваным тварыкам бесцырымонна пытаецца:

— Дык у вас ёсць што-небудзь для мяне?

— А кім бы вы хацелі працаваць?

— Мне ўсё роўна...

— Даруйце, што ж вы ўмееце рабіць? — пытаецца Уладзімір Раманавіч, але па твары бачу, што цікавасць яго да гэтай наведвальніцы з кожнай хвілінай меншае.

— У Чэбаксарах скончыла адзін курс музфака педінстытута, затым пакінула.

— Чаму?

— Там вельмі слабыя педагогі. Вось і прыехала дамоў. Тут, у Слуцку, жывуць мае татачка і мамачка...

— Кіраўніком мастацкай самадзейнасці паедзеце?

— Гледзячы куды. Начаваць я хачу дома.

— Э, не, — гаворыць Пасько.— Уся работа культработніка па вечарах. Здымеце на месцы кватэру — мы дапаможам, — а ў выхадны будзеце прыязджаць дамоў.

— Гэта не па мне, — гаворыць дзяўчына і, крутнуўшыся на абцасах, выходзіць.

Уладзімір Раманавіч доўга глядзіць у акно, барабаніць пальцамі па стале.

— Бачылі птушку? — гаворыць ён нарэшце. — Я, прызнацца, і задаволены, што не згадзілася. Карысці з яе... Мая глыбокая перакананасць — там будзе работа, дзе кадры аседлыя. Вось наш калгас «1-е Мая» вырашыў рыхтаваць культработнікаў, як рыхтуе спецыялістаў сельскай гаспадаркі. На калгасную стыпендыю. Будзе пасылаць здольных хлопцаў і дзяўчат у музычныя вучылішчы. За ім і іншыя гаспадаркі пацягнуліся. У гэтым годзе ўжо думаем паслаць чалавек дзесяць.

І яшчэ ёсць у нас план — у бліжэйшыя гады забяспечыць усіх культасветработнікаў уласным жытлом. Вельмі гэта важна. У Бокшыцах зроблена ўжо...

Уладзімір Раманавіч у Слуцку старажыл. Трынаццаць гадоў стаіць на чале аддзела культуры райвыканкома. Ёсць у гэтым свае плюсы і мінусы. З аднаго боку— людзей усіх ведае, абстаноўку... З другога — у чалавека, што доўга сядзіць на адным месцы, бывае, губляецца вастрыня ўспрыняцця. Дзіва што — кожны дзень, кожны год адны і тыя ж клопаты. А фінал —быў дзеяч і не стала—цякучка заела.

Мы да гэтага з Паськом адзін раз бачыліся, ды і то мімаходзь. Як след і не пагутарылі. Цяпер ішоў і баяўся, ці атрымаецца размова.

Пасля пашкадаваў, што няма ў нас, газетчыкаў, такой завядзёнкі ды і магчымасцей вазіць з сабой магнітафон, Дальбог, цікава слухаць Паська. Думае ён не трафарэтна, бачыць далёка і, галоўнае, гаворыць шчыра...

Паспрабую перадаць расказ Уладзіміра Раманавіча. Магчыма, не ўсе высновы яго бясспрэчныя, не ўсе думкі досыць абгрунтаваныя — так бывае заўсёды, калі чалавек шукае, думае. Няхай не бянтэжыць чытача і некаторая фрагментарнасць, незакончанасць асобных кавалкаў, і тое, што няма пераходу паміж асобнымі думкамі — гутарка была жывая, тэмпераментная, не падрыхтаваная загадзя.

— Пра ўзровень культуры ў нас, часам, мяркуюць толькі па эфектных прыкметах — раён заваяваў добрае месца на абласным ці рэспубліканскім аглядзе мастацкай самадзейнасці, у калгасе пабудаваны шыкоўны палац культуры з мазаічным пано, паркетам ды паліраванай мэбляй...

Я быў сведкам, як на аглядзе хлопцы-танцоры (праўда не з нашага раёна, але такое магло здарыцца і з нашымі), якія толькі што бліскуча выступілі, брудна лаяліся за кулісамі, а дзяўчаты з таго ж калектыву тут жа лузгалі семкі і кідалі шалупінне на падлогу.

Ці не выпускаем мы з поля зроку фарміраванне, калі можна так сказаць, унутранай культуры людзей? Тое, што не паддаецца ўліку, што не паставіш у графы справаздачы?

Мы маем значныя здабыткі ў развіцці матэрыяльнай культуры.

...Тэлевізар называюць акном у шырокі свет. Сядзі сабе дома і глядзі кіно, тэатральную пастаноўку, цыркавое прадстаўленне, лекцыю... Здорава! А мяне ўсё гэта апошнім часам трохі непакоіць. Нешта, бачу, пачалі людзі радзей бачыцца адзін з адным, збірацца разам. Вечарам усе па хатах ха-

біні народных характараў і народнага духу і робіць раманы І. Мележа найбольш значнай падзеяй нашай сучаснай прозы. Гэта не азначае, вядома, што яго не цікавяць тыя складаныя сацыяльна-эканамічныя працэсы, якія адбываліся ў вёсцы 20—30-х гадоў. Усё ў гэтых раманах падпарадкавана галоўнаму—таму, што вызначала рух вялікіх сацыяльных падзей эпохі, творы гэтыя вызначаюцца сапраўдным гістарызмам. Менавіта «Палеская хроніка» даказала, што самы тонкі псіхалагічны аналіз можа стаць дзейсным толькі тады, калі за ім выяўляецца глыбокая сувязь паміж унутраным жыццём герояў і праблемамі свайго часу.

І. Мележ даваў вельмі глыбокі і тонкі псіхалагічны аналіз, а праз яго высвятляў і сацыяльную падаплёку чалавечых паводзін, паказваў, наколькі апасродкавана праяўляецца гэтае сацыяльнае, як яно пранікае ў самае патаемнае ў чалавеку. Таму яго творы і не трацяць жывога адчування жыцця.

Сапраўдная літаратура вырастае з патрэб жыцця свайго народа, але ніхто, вядома, не аспрэчвае таго ўплыву, які робіць на мастака ўся сусветная літаратура. Цяпер, скажам, у кожнага персанажа ў многіх творах «на тэму калектывізацыі» можна адшукаць «штосьці падобнае» да герояў М. Шолахава. Міканор «напамінае нечым Нагульнага»? Магчыма. За любым вобразам у любым творы нашай многанацыянальнай літаратуры стаяць у пэўнай ступені аднолькавыя сацыяльна-гістарычныя і маральна-псіхалагічныя праблемы. Аднак вырашаюцца гэтыя праблемы праз мастацкае асэнсаванне жыцця свайго народа на пэўным гістарычным адрэзку, у яго непаўторным духоўна-нацыянальным абліччы, праз даследаванне самабытных нацыянальных мастацкіх характараў. Міканор — мастацкае адкрыццё Мележа, за яго вобразам—арыгінальная мастацкая канцэпцыя чалавека.

З болем адрываў ад сябе друз векавых звычак, ламаў сваю натуру Васіль, і ў сацыяльна-гістарычным сэнсе ён паўтараў пакуты многіх герояў літаратур народаў СССР. Але ён не паўтараў іх як мастацкі характар — самабытны, непаўторны.

Ёсць штосьці падобнае ў драматычным лёсе Ганны з трагедыяй Аксінні. Аднак галоўнае, што ў іх ёсць агульнае, што дазваляе нам з гонарам паставіць іх побач—гэта шматграннасць, аб'ёмнасць, маштабнасць, жыццёвая пераканаўчасць гэтых мастацкіх вобразаў.

Такога ж характару, як Апейка (маю на ўвазе не толькі яго агульнажыццёвую, але і эстэтычную значымасць) у літаратуры нашай не было яшчэ. Вобраз Апейкі—новае слова ў савецкай раманістыцы. Апейка чалавек дзеяння—рэвалюцыйнага, стваральнага дзеяння. Але як смела, чэсна, з пачуццём вялікай грамадзянскай адказнасці думаў ён пра заблытаныя, складаныя, супярэчлівыя з'явы ў тагачасным жыцці...

Раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» І. Мележа—найбольш значнае дасягненне сучаснай беларускай прозы, сцвярджэнне таго высокага ўзроўню, якога дасягнула наша літаратура. Раманы І. Мележа—тыя кнігі, якія праходзяць праверку часам і застаюцца ў духоўным набытку народа і чалавецтва.

Г. ШУПЕНЬКА.

Хаця, з другога боку і нас, культработнікаў, гэта ў нечым падсцёбвае. Сёння на абы што людзей у клуб не паклічаш. Калі фільм, дык давай самы новы, канцэрт — дык сталічных артыстаў.

Шукаем новыя формы работы. Я летась быў на нарадзе ва Ульяну́ску. Там адзін таварыш, здаецца з Украіны, расказваў, што ў іх практыкуюць чатырохкомплексныя ўстановы культуры. Гэта клуб разам з музеем, бібліятэкай і музычнай школай ці яе філіялам.

З гэтага года ў парадку эксперыменту зробім у некаторых кал-

М. ЗАМСКІ

ДЗЁННІК

гасах такія цэнтры. Паглядзім, мо спадабаецца.

Наогул, я за тое, каб заўсёды шукаць, спрабаваць. Узяць брыгадныя клубы, што на бюджэце калгасаў. Як правіла, працуюць яны дрэнна. Цвёрдай стаўкі загадчыку няма. Адна гаспадарка плоціць 20 рублёў, другая 25, трэцяя — 30 рублёў. Выкарыстоўваюць загадчыка, як каму ўздумаецца. Пачынаюцца палявыя работы, дык ты яго ў клубе і не пабачыш ніколі. Ды і ён сам адказнасці ніякай не адчувае.

Хіба б не было разумна, каб тое ж Міністэрства сельскай гаспадаркі зацвердзіла цвёрдую стаўку загадчыку брыгаднага клуба, як аграному, ці бухгалтару? Трэба ўзнімаць гэтае пытанне, а то толку не будзе.

Наогул, хачу сказаць, што так званыя культурна-бытавыя фонды ў калгасах у большасці гаспадарак выкарыстоўваюцца на што хочаш, толькі не на культуру. Выхад? Стварыць міжкалгасны савет па культуры. Каб меў ён фонд, у які б ад кожнага калгаса ішлі грашовыя адлічэнні. Адным словам, цэнтралізаваць усю справу. Савет будзе запрашаць артыстаў, лектараў, арганізоўваць у гаспадарках розныя культурныя мерапрыемствы, праводзіць метадычную работу.

Мы ўсё гэта абгаварылі ў райкоме партыі, будзем арганізоўваць...

...А вось яшчэ падкіну я вам адну праблемку. Каб хто ведаў, як яна нам даецца ў знакі. Паслухайце. Калі клубнае памяшканне мае памер 250—300 квадратных метраў, дык гэта ўжо сельскі дом культуры. Калі, скажам, 245 метраў, дык проста сельскі клуб.

Спытаеце, якая розніца, як называцца? Дык жа штаты розныя.

У штаце сельскага дома культуры ёсць мастацкі кіраўнік, тэхнічка. У штаце клуба толькі загадчык.

Быў у нас у пасёлку Кірава добры сельскі дом культуры. Вялікую работу вёў. Але, як кажуць, быў ды сплыў. Прыехала рэвізія, якая вызначыла, што не хапае дому сямі метраў, каб домам культуры называцца. А калі так, дык скарацілі пасаду мастацкага кіраўніка. Фармалізм, чысты фармалізм. Або вось узяць яшчэ такое...

ВЦСПС зараз праводзіць сацыялагічнае даследаванне развіцця культуры. Разаслалі па асяродках культуры анкеты з дзесяткамі пытанняў. Ёсць там і такое, як быццам бяскрыўднае пытанне — колькі месц у вашым клубе, доме, палацы культуры. Здаецца, падлічы, колькі крэслаў у зале і той справы. Дык нельга ж. Вядзём цэлы пераразлік. Некалькі гадоў таму каэфіцыент на адно месца складаў 0,50 метра. Зараз ужо 0,75. Бяры ўсю плошчу глядзельнай залы і дзялі на 0,75. Скажам у Ізбудзешчанскім брыгадным клубе стаіць 130 крэслаў, а лічым толькі 90. Так і ў справаздачах пішам. Атрымліваецца, што за год мы не прыбавілі глядзельных месц, а, наадварот, некалькі соцень іх страцілі. Між тым за мінулую пяцігодку ў раёне пабудавана 24 асяродкі культуры. За гэтую яшчэ 14 клубных устаноў на 4075 месц будзе ўзведзена.

..Будуем, кажу я, шмат. А вось на пытанне, ці добра будуем, станоўчага адказу даць не магу. Вялікая ў мяне крыўда на архітэктараў, што праектуюць сельскія клубы. Хай бы тыя архітэктары калі паклікалі да сябе нас, раённых работнікаў культуры, і спыталі, што, маўляў, вы думаеце пра нашы праекты. А думаем мы, што робяцца яны абы з рук. Грошы вялікія, а карысці... Пабудавалі дамы культуры ў калгасах імя Дзяржынскага, імя Энгельса... Сцэна — ні кішэнь для дэкарацый, каласнікі не ўстановіш, няма падсобных памяшканняў, пакояў для работы гурткоў. У клубе, што ў вёсцы Селішча, наогул не прадугледжана абсталяванне сцэны.

...Перачытаў гэты дзённікавы запіс і трохі стала ніякавата—ці не выглядае Уладзімір Раманавіч гэткім зацятым песімістам і скептыкам? Бывае ж, калі справа не ладзіцца, пачынаеш вакол шукаць вінаватых. Хачу падкрэсліць — справы тут ідуць няблага. Можна падмацаваць гэта і лічбамі. У раёне працуе больш двухсот калектываў і гурткоў мастацкай самадзейнасці. 64 бібліятэкі маюць кніжны фонд у 337 609 тамоў. К канцу пяцігодкі случчане мяркуюць давесці кніжны фонд да 600 тысяч тамоў — па 10 на кожнага жыхара. І яшчэ пад заслону — летась пытанне пра развіццё культуры раёна ставілася на разгляд пленума райкома партыі. Работа райаддзела культуры атрымала станоўчую ацэнку.

НАСТАЎНІК І ТВОРЦА

СТАГОДДЗЕ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Васіля Андрэевіча ЗАЛАТАРОВА

МУЗЫЧНАЯ грамадскасць адзначае 100-годдзе з дня нараджэння Васіля Андрэевіча Залатарова — кампазітара, народнага артыста БССР, заслужанага артыста РСФСР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР, прафесара.

Успамінаецца чалавек невысокага росту, сарамлівы, з заўсёды дапытлівым поглядам жывых вачэй. Нібыта чуецца яго па-юнацку вясёлы, гарэзлівы смех. Бескампрамісны, нязменна ветлівы, добразычлівы, крыштальнa-чысты, выхавацель цэлага пакалення нацыянальных кампазітараў і музыказнаўцаў, выдатны прапагандыст лепшых традыцый рускай музычнай класікі. Такі ён быў, наш настаўнік.

Сучаснік П. Чайкоўскага, вучань М. Балакірава і А. Лядава па Прыдворнай пеўчай капэле ім. Рымскага-Корсакава, па Пецярбургскай кансерваторыі, якую, дарэчы, ён скончыў з прэміяй імя Антона Рубінштэйна, блізкі сябра С. Танеева і А. Глазунова, член «Бляяеўскага гуртка» — В. Залатароў шмат часу аддаваў педагагічнай дзейнасці. Да прыезду ў Беларусь ён працаваў у Кубанскай і Адэскай кансерваторыях, у Кіеўскім музычна-драматычным інстытуце, у Свярдлоўскай кансерваторыі. І ўсюды Васіль Андрэевіч пакідаў яркі след.

Педагагічная дзейнасць В. Залатарова ў Мінску пачалася ў трыццатыя гады. Ён кіруе тэарэтыка-кампазітарскай кафедрай кансерваторыі і вядзе клас кампазіцыі. Многія вучні В. Залатарова — А. Багатыроў, В. Яфімаў, А. Зорын, М. Крошнер, П. Падкавыраў, А. Папоў, Л. Абеліёвіч, М. Вайнберг, І. Жыновіч, Д. Лукас і іншыя вядомыя музычныя дзеячы — паспяхова працуюць у розных рэспубліках.

Патрабавальны да сябе, ён вучыў і сваіх студэнтаў суровай патрабавальнасці да сваёй творчасці. Васіль Андрэевіч заўсёды прайграваў работы сваіх выхаванцаў, падкрэсліваючы найбольш удалыя месцы, усяляючы надзею і ўпэўненасць. Заўвагі яго былі дакладныя, трапныя, вобразныя, абгрунтаваныя. Ён спасылаўся на прыклады з класічнай літаратуры. Часам сам ствараў узоры для сваіх студэнтаў. Так, успамінаецца, што ў перыяд работы над жанрам варыяцый у 1933 годзе Васіль Андрэевіч напісаў праграмныя варыяцыі на тэму беларускай народнай песні «Бачыць маё вока, што край недалёка». Потым ён выкарыстаў гэтыя варыяцыі ў сваёй сімфоніі «Беларусь».

В. Залатароў заўсёды надаваў велізарнае значэнне тэкстам, на якія будучыя кампазітары павінны былі пісаць музыку вакальных твораў. Ён выхоўваў у сваіх вучнях любоў да нацыянальнай паэзіі, да роднай песні. Выхаванцы В. Залатарова П. Падкавыраў і М. Крошнер першымі са студэнтаў кансерваторыі скіраваліся на Палессе запісваць беларускія народныя песні.

У класе В. Залатарова народная творчасць старанна вывучалася і аналізавалася. Народная беларуская песня і па гэты дзень шырока выкарыстоўваецца ў творчасці яго вучняў.

Асаблівую ўвагу надаваў В. Залатароў агульнаму развіццю сваіх студэнтаў. Ён лічыў, што толькі ўсебакова адукаваны, інтэлектуальны, інтэлігентны чалавек можа стаць сапраўдным музыкантам. Многія вучні Васіля Андрэевіча па яго парадзе спявалі ў студэнцкім хоры, ігралі ў студэнцкім аркестры.

У 30-я гады ён стварыў шэраг яркіх твораў на народна-песеннай аснове: Чацвёртую сімфонію «Беларусь», сімфанічную «Беларускую танцавальную сюіту», харавыя і камерна-інструментальныя творы, апрацоўкі фальклору. Ён заклаў аснову нацыянальнай кампазітарскай школы. Васіль Андрэевіч падышоў прынцыпова па-новаму да выкарыстання фальклору, узбагачаючы народныя напевы яркімі гарманічнымі спалучэннямі сучаснай прафесійнай музыкі. Менавіта ён упершыню ў рэспубліцы выкарыстаў паліфанізацыю харавой тканіны акапэльных палотнаў, створаных на аснове аднагалосых народных напеваў. Гэтыя прынцыпы знайшлі шырокае развіццё ў музыцы нацыянальных кампазітараў рэспублікі і ў пасляваенныя гады і ў творчасці, калі можна так сказаць, яго «ўнукаў» — вучняў прафесара А. Багатырова Г. Вагнера, Я. Глебава, Д. Смольскага і іншых.

Да апошніх дзён не спыняў Васіль Андрэевіч сачыць за сваімі былымі студэнтамі. У дзень 85-гадовага юбілею ён звярнуўся да тых, каму аддаў так многа сваёй любві, таленту, ведаў: «Многа і патрабавальна слухайце, многа і патрабавальна вывучайце, і не толькі тых майстроў, творчасць якіх вам імпануе... Ідзіце наперад і наперад... Жывіце ў дружбе, і работа тады будзе ісці спарней».

Пасля 1941 года В. Залатароў цалкам аддаецца кампазітарскай творчасці. Цяжка ў невялікім артыкуле нават пералічыць найбольш значныя творы кампазітара, створаныя ў 1941—1964 гадах. Таму назаву толькі некаторыя: Пятую, Шостую і Сёмую сімфоніі, канцэрты — для фартэпіяна, віяланчэлі, домры, эмірытона (электра-музычнага інструмента) з сімфанічным аркестрам, Шосты струнны квартэт на рускія народныя тэмы і Квартэтная сюіта, Фартэпіяннае трыо, вакальныя і харавыя творы, апрацоўкі фальклору. Перапрацоўвае ён сваю оперу «Дзекабрысты» (у новай рэдакцыі — «Кандрацій Рылееў»). Выдае Васіль Андрэевіч і аўтабіяграфічную кнігу «Успаміны пра маіх вялікіх настаўнікаў, сяброў і таварышаў».

У 1943 годзе ён пачынае працаваць над адным са сваіх самых усхваляваных і драматычных твораў—Уверцюрай-фантазіяй на беларускія народныя тэмы. У тым жа 1943 годзе В. Залатароў піша яшчэ адну уверцюру. Гэта жыццярадасная, дэмакратычная п'еса стваралася, паводле слоў аўтара, «на ўсімі чаканы выпадак вызвалення Беларусі». Яна і прагучала на святочным канцэрце ў адным з першых вызваленых ад фашыстаў беларускіх гарадоў — Рэчыцы.

Беларусі прысвяціў Васіль Андрэевіч кантату «Слава» на вершы А. Астрэйкі, выкананую ў Мінску ў дзень 30-годдзя Вялікага Кастрычніка. Гэта чацвёртая па ліку кантата кампазітара з'яўляецца сапраўды грандыёзным творам, з незвычайным для беларускай музыкі таго часу складам выканаўцаў: салірующыя галасы, змешаны і дзіцячы хоры, сімфанічны аркестр і аркестр народных інструментаў.

Аднак самым значным пасляваенным творам В. Залатарова з'явіўся балет «Князь-возера» (лібрэта М. Клімковіча, М. Смірнова і В. Вайнанена). Гэта быў першы беларускі балет з яркай канфліктнай музычнай драматургіяй і з сапраўды сімфанічным развіццём вобразаў. Для музыкі балета характэрна багацце аркестравай палітры (напрыклад, у аркестр уводзяцца металафон, саксафон, ксілафон і інш.). Невыпадкова балет «Князь-возера» быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй СССР.

Жыццёвы і творчы шлях Васіля Андрэевіча Залатарова — гэта яркі мастацкі подзвіг.

С. НІСНЕВІЧ.

Іван КУПЦОЎ

СПРАВА НАРОДНАЯ

Іван Купцоў — крытык, аглядальнік газеты «Советская культура» па пытаннях выяўленчага мастацтва. Член Саюза мастакоў СССР. Аўтар кніг па выяўленчым мастацтве. Яго артыкул напісаны спецыяльна па просьбе нашага штотыднёвіка.

У КОЖНАГА сапраўднага твора мастацтва зайздросны лёс. Адлюстроўваючы народнае жыццё, выказваючы ідэал мастака, ён сам становіцца часткаю народнага жыцця — дзейснай і магутнай, хаця плоць яго хрупкая: фарбы на палатне, сляды графіту на паперы. Але гэтая магутнасць належыць сапраўды мастацтву, гэта значыць, не проста задумам, роздуму мастака, а спеламу выяўленню ягонага таленту, увасабленню ўсяго лепшага ў ім. Калі А. Чэхаў казаў, што справа народная — гэта лепшае, што робіць кожны з людзей, ён, мне здаецца, думаў і пра тое імкненне мастака да дасканаласці, якое супадае з грамадскім рухам да лепшага, да пазнання ісціны, да пераўтварэння яе ў жыццё.

Вельмі многія творы беларускіх і малдаўскіх мастакоў, паказаныя на выстаўцы ў Маскве, сведчаць пра тое, што іх аўтары ў сталым пошуку, што яны не толькі шукаюць, але часта знаходзяць тое, што шукаюць: глыбокае і правільнае ўяўленне пра рэчаіснасць, абдуманае і выказанае асобаю чалавека зацікаўленага, які не крывіць душой, сапраўды не можа не сказаць свайго мастакоўскага слова, паколькі яно само ўжо асязальнае, жывое.

Параўноўваючы работы жывапісцаў, скульптараў, графікаў, экспанаваныя ў Цэнтральнай выставачнай зале Масквы, заўважаеш, што карціна жыцця, якую ствараюць мастакі, на самай справе карціна, а не эцюд, не накід, не пышная, але кан'юнктурная ілюмінацыя, якая зачароўвае погляд, але нічым не ўзбагачае душу. Большасць мастакоў звяртаецца да глыбінь народнага быцця, развіваючы ў саміх сабе пачуццё грамадзянскасці, актыўнага гуманізму, які выступае самастойнай сілай, здольнай адстойваць і ўвасабляць сацыялістычны ідэал. Такія мастакі не ілюструюць народную быль, не стаяць у баку ад яе, а самі ў вышэйшых дасягненнях творчасці становяцца яе фактарам, як стала ім, скажам, паэзія Янкі Купалы, Якуба Коласа. Я не сумняваюся, што муза М. Савіцкага, М. Данцыга, У. Стальмашонка, В. Грамыкі, Г. Паплаўскага, М. Грэку, І. Віеру, У. Обуха і іншых майстроў выяўленчага мастацтва Беларусі і Малдавіі — віднейшая з'ява нашай сучаснасці. Гэтая акалічнасць пабуджае меркаваць пра яе ўдзячна і патрабавальна.

Апошнія дзесяць—пятнаццаць гадоў азнаменаваліся вялікімі творчымі дасягненнямі ва ўсіх рэспубліканскіх калектывах мастакоў. Мы можам упэўнена сказаць, што ва ўсіх рэспубліках склаліся нацыянальныя школы савецкага выяўленчага мастацтва. Іншы раз, калі гавораць пра нацыянальную своеасаблівасць мастацтва, дык перш за ўсё шукаюць тыя рысы, якія належаць яму аднаму, а гэтыя рысы знаходзяць у стылістыцы, у пераважанні тых або іншых тэм, жанраў. Я перакананы, што вышэйшае дасягненне нацыянальнай школы жывапісу, скульптуры, графікі складае не паказное непадабенства, а прыналежнасць мастакоў да самой сутнасці творчасці, да асэнсавання жыцця пры пасрэдніцтве колеру, лініі, аб'ёму ў выяўленчых формах. Калі мы гаворым пра беларускую і малдаўскую школы, дык маем на ўвазе перш за ўсё гэтае глыбіннае спасцігненне рэчаіснасці, а не пераважанне пэўных тэм, жанраў. Напрыклад, гістарычнай тэмы або мантажных прынцыпаў кампазіцыі, формы трыпціха, дэкаратыўнага пачатку, фальклорных матываў.

Сказанае вышэй пабуджае нас ясней бачыць у фармальных якасцях беларускага і малдаўскага мастацтва жывое праяўленне вобраза, якое спадарожнічае галоўнаму ў творчасці. Заканамерна, што расказ пра народнае быццё прыняў манументальна-эпічныя формы, што мастакі звяртаюцца да магчымасцей буйнафарматнай карціны, трыпціха, графічнай серыі, кампазіцыйнай скульптуры са складаным прасторавым рашэннем, да выразнасці колеру, да вопыту народнай творчасці і сусветнага прафесійнага мастацтва. Іменна пры пасрэдніцтве добра выбранай, адшліфаванай, ёмкай формы мастакі выказваюць свае глыбокія думкі-вобразы.

Беларускія і малдаўскія майстры (не ўсе, на жаль) свядома звяртаюць увагу гледача на аблічча сваіх рэчаў. Гэтае аблічча не гіпнатызуе натуралістычнай ілюзорнасцю, якім-небудзь аптычным штукарствам. Яно прыцягвае ўвагу цэласнай і мэтанакіраванай складанасцю, мноствам кампанентаў. У гэтым абліччы ёсць пэўная поліфанічнасць, заўжды каштоўная ў мастацтве і настолькі цікава выяўленая ў нашай сённяшняй мастацкай практыцы.

Глыбіня мастакоўскай думкі, якая выявілася ў лепшых экспанатах выстаўкі, дазваляе яшчэ раз зусім правільна меркаваць пра тое, што няма жанраў і тэм, якія б апрыёрна не былі сучасныя, не казалі б пра высокае і надзённае, не хвалявалі б жывыя пачуцці гледача, які прыйшоў на выстаўку зусім не дзеля таго, каб забыцца на будні і святы свайго рэальнага быцця.

ГІСТАРЫЧНАЯ тэма, несумненна, найбольш распрацавана, найбольш часта асвятляецца ў беларускім і малдаўскім мастацтве. Але, як мы пісалі вышэй, не проста колькасць, а іменна якасць распрацоўкі і асвятлення гэтай тэмы робіць яе значнай з'явай нашай мастацкай культуры. Асэнсаванне гістарычнага шляху народа ўваходзіць істотнейшым момантам у яго цяперашнюю самасвядомасць, якая вызначае перспектыву і яго заўтрашняга жыцця. Гістарычны расказ беларускіх і малдаўскіх мастакоў у гэтым сэнсе — не механічнае нанізванне тых або іншых фактаў, эпізодаў, не шэраг у кепскім сэнсе оперных мізансцэн і масавых дзеянняў. Гэта расказ пра непераходзячае, пра каштоўнасці, закладзеныя ў нашых сэрцах. Не здраджваючы праўдзе гісторыі, мастакі красамоўна гавораць пра гэтыя каштоўнасці, якія вучаць нас памнажаць духоўны вопыт народа, быць не нахлебнікамі ў славы, мужнасці, адоранасці продкаў і папярэднікаў, а разумнымі, узброенымі ведамі стваральнікамі, будаўнікамі новых чалавечых багаццяў.

Беларускім і малдаўскім мастакам у цэлым радзе твораў удалося арганічна і натуральна спалучыць у расказе этычны і эстэтычны пачаткі. Форма карцін напоўнена выразнай пластычнай сілай, нейкай духоўнай шырынёй. Удалыя партрэтныя характарыстыкі. Аблічча персанажа становіцца для мастака важнейшым звяном у расказе. Але абавязкова ва ўзаемасувязі з іншымі кампанентамі вобраза, з яго вядучай ідэяй. У гэтым сэнсе асабліва пераканаўчая тактоўнасць, з якой мастакі акцэнтуюць у вобразе і абагульнена-гістарычныя, эпічныя і асабістага плану, індывідуальна-даверальныя, лірычныя рысы. Надоўга застаюцца ў памяці народныя камісары Беларусі А. Мяснікоў, Д. Жылуновіч, В. Кнорын, І. Адамовіч, А. Чарвякоў, увасобленыя пэндзлем У. Стальмашонка, яго ж партрэт Якуба Коласа. Несумненная ўдача — і партрэтнае рашэнне дзяўчыны, якая стаіць, у карціне В. Грамыкі «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца». Аналагічныя вартасці мы знаходзім і ў некаторых творах М. Савіцкага, І. Віеру, М. Грэку, У. Обуха. Але тут жа трэба сказаць, што лірычны, асабістага плану пачатак можа праяўляцца не толькі ў партрэтных характарыстыках герояў. Ён выступае і ў самім каларыстычным ладзе карціны, у характары лініі, у гармоніі светла-ценявых і рытмічных узаемаадносін у скульптуры. Гэты чалавечы пачатак эпасу ясна адчувальны ў манументальна-гераічных карцінах. «Партызанскае вяселле», «Мой горад старажытны, малады», «Нацюрморт» М. Данцыга, «Забойства сям'і партызана» М. Савіцкага, «Бярэзіна» В. Цвірко, у графіцы Г. Паплаўскага.

Мне думаецца, што і зварот беларускіх мастакоў да вопыту выяўленчага фальклору памагае ім спалучаць эпічную магутнасць, велічнасць расказу пра народнае жыццё з выяўленнем характару самога расказчыка, з індывідуальнасцю апісаных персанажаў. Праўда, гэта адбываецца далёка не заўсёды. І на першы план выступаюць іменна агульныя рысы: дэкаратыўнасць, вытанчаная ўзорыстасць, напеўнасць ліній, займальная для вока фактурнасць. Падобны недахоп ёсць у карціне Б. Заборава «Пяючае шкло», што не прыніжае яе кампазіцыйна-каларыстычных вартасцей. Усё ж хацелася б бачыць у карціне не толькі ўпадабненне вышыўцы, выцінанцы, дэкаратыўнай аплікацыі.

Гаворачы пра ўзаемаадносіны «агульнага» і «канкрэтнага» ў беларускім жывапісе, нельга не сказаць пра тое, што некаторыя адораныя майстры трапляюць у палон уласных прыёмаў, паўтараюцца — і часта недарэчы, не ў інтарэсах паглыблення вобраза. Стандартнасць і манатоннасць колеру, характару мазка знізілі вартасці палатна Л. Шчэмелева «Маё нараджэнне», як і напісанага ім жа партрэта М. Чэпіка. Неапраўдана часта М. Савіцкі супастаўляе пры характарыстыцы герояў апісанне твараў і босых ног, рук. Дасягаючы іншы раз плакатнай выразнасці, ён здавальняецца такім вось своеасаблівым біялагізмам і фізіялагізмам, не скарыстоўвае іншыя магчымасці для ўскладнення, узбагачэння вобраза. Не заўсёды апраўданы буйныя фарматы палотнаў В. Цвірко, паколькі цудоўны каларыст падчас абмяжоўвае свае магчымасці, не інструментуе энергічна супастаўленыя колерныя плоскасці.

Тут дарэчы сказаць і пра іншыя недахопы беларускай часткі экспазіцыі. Як ні дакладна звернуты да сэрцаў сучаснікаў і будучых пакаленняў карціны аб эпапеі Вялікай Айчыннай вайны, аб рэвалюцыйных падзеях, у гэтых творах пераважае тэма суровага гераізму ваеннай пары, тэма рэквіему. Яе не варта прыглушаць, зацяняць, тым больш ілюмінаваць наіграным аптымізмам, які апашляе сутнасць справы. Але і зводзіць народнае быццё толькі да нястрымнага суровага парыву, да высакароднай самаахвярнасці няправільна, аднабакова. Гаворка не ідзе пра тое, што мастакі павінны неадкладна напісаць паспешлівыя карціны пра сучасныя вяселлі, пра жарцікі на вясковых гуляннях, аб забяспечанай старасці і вясёлых канікулах юнага сувораўца. Не, і ў творах, звернутых да ваеннай гісторыі, хацелася б бачыць разнастайнасць гуманістычных якасцей персанажаў, сугучных нашай скіраванасці да духоўнага і інтэлектуальнага росту сучасніка. Удалаю ў гэтых адносінах уяўляецца карціна В. Грамыкі «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца». Цудоўна перададзена атмасфера святла і паветра. Гэтая атмасфера — камертон яснага, чыстага, глыбока лірычнага вобраза. Праўда, тут ёсць пэўныя чыста пластычныя «дысанансы». Але прызнаемся: да гэтага часу мы з такой грахоўнай сарамлівасцю ставімся да «актаў» у выяўленчым мастацтве, да пластыкі адкрытага цела, што папросту малапрафесійныя ў яго адлюстраванні, упадабняючыся да іканапісцаў XVII стагоддзя, якія знемагалі пад цяжарам адлюстравання Адама і Евы.

Увогуле ж, усе тры карціны В. Грамыкі, паказаныя на выстаўцы, характарызуюць яго як аднаго з відных мастакоў, што прыйшлі ў агульнасаюзны жывапіс за апошнія гады. У яго карцінах сканцэнтраваліся ўсе вартасці беларускага жывапісу на сучасным этапе яго развіцця. Як мы адзначалі, яны заключаюцца ў глыбіні думкі і тонкасці яе разумення і выяўлення. Тонкасці, якая мае пры ўсім гэтым эпічную магутнасць, вялікую ўнутраную сілу. Такі, у прыватнасці, пейзаж «Ільны беларускія» — раздольны і моцны, выразны па градацыях тону, па колерных акордах, па прасторавым рашэнні.

Самабытнае, чалавечнае і хвалюючае мастацтва В. Сумарава. У ім адчувальныя некаторыя трэдыцыі карціны 20-х — пачатку 30-х гадоў. Яны перш за ўсё ў простасардэчнасці, даверлівасці інтанацыі, у любаванні мастака сваімі героямі і ў мастацкасці яго пластычнай мовы. Але і В. Сумараву хацелася б пажадаць больш разнастайных характарыстык пры паказе вялікай колькасці персанажаў.

Несумненным дасягненнем беларускага жывапісу, прыкметнаю з'яваю ў агульнасаюзным мастацтве сталі карціны М. Данцыга «Мой горад старажытны, малады», «Нацюрморт». Гэта, калі так можна сказаць, еўрапейскі клас жывапісу. У асаблівасці прыцягальнае псіхалагічнае багацце вобразаў, якія ставарае майстар. Яно выяўлена ў колеры, у прасторавым рашэнні. Гледзячы на «Нацюрморт», я прыгадаў словы А. Куляшова з паэмы «Сцяг брыгады»:

> Што сказалі мне рэчы,
> калі я выходзіў...

У карціне М. Данцыга рэчы сапраўды гавораць — красамоўна, але без націску, вельмі паэтычна, шчыра. Другі нацюрморт мастака — «Трывога», на мой погляд, менш арганічны, хаця задума яго правамерная.

НАТУРАЛЬНА, што які ні ўдалы метафарычны, іншасказальны расказ пра сучаснасць, усё ж увага гледача болей за ўсё звернута да твораў, у якіх — больш непасрэдны расказ пра нашае жыццё. Такі цікавы расказ мы сустракаем у работах М. Данцыга, М. Савіцкага, Г. Вашчанкі, Д. Алейніка, У. Стальмашонка. І ўсё ж такіх работ да крыўднага мала. Работ сур'ёзных, таленавітых. Пакуль што вобразы сучаснікаў у беларускім жывапісе як бы падразумяваюцца. У скульптуры партрэтаў многа. Сярод іх пераважаюць здавальняючыя работы Г. Мурамцава, Л. Гумілеўскага. Але і ў гэтых творах адчувальны рэпартажны, апісальніцкі пачатак. Ды і форма выкладання матэрыялу залішне сухая, акадэмічная.

У графіцы вялікае і добрае ўражанне пакідаюць майстравітыя лісты Г. Паплаўскага і Н. Паплаўскай, фальклорныя матывы А. Паслядовіч, псіхалагічна вострыя ілюстрацыі Б. Заборава да «Пакорлівай» Ф. Дастаеўскага. Але нам уяўляецца, што некаторыя графікі залішне часта паўтараюць адны і тыя ж матывы, прыёмы, абмяжоўваюць сваю задачу дасягненнем нейкай «сярэдняй», гэта значыць увогуле прымальнай, дэкаратыўнасці, але не большага. Гэта можна заўважыць і ў лістах таленавітай А. Лось, прысвечаных пушчы. Між іншым, аналагічнага папроку заслугоўвае і раздзел малдаўскай графікі. Тут жа трэба заўважыць, што ў малдаўскім мастацтве крыху гіпертрафіраваны паказ светлых, святочных бакоў народнага жыцця, у якім быццам няма ні працы, ні цяжкасцей, ні роздуму, ні складаных псіхалагічных перажыванняў. Крыху інфантыльныя і духоўна ўбогія героі-сучаснікі на карцінах В. Русу-Чобану «Візіт урача», «Дзеці і спорт», «Месяцаход».

ЗРАЗУМЕЛА, гэтыя назіранні не закранулі ўсіх аспектаў выстаўкі. Яны атрыманы ў самыя першыя дні яе работы. Але несумненна, што выстаўка выяўленчага мастацтва Беларусі і Малдавіі ў Маскве, прысвечаная 50-годдзю СССР, стала значнаю з'яваю ў мастацкім жыцці краіны і яго важным пазітыўным фактарам. Адчуваецца, што большасць мастакоў Беларусі і Малдавіі стаіць напярэдадні новых этапаў у сваіх творчых біяграфіях. І калі ў экспазіцыі адчувальныя некаторыя паўторы, ёсць іншы раз нейкая недагаворанасць, дык адчувальны і той значны творчы патэнцыял, якім валодаюць мастакі абедзвюх рэспублік, вырашаючы задачы, што стаяць перад усёй школай выяўленчага мастацтва СССР у цэлым.

Масква.

ГАЛІНКА ПАЛЬМЫ З БАГДАНОВІЧАЎСКІХ МЯСЦІН...

ЧАС БАГДАНОВІЧА...

Час сацыяльнай і нацыянальнай паняверкі, але і час, які не адбіраў, а ўсё дадаваў што-небудзь з надзей.

Загнаная ў рукапісы, беларуская мова надзвычай цяжкімі шляхамі зноў прабівалася ў друк, забірала сваю тэматыку ў моваў-пабрацімаў... Слуцкія паясы з «Пана Тадэвуша» зазіхацяць новым бляскам у «Слуцкіх ткачыхах» Багдановіча...

Непаўторны час, з неадабранымі ў нашай інтэлігенцыі надзеямі, з верай у родную літаратуру. Ды як не быць ёй, калі побач з табою — Цётка, Янка Купала, Якуб Колас, Цішка Гартны...

Калі жыццё — у чаканні новых, рэвалюцыйных перамен...

Можа таму так працавалася Максіму Багдановічу, так шырока задумвалася, што пасля гэтых задум ставала на ўсю літаратуру. І, можа, падчас не толькі ад шырыні таленту, як ад адчування вялікіх усеагульных патрэб.

Тут і ўзбагачэнне беларускага верша новай праблематыкай і новымі формамі, пераклады не толькі на беларускую мову, але і з беларускай мовы на рускую — твораў Дуніна-Марцінкевіча, Неслухоўскага, Янкі Купалы, Якуба Коласа. Клопат аб роднай літаратуры і прапаганда яе. Сацыялогія. Крытыка. Эстэтыка. Музыказнаўства... План і пачатак гістарычнага рамана з часоў XVI стагоддзя. Першыя старонкі каляровага беларускага буквара. І ва ўсім гэтым — найвялікшая адказнасць.

Вось чаму ў літаратуры нашага часу Багдановіч так багата ў шмат чым наш вялікі жывы папярэднік. Вось чаму яго ная творчасць перажывае новае зацікаўленне, сведчаннем якога былі — новыя артыкулы, кнігі пра Багдановіча, творы пра яго на тэатральнай — драматычнай і опернай — сцэне і новыя выданні твораў самога Багдановіча на розных мовах свету, у тым ліку і двухтомнік на роднай мове.

Кніга-нарыс Алеся Бачылы «Дарогамі Максіма» — таксама адна з праяў гэтага вялікага, творчага захаплення Багдановічам.

Аўтар кнігі (ён жа і аўтар лібрэта оперы «Зорка Венера») вядзе нас шляхамі паэта — Яраслаўль, дзе сустракаецца з братам Максіма — Паўлам Адамавічам — якраз незадоўга да яго смерці, Ялта, Горкі, Вільня, Ракуцёўшчына пад Маладзечнам... Адшуквае людзей, якія асабіста ведалі паэта, або проста добра помняць той час. Старанна ўсё занатоўвае, вывярае вершамі паэта, спасылаецца на тыя ці іншыя дакументы, матэрыялы, «расшыфроўвае» зусім нечытэльны дзённік паэта — і перад чытачом вельмі часта зусім па-новаму асвятляюцца тыя ці іншыя моманты з жыцця Максіма, яго радні, блізкіх. Кніга змяшчае і шмат фатаграфій, пад якімі бачыш — «друкуецца ўпершыню».

Цікавае, змястоўнае падарожжа ў чытача, бо вядзе яго клапатлівы, дасведчаны спадарожнік. Асобныя штрышкі быту і раптам нешта новае ці проста цікавае з гісторыі вершаў паэта. Вось рэпрадукцыя рафаэлеўскай «Мадонны», падараваная Адаму Ягоравічу Максімам Горкім. «Хто ведае, — дзеліцца сваімі думкамі ўсьлых аўтар кнігі, — магчыма, гэтая карціна, якая вісела ў пакоі Максіма, натхніла яго да напісання ўласных вершаў пра мадонну...; Успомнім апісанне вясковай дзяўчынкі — нянькі з верша «У вёсцы»... Да вобраза рафаэлеўскай мадонны вяртаецца паэт і ў вершы «Вераніка», малюючы партрэт каханай...» .

І хоць у цэнтры ўвагі Алеся Бачылы, вядома, Максім Багдановіч, яго жыццё, паэзія, але перад намі праходзіць і ўся сям'я Багдановічаў.

Маці паэта... Аўтар кнігі падае яе біяграфію, прыводзіць дакументы, адшуканыя ў асабістым архіве сям'і — «куфры Багдановічаў», падрабязна спыняецца на яе першым і, на жаль, апошнім апавяданні. Кожны такі канкрэтны разгляд узбагачае нас жывым адчуваннем гэтых, хай ужо і даўно вядомых, фактаў.

Буйным планам падаецца дзейнасць бацькі паэта, прачула, эмацыянальна замалёўваюцца, паводле ліста Паўла Адамавіча, яго апошнія дні. Чалавек, які перажыў і сваё расчараванне дзейнасцю сына, бо яна здавалася яму дарэмнай, а затым на свае вочы ўбачыў самае шырокае прызнанне сынавай паэзіі народам.

У кнізе прыводзіцца тэкст ахоўнай граматы Прадстаўніцтва Беларускай Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі ў РСФСР, выдадзенай Адаму Ягоравічу 2 траўня 1923 года:

«Паўнамоцнае Прадстаўніцтва Беларускай ССР у РСФСР гэтым сведчыць, што паказчык гэтага, грамадзянін Адам Юркаў Багдановіч, бацька выдатнага беларускага паэта Максіма Багдановіча, па запрашэнні Урада Беларускай ССР пераязджае на жыхарства з м. Яраслаўля ў м. Менск.

Грамадзянін Багдановіч вязе з сабою захаваныя ім рукапісы, перапіску і іншыя нявыданыя матэрыялы свайго памёршага сына-паэта для перадачы іх навуковым установам Беларускай Рэспублікі.

Памянёныя матэрыялы маюць для Беларусі вельмі высокую культурную каштоўнасць і ніякім чынам не могуць быць аддадзены ў багаж альбо на захаванне без асабістых гарантыяў у іх захаванасці.

Паўнамоцнае Прадстаўніцтва БССР у РСФСР просіць усе грамадзянскія і чыгуначныя ўлады РСФСР і БССР, па тэрыторыі якіх мае ехаць грамадзянін Багдановіч, рабіць яму ўсякую дапамогу, дабрачыннасць, ні ў якім разе не чыніць якіх-небудзь перашкодаў і па ўсім паўстаўшым у звязку з яго прыездам пытанням звяртацца ў Прадстаўніцтва».

Які ўнікальны дакумент! Я не ўстрымаўся, каб не прывесці яго цалкам тут. Кожны радок праманўляе пашанай, павагай маладой рэспублікі да свайго сына. Трэба быць сапраўды народнай уладай, каб умець так шанаваць, паважаць талент, адчуваць, што пісьменнік, творчасць яго — найвялікшы скарб народа...

А. Бачыла неаднаразова ў кнізе спыняецца і на ўзаемаадносінах між Максімам і бацькам. Бо як некалі ранейшыя літаратуразнаўцы ўсё Максімава зацікаўленне беларушчынаю ставілі ў заслугу Адаму Ягоравічу, так апошнім часам некаторыя даследчыкі ўсю ўвагу спыняюць толькі на супярэчнасцях між сынам і бацькам. А. Бачыла шырока паказвае дзейнасць Адама Ягоравіча і таму пэўным чынам пазбягае даваць яму аднабаковую характарыстыку. Ён як бы разгортвае ўсе «за» і «супраць». Неразуменне беларускай справы бацькам Максіма паказвае як адну з праяў сацыяльнай трагедыі народа, якога прадумана, свядома з прыкідваннем на стагоддзі пазбаўлялі самапагляду, з блізкасці мовы робячы не дружбу, а нацыянальную бяду, адмаўляючы мове ў праве нават называцца моваю, выдаючы наш народ за бясхатніка ў гісторыі.

Здаецца толькі, што аўтар кнігі можа занадта асуджае Адама Ягоравіча, што той аддаў сына ў юрыдычны ліцэй. Можна зразумець і бацьку. Вельмі добра ведае ён здароўе Максіма, каб паслаць яго ў Пецярбург, дзе той, на просьбу Шахматава, мог бы заняцца беларушчынай. Відаць, усё было больш па-чалавечы складаней, і ў нас замала фактаў, каб усё ўзважыць як належыць. Але Адам Ягоравіч мог, думаецца, з чыстым сумленнем пазней напісаць: «Я не перашкаджаў сваім дзецям быць, кім яны хочуць...» І дадамо—вельмі шмат зрабіў, каб яго дзеці зразумелі, чаго яны хочуць. Усе яны былі глыбока творчыя людзі. Вадзім Адамавіч напісаў манаграфію пра Г. Лапаціна — перакладчыка твораў К. Маркса на рускую мову. Вялікую будучыню матэматыка прадракалі вучоныя другому брату Максіма Льву Адамавічу, жыццё якога дачасна абарвалася, як і многіх у сям'і Багдановічаў. Павел Адамавіч, як можна меркаваць з апублікаваных лістоў яго, таксама быў з немалымі здольнасцямі, тонкі знаўца і стыліст рускай мовы. І тут, несумненна, вельмі шмат залежала ад правільнага, разумнага выхавання..

Ды Павел Адамавіч у кнізе Алеся Бачылы ўспамінае пра Максіма: «Я добра памятаю, як ён часта звяртаўся да бацькі, каб папытаць пра тое ці іншае старажытнае слова, і раіўся, якім беларускім словам яго найлепш перадаць». (Гутарка ідзе пра пераклад на сучасную беларускую мову «Слова аб палку Ігаравым»). Як бачым, адносіны між Адамам Ягоравічам і сынам былі не такія ўжо, каб іх маляваць толькі адною фарбаю. Тут на памяць прыходзяць і словы з перадсмяротнага ліста Максіма да бацькі: «стары верабей, маладому вераб'ю блага...» З такімі словамі можна звярнуцца толькі да бацькі, у якім бачыш і старэйшага друга, таварыша...

Што да смерці М. Багдановіча, дык, можа, і не было тут чыёй наўмыснасці. Хоць у лісце з Ялты, гэта цытуе Алесь Бачыла, паэт пісаў: «Ослаб я к тому времени очень. Думаю, дело в том, что хозяйка на топке экономию нагоняла».

Але для нас, можа, самае жахлівае — месца апошняга Максімавага прыпынку. Вось як апісваў бацька: «Пакой... зусім ізаляваны, глухі: хоць крычы, хоць стукай, ніхто не пачуе (гаспадыня жыла ўнізе з падходу) і дапамогі ніхто не падасць. Самы раз, каб паміраць у поўнай адзіноце». І яшчэ больш б'е — проста ў сэрца— бацькава прызнанне: «...ён памёр зусім адзін ноччу». Не трэба вялікага ўяўлення, каб убачыць на свае вочы, што там адбылося...

Адрасаваная вучням, кніга А. Бачылы шмат раскажа аб нялёгкім шляху класіка беларускай літаратуры. Невыпадкова на вокладцы кнігі мастак даў церні — сімвал цяжкасцяў, якіх праз усё жыццё аж надта было паэту.

Некалі паломнік са свайго падарожжа прыносіў галінку пальмы, каб засведчыць, што падарожжа адбылося. У кнізе А. Бачылы шмат такіх галінак — сведак непасрэдных сустрэч з людзьмі, што ведалі Максіма Багдановіча,—Павел Адамавіч, Людвіка Войцік (Зоська Верас)... Да таго ж, як ужо зазначалася, аўтар цытуе нямала новых дакументаў. У кантэксце ўсяго гэтага свежа гучаць і нават агульнавядомыя факты. Вось чаму кнігу «Дарогамі Максіма» чытаеш з неаслабнай цікавасцю.

Анатоль КЛЫШКА.

Алесь Бачыла. «Дарогамі Максіма». Выдавецтва «Народная асвета». Мінск, 1971.

ШТО ЗАДУЖА, ТО...

Кніга «Беларуская савецкая проза. Раман і аповесць» (выдавецтва «Навука і тэхніка», 1971) мае свае станоўчыя якасці. Сабраны і па-навуковаму разгледжаны вялікі фактычны матэрыял. Грунтоўна прааналізавана творчая спадчына многіх празаікаў, якія актыўна працавалі ў нашай літаратуры ў дваццатых і трыццатых гадах. Не выклікаў бы асаблівых пярэчанняў і апошні раздзел кнігі «Раман і аповесць на сучасным этапе», калі б не адна акалічнасць. Аўтар гэтага раздзела кандыдат філалагічных навук П. Дзюбайла слушна разважае пра лёс рамана, пра шляхі далейшага развіцця гэтага важнага жанру. Але калі аўтар пачынае гаворку пра канкрэтныя літаратурныя з'явы нашых дзён, дык тут яго выказванні часам, мякка кажучы, здзіўляюць...

Кожны крытыкуе, як умее. П. Дзюбайла не крытыкуе, а цалкам адмаўляе ледзь не ўсё, што зроблена многімі празаікамі.

«У рамане «Даль палявая»... няма народнага погляду на праблемы сельскай гаспадаркі»... «У такіх творах, як «Святло над Ліпскам», «Даль палявая», галоўныя канфлікты не закранаюць важнейшых сацыяльных праблем часу»...

«Раман« Калі зліваюцца рэкі» напісаны паэтам... Паэтычнаму ўспрыняццю паэта дрэнна паддаецца проза жыцця... Наогул сама праўда жыцця ў рамане нейкая дэкларацыйная»...

«Раман «Чакай у далёкіх Грынях» Пташнікаў напісаў пасля аповесці «Чачык»... У Пташнікава не склалася самастойнага погляду на тую рэчаіснасць, пра якую ён узяўся пісаць... Ускладнёнасць мастацкіх сродкаў нярэдка ідзе ад позы і жадання быць задужа арыгінальным...» «Свет... цэнтральнага героя рамана Пташнікава леспрамгасаўскага конюха Андрэя Вялічкі не такі ўжо багаты і шырокі... Пасіўны і сузіральны герой засяроджаны ў сабе, жыве больш успамінамі, мінулым, вайною, чым сучаснасцю. Наогул у рамане «Мсціжы» знешнія і мала прыкметныя адзнакі нашай сучаснасці, жывой рэчаіснасці, у ім слаба адчуваецца подых часу»...

«У рамане «Серадзібор»... Пестрак... яшчэ часта... знаходзіўся ў палоне звыклых схем і канцэпцый»...

Аповесць «Дома» (1959), напісаная Кулакоўскім услед за «Дабрасельцамі», таксама «не стала творчай удачай». А. Кулакоўскі «ў аповесці «Расце мята пад акном»... павёў свайго героя на новабудоўлю... Аўтар напісаў па сутнасці бесканфліктную аповесць»...

Ад усіх раманаў У. Карпава пасля экзекуцыі нічога не засталося. У «Вясенніх ліўнях» У. Карпаў «развівае, як правіла, самыя слабыя бакі так званага «вытворчага» рамана... Аўтар не здольны ўзняцца вышэй грамадска-палітычнага каменціравання жыцця, зрабіць шырокія мастацкія і філасофскія абагульненні»... «Раман У. Карпава «Сотая маладосць» (1969)... напісан са свядомай арыентацыяй на «модны» інтэлектуальны раман... Героі рамана — гэта рэзанёры, проста рупары аўтара... Карпаў нярэдка імітуе духоўнасць герояў, стварае ілюзію яе значнасці»...

Даследчык нават упэўнены, што інакшых ацэнак і не можа быць. Некалі крытык Д. Палітыка станоўча ацаніў раман «Вясеннія ліўні». І за гэта П. Дзюбайла цяпер, праз многа год, папраўляе нябожчыка-крытыка: «Была такая літаратура, была і адпаведная крытыка»...

П. Дзюбайла ўпэўнены, што яму аднаму належыць ісціна ў апошняй інстанцыі. А калі гэта так, то даследчык вызваліў сябе ад літаратуразнаўчага аналізу тэксту, вобразаў, ад доказаў і абгрунтавання шматлікіх прэтэнзій да большасці актыўных празаікаў, якія пішуць на сучасныя тэмы. Баючыся, што для ўсіх твораў у яго не хопіць «ацэнак», аўтар пачаў групаваць кнігі па нейкіх аднаму яму вядомых прыкметах і даваць ацэнкі калектыўныя: героям аповесцей «Студэнты апошняга курса» У. Дамашэвіча і «Таццяна Ларына» Я. Васілёнка, па словах даследчыка, «нестае грамадзянскай сталасці, самастойнасці ў поглядах на з'явы, факты жыцця»; «...ідылічнае абнаўленне жыцця ў сувязі з дзейнасцю новага старшыні паказваецца ў аповесцях У. Шахаўца «Месца ў жыцці» (1960), М. Пянкрата «Шчасце маё» (1960) і інш.»; «Аповесцям Бажко і Сабаленкі нестае псіхалагізму». Двойкі, тройкі з мінусам так і сыплюцца, нібы з дзіравага меха. Твораў аб сучаснасці, якія спадабаліся даследчыку, не набярэцца і на абойму сямізараднай вінтоўкі. Хоць ты бяры ды пасылай пераважную большасць пісьменнікаў на курсы перападрыхтоўкі літаратурных кадраў.

Што праўда, то праўда: у нашай прозы яшчэ многа нявырашаных задач, адна з якіх — далейшае паглыбленне ідэйна-эстэтычнага аналізу жыццёвых з'яў, павышэнне майстэрства. Высокая патрабавальнасць літаратурна - мастацкай крытыкі звычайна прыносіць толькі карысць. Але сапраўдная патрабавальнасць не мае нічога агульнага з гіпербалічным перабольшваннем недахопаў, з закрэсліваннем твораў, якія гэтага не заслугоўваюць.

Кнігу рэдагавалі акадэмік АН БССР В. Барысенка і кандыдат філалагічных навук П. Дзюбайла. Не здзіўляйцеся: аўтар трэцяй часткі ўсяго тэксту кнігі адначасова быў і адным з двух рэдактараў. Што ж, Павел Дзюбайла рэдагаваў Паўла Дзюбайлу з поўным даверам да кожнага слова.

Я. ГЕРЦОВІЧ.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Ільлю КЛАЗУ — 50 гадоў

Сёння спаўняецца 50 гадоў пісьменніку Ільлю Клазу. Праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму ў сувязі з юбілеем прывітальны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Ілья Сямёнавіч!

У дзень Вашага 50-годдзя прыміце ад нас, Вашых таварышаў па пяру, шчырае віншаванне.

Яшчэ перад вайной, будучы студэнтам, Вы сталі аўтарам першых надрукаваных вершаў. У часе Вялікай Айчыннай вайны спачатку салдатам, а потым камсоргам палка бралі ўдзел у баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

У 1955 годзе з'явілася Ваша аповесць «Жарцы», у якой Вы звярнуліся да гісторыі нашага народа, паказалі партызанскую барацьбу на Беларусі ў перыяд Айчыннай вайны 1812 года. З цікавасцю прынялі чытачы і наступныя Вашы аповесці «Подснежники», «Вор», «Разбег».

Прыемна адзначыць, што ў друку сістэматычна з'яўляюцца Вашы нарысы, у якіх падымаюцца важныя праблемы выхавання людзей, пошук імі жыццёвай дарогі.

Жадаем Вам, дарагі Ілья Сямёнавіч, моцнага здароўя і новых творчых поспехаў».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» таксама віншуе юбіляра і жадае яму, былому лімаўцу, доўгіх гадоў жыцця і творчых поспехаў.

РАДЫЁ

КАЛІ ГУЧЫЦЬ ТОЛЬКІ СЛОВА

КАЛІ ГАВОРАЦЬ і пішуць аб тэатральных акцёрах, гутарка ідзе перш за ўсё аб іх сцэнічнай дзейнасці. Значна радзей — аб рабоце на тэлебачанні. І амаль ніколі — аб іх вялікай і складанай рабоце на радыё, а менавіта ж радыё даносіць іх галасы да самай шырокай, шматмільённай аўдыторыі слухачоў.

Сёння я хачу пагаварыць менавіта аб гэтай галіне іх дзейнасці, аб яе спецыфіцы, аб яе значэнні.

Цяжка бывае акцёрам, якія ўпершыню прыходзяць на радыё. Тут няма непасрэднага кантакту са слухачом, і адчуць яго рэакцыю немагчыма. Да таго ж малады акцёр зусім не знаёмы з тэхнічнымі ўмовамі работы на радыё—адлегласць ад мікрафона, сіла і накіраванасць гуку і г. д. Спачатку мікрафон заўжды падводзіць: ён занадта ўзмацняе голас, падкрэслівае шыпячыя гукі, асабліва на шэпце. Але той жа мікрафон, пры ўмелым абыходжанні, робіцца сябрам артыста. Ён дапамагае данесці літаральна да кожнага слухача жывое ўсхваляванае слова чытальніка, самыя запаветныя яго думкі і пачуцці. Каб сыграць на радыё любую ролю, не трэба мець ні адпаведных знешніх дадзеных, ні асабліва гучнага голасу. Ці трэба гаварыць, як пашырае гэта дыяпазон артыста, якія дадатковыя творчыя магчымасці яму дае...

Але ўжо затое артыст, якога запрашаюць у радыёспектакль, павінен дасканала валодаць тым арсеналам сродкаў, якога вымагае гэты від мастацтва. Голас можа быць не гучны, але абавязкова гнуткі, паслухмяны, дастаткова шырокі па дыяпазоне, багаты на паўтоны.

Дакладнае і выразнае вымаўленне—неабходная якасць акцёра на радыё. Мікрафон агаляе і ўзбуйняе некаторыя недахопы дыкцыі, якія ў тэатры бываюць не так прыкметны (вяласць, невыразнае артыкуляванне і нават пропуск некаторых зычных, «глытанне» канчаткаў слоў, неахайнасць, скарагаворка). Мова ля мікрафона павінна быць бездакорная і дыкцыйна і арфаэпічна, бо яна ўспрымаецца слухачамі як эталон моўнай культуры. Данясе мікрафон да слухача і кожную няшчырую інтанацыю. Слова на радыё—усё. І ад таго, што і як скажуць акцёры сваім слухачам, залежыць поспех асобнай перадачы і радыё наогул як сродка духоўнага выхавання тысяч і тысяч людзей.

У Мінску ёсць шэраг акцёраў, якія выдатна зарэкамендавалі сябе на радыё.

Сапраўдным майстрам слова з'яўляецца Леанід Рахленка, які авалодаў усімі таямніцамі радыёмастацтва. Дзейсная мова, добрае веданне законаў мастацкага чытання, дакладнасць думкі, якая дазваляе пабудаваць фразу ясна і лагічна,—вось кампаненты, якія робяць дасканалай творчасць акцёра ля мікрафона. Новы запіс Л. Рахленкі (урывак з трылогіі Я. Коласа «На ростанях»)—сапраўдны твор мастацтва, у якім цудоўная проза Коласа набывае новыя фарбы і адценні ў выдатным выкананні народнага артыста.

Цалкам адпавядаюць умовам работы на радыё, на мой погляд, галасавыя дадзеныя Марыі Захарэвіч. Асабліва ярка праявіла сябе артыстка ў інсцэніроўцы аповесці І. Шамякіна «Хлеб», дзе чытае тэкст вядучай і адначасова іграе ролю Анечкі. Лёгка, натуральна атрымліваюцца ў М. Захарэвіч галасавыя перабудовы, якіх вымагаюць зусім розныя вобразы. Кожны новы кавалак тэксту яна чытае, выкарыстоўваючы разнастайныя інтанацыйныя фарбы.

Узорам па-майстэрску пабудаванага дыялога можа служыць дыялог Агаты і Зыгмуся ў выкананні Ліліі Давідовіч і Барыса Уладамірскага ў інсцэніроўцы аповесці Кузьмы Чорнага «Верасnёвыя ночы». Шапялявячы, знарок расцягваючы словы, Б. Уладамірскі стварае востра-характарны вобраз нуднага, недалёкага панка. Л. Давідовіч таксама пачынае гаварыць у яго манеры, паўтараць яго інтанацыі, і мы адразу ж адчуваем іранічныя, насмешлівыя адносіны Агаты да свайго няўдалага кавалера. Слухаючы Л. Давідовіч і ў гэтай рабоце, ды і амаль ва ўсіх іншых, не перастаеш здзіўляцца яе адчуванню мелодыкі беларускага слова.

Безумоўнай увагі заслугоўвае работа акцёраў, часта занятых на радыё ў дзіцячых перадачах, у прыватнасці—Рымы Маленчанкі. У яе рэпертуары многа казак, якія гучаць у асноўным у штодзённай перадачы для дзяцей «Калыханка». Актрыса выдатна адчувае аўдыторыю, на якую разлічана перадача, умее авалодваць увагай самых маленькіх слухачоў, а гэта не так проста: не пачуўшы нейкага слова або страціўшы цікавасць да перадачы на момант, дзіця губляе ніць усяго апавядання. Шматлікія пісьмы ў рэдакцыю з просьбай паўтарыць казкі ў выкананні Маленчанкі сведчаць аб тым, што актрыса спраўляецца са сваёй задачай.

Многа і цікава працуюць на радыё М. Громава, В. Тарасаў і іншыя акцёры. Яны засвоілі спецыфіку радыё і перад мікрафонам пачуваюць сябе гэтак жа свабодна і натуральна, як на сцэне. Але, як я ўжо адзначала, аб рабоце акцёра на радыё вельмі мала гавораць і пішуць спецыялісты. І маладыя акцёры прыходзяць у студыю зусім непадрыхтаваныя да гэтага роду дзейнасці. Чаму б не знаёміць выхаванцаў тэатральных інстытутаў са спецыфікай работы на радыё і тэлебачанні? У нашым тэатральным сцэнічную мову выкладаюць заслужаныя артысты рэспублікі Л. Стасевіч і І. Курган—вопытныя чытальнікі Беларускага радыё. Я думаю, яны маглі б шмат расказаць будучым акцёрам пра сваю прафесію. Такія гутаркі, несумненна, дапамаглі б акцёрскай моладзі ў рабоце перад мікрафонам і тэлекамерай, сустрэчы з якімі яе спачатку проста палохаюць.

Мне здаецца, што ў інстытуце неабходна таксама стварыць кабінет гуказапісу, дзе студэнты маглі б праслухоўваць сябе. Патрэбна спецыяльная фанатэка, у якой захоўваліся б запісы выдатных акцёраў—майстроў слова і плёнкі з запісанымі студэнцкімі работамі. Гэта створыць дадатковыя магчымасці для ўдасканальвання моўнага майстэрства студэнтаў, што, у сваю чаргу, пашырыць перспектывы іх работы і ў тэатры, і на тэлебачанні, і на радыё.

Ала ШАГІДЗЕВІЧ,
асістэнт-стажор школы-студыі МХАТ.

ПРЫ БАГАТЫМ ТВОРЧЫМ ПАТЭНЦЫЯЛЕ...

ВЫЯЗНОЕ ПАСЯДЖЭННЕ ПРЭЗІДЫУМА БТА Ў БРЭСЦЕ

Пяць дзён з асаблівым хваляваннем выходзілі на сцэну акцёры Брэсцкага рускага драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі. Пакуль гледачы, стаіўшы дыханне, сачылі за дзеяннем п'есы, некалькі чалавек у зале час ад часу схіляліся над блакнотамі, нешта запісвалі. А потым удзельнікі выязнога пасяджэння прэзідыума Беларускага тэатральнага аб'яднання сумесна з калектывам тэатра па-сяброўску добразычліва і ў той жа час прынцыпова абмяркоўвалі работы брэстаўчан.

— Лепшае з убачанага, — сказаў кандыдат мастацтвазнаўства **С. Пятровіч,** — «Мяшчане» М. Горкага і «Трэцяя варта» Г. Капралава і С. Туманава (абодва спектаклі пастаўлены галоўным рэжысёрам тэатра, народным артыстам БССР Г. Волкавым). Парадавалі шматграннасць і паўнакроўнасць вобразаў, створаныя ў іх, акцёрскае ўзаемаразуменне, а галоўнае— сувязь з сучаснасцю. Тое, што адбываецца на сцэне, знаходзіць самы жывы водгук у зале.

Найбольшае ўражанне — роля Цецерава ў «Мяшчанах». Складаны, перакананаўчы вобраз стварыў заслужаны артыст БССР Ю. Уласаў. Лічу, што выдатна зроблены і вобраз Бессяменава — у яго ролі народны артыст БССР А. Логінаў. Кранаюча, хораша глядзелася артыстка Р. Семічава ў ролі Полі, трапятлівасцю, цеплынёй вылучаецца Акуліна (арт. З. Курдзянок).

Астатнія вобразы, на маю думку, пакуль што не знайшлі такога ж яркага ўвасаблення. Не хапае фарбаў, адметных рысаў і Шышкіну (арт. В. Глінскі), і Тацццяне (арт. Т. Волкава), і Цвятаевай (арт. Л. Бяляева).

Што датычыць спектакля «Трэцяя варта», то мне ўсё-такі здаецца, што п'еса не атрымала адпаведнага сцэнічнага ўвасаблення і цікавейшая за спектакль. Баўмана (арт. І. Мацкевіч) хацелася б бачыць унутрана больш палымяным, а Саву Марозава (арт. А. Логінаў) больш таленавітым па натуры, неўтаймаваным. З жаночых вобразаў з пэўнымі агаворкамі можна адзначыць заслужаную артыстку БССР Н. Ганчарэнка ў ролі Марыі Фёдараўны Андрэевай.

Спектаклі «А зоры тут ціхія...» і «Саслужыўцы» (пастаноўка заслужанага артыста БССР С. Яўдошанкі) патрабуюць, на мой погляд, пэўнай дапрацоўкі. У спектаклі «А зоры тут ціхія...» не знойдзены той рытм, які б дапамог ускрыць напружанае дзеянне п'есы. Замест фашыстаў мы ўбачылі нейкія аперэтачныя фігуры. Каларытнейшыя вобразы п'есы Э. Брагінскага і Э. Разанава «Саслужыўцы» атрымаліся на сцэне аднастайнымі.

Склалася такое ўражанне, што жаночая частка калектыву глядзіцца слабей. Хацелася б, каб больш ярка паказвала сябе на сцэне моладзь...

— У гэтым тэатры я бачыў многія спектаклі, — пачаў сваё выступленне кандыдат мастацтвазнаўства **Г. Барышаў.**— У гэты прыезд пазнаёміўся з работамі мастака Юрыя Ігліна.

У сучасным спектаклі мастак павінен не проста праўдзіва адлюстраваць эпоху і быт, але і быць сарэжысёрам спектакля, умець карыстацца сродкамі свайго мастацтва. Юрый Іглін адчувае жанрава-стылістычныя асаблівасці п'есы. Гэта здольны мастак, але яму не хапае дакладнасці вобразнай думкі. Вось, напрыклад, у спектаклі «Залатое вуха» ў касцюмах і прынца І-го-га, і маркіза Какаду павінны быць абыграны іх імёны, асаблівасці характару. Тут найбольш характэрная

Сцэна з прэм'еры Брэсцкага тэатра імя ЛКСМБ «А зоры тут ціхія...» па аднайменнай аповесці Б. Васільева. Інсцэніроўка С. Дзіманта і Б. Эрына. Рэжысёр заслужаны артыст БССР С. Яўдошанка. Мастак Ю. Іглін. На здымку—сцэна са спектакля.

Фота П. ЛАЎРУСІКА.

З ГІСТОРЫІ НАШАЙ КУЛЬТУРЫ

Бурбіс і Цётка—на сцэне

Значнае месца ў жыцці беларускага народа ў перыяд паміж дзвюма рэвалюцыямі (1905—1917 гады) займаў тэатр. Гэта мы бачым на прыкладзе дзейнасці Гродзенскага гуртка беларускай моладзі, Віленскага беларускага музычна-драматычнага гуртка, Беларускага навукова-літаратурнага гуртка студэнтаў Пецярбургскага універсітэта і крыху пазней — Гродзенскай грамады беларускай моладзі, слуцкага гуртка «Папараць-кветка» і шмат якіх іншых тэатральных калектываў вёсак і мястэчак Беларусі.

У перыяд рэвалюцыі 1905 года ў кіруючых колах Беларускай сацыялістычнай грамады ўзнікае думка выкарыстаць тэатр у мэтах прапаганды. Яе падтрымалі самыя актыўныя рэвалюцыйныя дзеячы віленскага камітэта Грамады Алесь Бурбіс і Цётка.

Першая спроба такой арганізацыі беларускага тэатра адбылася ў 1906 годзе. На хутары Пятроўшчына пад Мінскам ставілі «Па рэвізіі» М. Крапіўніцкага. Актыўным арганізатарам і ўдзельнікам гэтай пастаноўкі быў Бурбіс...

У гісторыі беларускага тэатра прынята лічыць, што ў трупе Буйніцкага былі два рэжысёры А. Бурбіс і А. Алексенка. Ёсць жа факты, на аснове якіх можна сцвярджаць, што ніякага А. Алексенкі ў трупе не было. Гэта быў сцэнічны псеўданім А. Бурбіса. Ён быў адзіным, калі не лічыць самога Буйніцкага, рэжысёрам у трупе, які ставіў спектаклі ў 1910—1911 гадах, іграючы адначасова ў іх цэнтральныя ролі.

У тыя часы ў рэцэнзіях «Нашай Нівы» і «Беларуса», якія былі адзінымі крыніцамі інфармацыі на беларускай мове аб тэатры, не прынята было ўспамінаць сапраўдных прозвішчаў артыстаў. Часцей абмяжоўваліся крыптанімам, ініцыяламі, псеўданімам альбо называлі дзейную асобу, якую акцёр іграў. Гэта было невыпадкова. Многія гурткі дзейнічалі нелегальна. Прыходзілася даваць інфармацыю, выдумляючы прычыны і абстаноўку, каб не навесці на след паліцыю. У тэатры Буйніцкага працавалі віленскія акцёры. Некаторыя з іх—члены Грамады. Там нелегальна працавалі Цётка, Бурбіс, які для ахранкі быў значнай фігурай.

Віленская польская прэса, якая выдатна ведала Бурбіса, выказвалася больш адкрыта, і таму ў яе рэцэнзіях на беларускія спектаклі ёсць хоць і скупыя, але больш праўдзівыя звесткі аб акцёрах, аб іх ігры, чым нават у «Нашай Ніве». Праз гэтую прэсу і ўдалося выявіць некаторыя ролі, якія іграў у спектаклях трупы Буйніцкага Бурбіс. Так, параўноўваючы рэцэнзію «Нашай нівы» (№ 6, 1911 г.) на спектакль тэатра Буйніцкага «Пашыліся ў дурні», які адбыўся 6 лютага 1911 г. у Вільні, з рэцэнзіяй на гэты ж спектакль у газеце «Kurjer Wileński» (№ 31, 1911 г.), мы даведваемся, што лепшы з усіх быў Алесь Бурбіс, які іграў ролю Куксы. У тэатральнай жа праграме да гэтага спектакля стаіць сцэнічнае прозвішча «Алексенко».

Пасля гэтага лёгка было здагадацца, што крыптанім «Б—ко», якім «Наша Ніва» (18—19, 1911 г.) у рэцэнзіі на спектаклі «У зімовы вечар» і «Сватанне» называе выдатнага і вядомага ўжо артыста, расшыфроўваецца не інакш, як «Бурбіс—Алексенко»». Бурбіс іграў Падарожнага («У зімовы вечар») і Івана Ламаку («Сва-

ГОСЦІ МІНСКА

Магілёў, Мінск, Віцебск — такі гастрольны маршрут заслужанага артыста РСФСР Аляксандра Іванова-Крамскога па Беларусі. У праграме — творы, напісаныя для гітары, і пералажэнні для гэтага інструмента. У канцэртах прымае ўдзел піяністка Людміла Буніна.

Фота Ул. КРУКА.

рыса магла б быць завострана да гратэску.

Канечне, у мастака ёсць і ўдачы. Даволі цікава аформлены «Мяшчане». У «Трэцяй варце» пераканаўчыя інтэр'ер дома Марозава, турма. У цэлым жа мастаку трэба больш працаваць у галіне тэатральна-дэкаратыўнай, разам з рэжысёрам дакладна прадумваць дэталі..

— Рэпертуарная лінія тэатра не выклікае прэтэнзій,— адзначыла народная артыстка БССР Г. Абуховіч. — Але патэнцыяльныя магчымасці гэтага творчага калектыву, адчуваецца, большыя. Напрыклад, у спектаклі «А зоры тут ціхія...» дзяўчаты настолькі падобныя адна на адну, што пачынаеш іх блытаць. Зніверліравана распрацоўка персанажаў. Рэжысёр не змог выкарыстаць творчыя магчымасці актрыс. Старшына Васкоў (артыст К. Перапяліца) выглядае часта інертным. Адносіны яго да дзяўчат павінны мяняцца, а тут усё іграецца выканаўцам, як кажуць, на адной ноце.

Гэтак жа і ў «Саслужыўцах», дзе Навасельцаў (арт. Р. Белацаркоўскі) таксама вядзе ролю ў адной танальнасці. І калі б я не ўбачыла Н. Ганчарэнка ў «Трэцяй варце», у мяне было б зусім іншае ўяўленне аб ёй. Там яе Андрэева — вобраз па-сапраўднаму складаны, тонкі...

Галоўны рэжысёр павінен адчуваць адказнасць за ўсе спектаклі, якія выходзяць у тэатры, больш дапамагаць сваім калегам.

Далей Ганна Браніславаўна падрабязна характарызавала работу асобных акцёраў у прагледжаных спектаклях, у прыватнасці, І. Мацкевіча, З. Курдзянок, Р. Семічавай. Яна адзначыла, што моладзь тэатра многа занята ў рэпертуары наогул, але, як і ўсім маладым, ёй патрэбен пастаянны, напружаны пошук новага слова ў мастацтве.

— Апошні раз я бачыў спектаклі Брэсцкага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі тры гады назад, — пачаў сваё выступленне кандыдат філалагічных навук **А. Саннікаў**. — Што змянілася за гэты час? Тэатр па-ранейшаму трымаецца сваіх ужо ўсталяваных адносін з гледачамі, дастаткова даверлівых і сур'ёзных. па-ранейшаму звяртаецца ён да твораў беларускай драматургіі.

Але і цяпер адчуваеш рознастыльнасць акцёрскай ігры. У спектаклях не заўсёды выразнай бывае галоўная іх думка.

Калі глядзіш спектаклі тэатра, часам не можаш нават вызначыць жанр, у якім яны вырашаны. «А зоры тут ціхія...» успрымаюцца хутчэй за ўсё часам камедыяй, часам меладрамай. Старшына Васкоў выглядае тут нейкай квактухай, якая аберагае дзяўчат. А дзяўчаты? Кураняты, якія гэтую дабрату не прымаюць... Падменены канфлікт твора, і ў выніку спектакль зусім не пра тое, што закладзена ў аповесці Б. Васільева.

Нельга ставіць спектакль проста аб харошых людзях, як атрымалася ў Брэсце з «Саслужыўцамі». І хаця асобна, сам па сабе, амаль кожны вобраз цікавы, спектакль усё ж успрымаецца прыватным выпадкам.

Не акрэслены да канца і жанр «Трэцяй варты». Мне здаецца, атрымаліся больш гістарычныя эцюды, чым псіхалагічная драма...

Бліжэй усяго да асноўнай лініі тэатра — «Мяшчане». Спектакль вырашаны як сацыялагічнае даследаванне: у чым прычына разладу сям'і Бессяменавых? Такое рашэнне мне здаецца цікавым.

Ва ўсіх тэатрах цяпер назіраецца амаладжэнне труп. Гэта прымушае асабліва пільна сачыць за работамі маладых акцёраў. Мы мала назвалі сёння іх прозвішчаў. Відаць, справа не толькі ў недахопе майстэрства, але і ў тым, што няма ў некаторых акцёраў поўнага даверу да рэжысёра, і наадварот. А роляў ім хапае. Дык час ужо пераходзіць ад колькасці да якасці...

— Думку трэба раскрываць рэжысёрскімі прыёмамі і паглыбленай трактоўкай роляў, — сказаў народны артыст БССР С. Бірыла.—Сучасны глядач хоча пайсці са спектакля і паразважаць адносна той генеральнай думкі, якую прапанаваў яму тэатр. Толькі эмоцыямі, толькі тэмпераментам многага не дасягнеш. Напрыклад, думку спектакля «А зоры тут ціхія...» адньмі вядучымі не данясеш. Ужо сама складанасць абставін выклікае эмоцыі. А тут недзе на сярэдзіне спектакля ў акцёра К. Перапяліцы пачалася дэманстрацыя сцэнічнага хваляваняя — і нашы сімпатыі да яго героя пачынаюць знікаць.

А калі на сцэне з'яўляецца наперад зададзеная тыпізацыя — гэта вядзе да ненатуральнасці. У «Саслужыўцах» на брэсцкай сцэне Навасельцаў — толькі нерашучы, няўклюдны; Калюгіна толькі сухар, толькі «мымра». Аднастайна і малаарыгінальна!

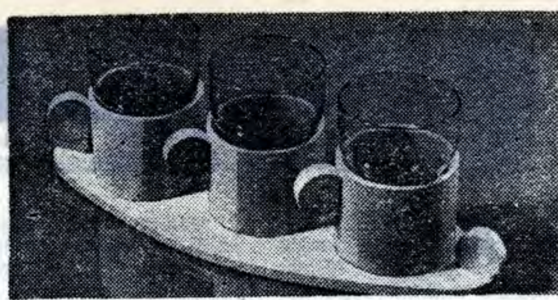
І ўсё ж пры многіх недахопах. тэатр мае сваю, пэўную тэндэнцыю зрабіць гледача аднадумцам, разам з гледачом асэнсоўваць нейкія праблемы мінулага і сённяшняга. Найбольш адпавядаюць гэтым задачам спектаклі «Мяшчане» і «Трэцяя варта»...

Дырэктар тэатра **Л. Валчэцкі** расказаў аб планах тэатра. Калектыў аднаўляе спектакль «Брэсцкая крэпасць» па драме К. Губарэвіча, будуць пастаўлены п'есы Мустая Карыма «У ноч месячнага зацьмення» і Андрэя Макаёнка «Зацюканы апостал». У другім паўгоддзі плануецца пастаноўка «Васілісы Мяленцьевай» А. Астроўскага. Журналіст Рыгор Бакіевіч працуе для тэатра над п'есай пра беларускіх нафтавікоў.

— Рэдка прыязджаюць да нас тэатральныя крытыкі, — зазначыў Л. Валчэцкі. — І гэта наша асноўная прэтэнзія да БТА. Газеты рэдка змяшчаюць рэцэнзіі на нашы спектаклі. Мы не маем магчымасці рэгулярна знаёміцца з работай сваіх калег у Мінску і іншых гарадах. А творчы калектыў не можа па-сапраўднаму рухацца наперад без творчых кантактаў з калегамі, без прафесійнай крытыкі, якая б раіла і дапамагала калектыву...

У абмеркаванні спектакляў удзельнічалі таксама заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ул. Стэльмах і галоўны рэжысёр тэатра Г. Волкаў.

В. ІПАТАВА,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

Прыбор для кавы. Вытворчасць фабрыкі піяніна.

РУПЛІВАСЦЬ ПЛЮС ФАНТАЗІЯ

ШТО можна зрабіць з кавалачкаў металу, дрэва, пластмасы, тканіны? Здавалася б, пытанне несур'ёзнае—навошта ўвогуле важдацца з адходамі! Але ці так ужо гэта несур'ёзна? На кожным вялікім прадпрыемстве заўсёды застаецца шмат матэрыялаў, якія нельга выкарыстаць у вытворчасці па профілі, але з якіх заўсёды можна зрабіць шмат карысных і патрэбных рэчаў.

Аб тым, як на прадпрыемствах рэспублікі выкарыстоўваюць адходы і мясцовую сыравіну і што можна з іх зрабіць, расказала выстаўка, якая адбылася ў памяшканні Беларускага аддзялення Усесаюзнай гандлёвай палаты.

Фантазія чалавека бясконцая—у гэтым яшчэ раз пераконваешся, калі знаёмішся з экспанатамі выстаўкі, якія, між іншым, можна ўбачыць і на прылаўках магазінаў.

Узяць хоць бы зробленыя на Мінскім трактарным заводзе кухонныя наборы. Па кампазіцыйна-канструкцыйнай задуме, тэхналогіі вырабу яны на вышыні сучасных патрабаванняў. У нажоў і тапорыкаў зручныя капронавыя дзяржакі. Большасць прадметаў кухоннага набору зроблена добра. Іх формы не выпадковыя, а глыбока прадуманыя. Гэта можна сказаць і пра вырабы Барысаўскага дрэваапрацоўчага камбіната, Целяханскай лыжнай фабрыкі.

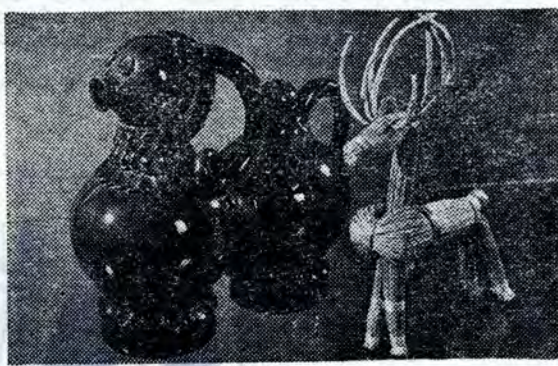
Арыгінальны па задуме чайны прыбор Барысаўскай фабрыкі піяніна. Ён падкупляе прастатой рашэння: авальны паднос і тры падшклянкі з дэкаратыўнымі ручкамі цыліндрычнай формы. Захавана фактура дрэва; яна ажыўляе паверхню падшклянкаў, падноса і добра гарманіруе са шклянкамі з дымчатага шкла.

Да лепшых распрацовак, паказаных на выстаўцы, можна аднесці банкетку і складны табурэт Лідскага завода «Метaліст».

Заслугоўвае ўвагі і распрацоўка камплекта садовага набору, зробленая ў інстытуце Белмясцпрампраект. Ручкі ў лапатак, рыхліцеляў, шуфлікаў і іншых прадметаў для зручнасці маюць конусападобную форму. Вырабы суцэльнаметалічныя.

Трэба адзначыць і вынаходлівасць нашых швейнікаў. Стыкоўкі кавалачкаў тканіны ў паліто на паралоне швейнага аб'яднання імя Крупскай ператвараюцца ў аддзелачны дэкаратыўны элемент. Мастакі-канструктары фабрыкі «Прагрэс» стварылі выдатныя мадэлі ва ўмовах жорсткай абмежаванасці памераў тканіны. Прыкладам можа служыць дзіцячая спаднічка і шапачка, у якіх кавалачкі тканіны клінападобнай формы не парушылі агульнай кампазіцыі, а стварылі своеасаблівы геаметрычны арнамент, пабудаваны на кантрастнай гармоніі светлых і цёмных тонаў.

Не менш удала вырашаны мастакамі Брэсцкага дывановага камбіната прыгожыя пакаёвыя

Керамічны збанок «Баран» Івянецкай фабрыкі і «Лось» (саломка) Магілёўскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

пантофлікі з кавалачкаў дывановай тканіны.

Мастацка - канструктарская распрацоўка металічнага карніза, выпушчанага Мінскім заводам халадзільнікаў, ставіць яго ў рад лепшых узораў. Лёгкім рухам ручкі прывода перамяшчаецца штора або гардзіна. Два адзінарныя карнізы лёгка і без дадатковых дэталей збіраюцца ў адзін двайны. Аб яго вартасцях можна меркаваць па такім, здавалася б, нязначным элеменце, як падвеска. Яе канструкцыя дазваляе хутка і лёгка надзець пятлю шторы або гардзіны на спецыяльныя мацаванні карніза.

Аднак ёсць на выстаўцы і такія рэчы, якія не вельмі хочацца браць у рукі. Грубыя, непрыгожыя... Насценная падвеска «Бярозка» (Магілёўскі аўтамабільны завод) вырашана па-дылетанцку, дрэнна выканана.

«Тапорна» выглядае і універсальная палічка пад тэлефон Гомельскага завода пускавых рухавікоў. Яна больш падобная на паліцу для талерак, лыжак, конавак.

Істотныя недахопы і ў дзіцячым камплексе Мінскага доследна-механічнага завода. Калі з формай століка і крэсліка можна мірыцца, то рашэнне дзіцячага табурэта выклікае рэзкую нязгоду. Ён грубы, прымітыўны. Распрацоўшчыкі не ўлічылі фізіялагічных адрозненняў дзіцяці ад дарослага. Або ўзяць, напрыклад, дзіцячае складное крэсла-столік. Знойдзеная трансфармацыя формы нясе даволі карысную ідэю. Канструкцыя функцыянуе і як крэсла са столікам, і як павялічанае па вышыні крэсла. Нягледзячы на станоўчую ідэю — вельмі нізкі яе мастацка-канструктарскі ўзровень. Такое нагрувашчванне дэталей не ўпісваецца ў сучасны інтэр'ер кватэры, яно не ўзбагачае яго, а выступае як іншароднае цела.

Гаворачы аб дзіцячых вырабах, трэба сказаць і аб цацках, у прыватнасці, цеплавозах з поліэтылену (Рудзенскага прамкамбіната). Цяжка пазнаць у ёй цеплавоз. Ствараецца ўражанне, што гэта кавалак неапрацаванай загатоўкі з якімісьці незразумелымі шурпацінамі на паверхні замест вокнаў, дэталей, канструкцый.

Гэтак жа неахайна, груба і непрадумана выраблены дзіцячыя відэльцы (Гродзенская фабрыка дзіцячай цацкі і галантарэі), перад якімі садовая вілка-рыхліцель, аб якой мы гаварылі вышэй, выглядае сапраўднай «цацкай».

Сёй-той з работнікаў вытворчасці апраўдвае дрэнныя вырабы тым, што на іх ёсць попыт Але ж відавочна, што калі іх і купляюць, то толькі таму, што прамысловасць мала выпускае неабходных бытавых вырабаў і пакупнік вымушан браць тое, што ёсць. У выніку не толькі наша асяроддзе запаўняюць нізкамастацкія рэчы, але, што яшчэ больш істотна, псуецца густ пакупніка.

І. СЕЛЯЗНЁЎ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

танне»). Глядзім тэатральныя праграмы Буйніцкага: супраць названых роляў стаіць — «Алексенко».

Летам 1911 года ў час іншых гастроляў тэатр Буйніцкага меў у рэпертуары ўжо чатыры новыя спектаклі. Сярод іх «У зімовы вечар» Э. Ажэшкі і «Сватанне» А. Чэхава. Гэта былі пастаноўкі Бурбіса з яго ўдзелам.

У трупе кожны акцёр, акрамя Буйніцкага, меў псеўданім. Тут няма нічога дзіўнага. Тады гэта было звычайным для правінцыяльных тэатраў, што і выкарысталі некаторыя артысты з мэтаю канспірацыі. Была нават нейкая аднастайнасць псеўданімаў: Міленка, Неленка, Алексенка, Зенчанка.

Акрамя таго, калі прыняць, што «Алексенка» не псеўданім—фігура робіцца загадкавай. Першы чалавек пасля Ігната Буйніцкага ў трупе, першы акцёр і раптам—ні слова нават у выступленнях нашаніўцаў. Успамінаецца адзін Бурбіс—як супрацоўнік Буйніцкага, рэжысёр, акцёр. Так, газета «Сын Беларусі» (Вільня, 1924, № 38), рэдактарам якой быў былы акцёр тэатра Буйніцкага Мікалай Шыла, ў сёмыя ўгодкі смерці адзначыла, што І. Буйніцкі «паклаў вялікія заслугі дзеля развіцця беларускага тэатра, арганізуючы РАЗАМ З БУРБІСАМ СПЕКТАКЛІ У ВІЛЬНІ І НА ПРАВІНЦЫІ». У біяграфіі Буйніцкага зяць яго, рэвалюцыянер М. Нікіфароўскі, таксама піша, што «...Буйніцкі РАЗАМ З БУРБІСАМ арганізуе беларускі аб'язны тэатр і выступае па вёсках і мястэчках Беларусі». (Беларускае мастацтва», 1962, стар. 122).

Толькі Бурбіс. «А. Алексенка» не называецца. Варта заўважыць, што з усіх артыстаў Віленскага музычна-драматычнага гуртка і з тых, якія склалі ад пачатку касцяк драматычнай трупы Буйніцкага, не было ні аднаго, хто б стала займаўся рэжысурай увогуле, тым больш на такім узроўні, як Бурбіс.

Як рэжысёр, Бурбіс, не маючы спецыяльнай адукацыі, але вельмі здольны і энергічны ад прыроды чалавек, валодаў усімі неабходнымі прафесійнымі навыкамі. Пастаноўкі яго былі заўсёды грунтоўныя, падрабязна распрацоўвалася кожная сцэна, дэталі, нюансы акцёрскай ігры. Бурбіс мог выдатна і свабодна ўсё гэта арганізаваць у адзінае мастацкае цэлае.

Умеў Бурбіс папрацаваць з акцёрам, знайсці яму месца ў спектаклі. Акцёрскую ансамблевасць і высокі прафесійны ўзровень яго пастановак заўсёды адзначалі сучаснікі.

Сучаснікі бачылі ў Бурбісе характарнага акцёра на камічныя ролі. Аднак ён іграў таксама ролі іншага плана. Прымаючы пад увагу кіпучую грамадска - культурную дзейнасць Бурбіса, яго выдатныя артыстычныя якасці як дэкламатара, асабліва ў рэпертуары Багдановіча і Купалы, можна меркаваць, што ў Бурбіса былі выдатныя драматычныя здольнасці на ролі сацыяльных герояў. Аднак рэпертуар тагачаснага беларускага тэатра не спрыяў выяўленню гэтых здольнасцяў Бурбіса.

Адметнасць яго, як артыста,—тонкая ў дэталях распрацоўка сцэнічнага характару і псіхалагічнай канвы ролі, мастацкае асэнсаванне камічнага вобраза. Найбольш гэтыя адметныя якасці праявіліся ў ролі Куксы («Пашыліся ў дурні»), якога ён іграў у 1911—1912 гады. Вобраз быў прадуманы да драбніц і карыстаўся вялікім поспехам.

Алесь Бурбіс разам з іншымі артыстамі Беларускага музычна-драматычнага гуртка прадстаўляў беларускае прафесійнае тэатральнае мастацтва на канцэрце-балі чатырох народаў у Вільні: беларусаў, палякаў, літоўцаў і рускіх. Канцэрт быў арганізаваны 31 студзеня 1914 года ў зале Шляхецкага клуба вядомай беларускай дзеячкай, піяністкай Марыяй Ячыноўскай (па мужу Кімант) і кандыдатам у Раду старшын Беларускага музычна-драматычнага гуртка, прафесарам музычнай школы В. Ратасэпам, фінам па нацыянальнасці, які вельмі прыхільна ставіўся да беларусаў.

Апошняй пастаноўкай Бурбіса ў Вільні была аперэта Вінцука Марцінкевіча «Залёты» (1915 год). Музыку да «Залётаў» напісала, сабрала і адрэпеціравала з артыстамі Марыя Ячыноўская (Кімант). Спектакль «Залёты» вылучаўся высокім прафесійным узроўнем пастаноўкі. Сам Бурбіс выдатна сыграў у спектаклі суддзю Сакальніцкага.

Ёсць звесткі, што не пакідаў тэатра Бурбіс і ў час вайны. У 1916 годзе ён ставіў спектаклі сярод беларускіх уцекачоў пры беларускіх бежанскіх камітэтах у Расіі. Астатнія гады жыцця Бурбіс займаўся выключна палітычнай і грамадскай дзейнасцю. Быў намеснікам наркома замежных спраў Беларусі.

Выдатнай драматычнай актрысай была Цётка. У тэатры Буйніцкага яна іграла ролі Пантурчыхі («Па рэвізіі»), Наталкі («Сватанне»), старой Насты («У зімовы вечар»).

Нелегальна прыехаўшы з эміграцыі, Цётка працавала ў трупе Буйніцкага з фальшывым пашпартам. Дарэчы, яшчэ ў Львове, у час навучання ва універсітэце і тэатральнай школе, яна вывучала драматычнае мастацтва, навукова распрацоўвала пытанне аб беларускім народным тэатры, у прыватнасці — аб батлейцы і мела намер у будучым скарыстаць беларускае драматычнае мастацтва з палітычнымі мэтамі. Выпадак такі прыдаўся. Аднак трупа Буйніцкага была пад паліцэйскім наглядам. Цётка жыла на нелегальным становішчы, а некаторыя іншыя, як Алесь Бурбіс, пад наглядам паліцыі. З гэтае прычыны ў трупе была канспірацыя. Сярод танцораў, харыстаў, музыкантаў, магчыма, мала хто ведаў, хто такія ў сапраўднасці М. Крапівіха і А. Алексенка.

У беларускім тэатразнаўстве адзначаецца ўдзел Цёткі ў спектаклях трупы Буйніцкага. Мусім сказаць, аднак, што нейкім чынам застаўся нераскрыты тэатральны псеўданім Цёткі—«М. Крапівіха», які быў вытворны ад «Мацея Крапіўкі». У прэсе і афішах ёсць паведамленні аб выступленні Цёткі пад такім прозвішчам у Пецярбурзе 19 лістапада 1911 года, дзе яна іграла Насту ў спектаклі Пецярбурскіх студэнтаў «У зімовы вечар», а таксама чытала свой верш «Мае думкі». Ёсць звесткі і ў «Нашай Ніве» аб выступленні Цёткі ў Пецярбурзе, ва ўспамінах Я. Дылы, дзе ён шмат разоў піша пра поспех актрысы аб'язной трупы—Алаізы Пашкевіч (Цёткі) у ролі старой Насты. У тэатральных жа праграмах тэатра стаіць —«М. Крапівіха».

Работа Цёткі вызначалася глыбокім пранікненнем у вобраз. Найбольш актрысе ўдаваліся ролі сацыяльна акрэсленыя. Яна добра ўлоўлівала чалавечнасць і душэўны драматызм сваіх герояў. Невыпадкова, што лепшай яе акцёрскай работай была роля старой Насты ў спектаклі «У зімовы вечар», які трупа паказвала ў 1911 годзе. У Полацку, Вілейцы, Ашмянах і іншых месцах, дзе ішоў спектакль, Цётка захапляла сваёй ігрой. Яна выступала ў гэтай ролі таксама і ў спектаклях беларускіх студэнтаў пецярбурскага універсітэта. Звычайна, пасля спектакля дэкламавала свае вершы.

Як глыбокую і моцную натуру, палымяную, прыгожую жанчыну-паэтэсу і рэвалюцыянерку, Цётку ў 1905 годзе ведала ўся Вільня. Яе рэвалюцыйныя вершы рабочыя чыталі на вуліцах, друкавалі замест пракламацый. Прамовы яе запальвалі, уздымалі рабочых і моладзь. Яе любілі, паважалі, шанавалі, іншыя—баяліся. Але гэтай жанчыне прыходзілася тварыць са звязанымі крыламі і сціснутым горлам—пад паліцэйскім наглядам, часам у неадпаведным яе таленту рэпертуары. І ўсё ж карысць, якую яна прынесла трупе Буйніцкага і ўсяму беларускаму тэатру—вялікая.

Дзейнасць Цёткі і Бурбіса на карысць беларускага тэатра ,работа гэтых яшчэ маладых і ўжо хворых на сухоты мастакоў у вечных блазяннях і турмах здаецца самаахвярнай.

Зянон ПАЗНЯК.

АТРЫМАЛА я вестачку, людзі добрыя. Міша, самы меншы мой, адбіў тэлеграму, што дэмабілізаваўся з арміі і дадому едзе, дый не адзін, а з жонкаю. Ажаніўся, значыцца. Ну, што ж, будзе і ў мяне нявестка. А як жа? Чатырох дачок выгадавала, а яны, як тыя ластаўкі, апырыліся, дый пырх-пырх з бацькоўскага гнязда. Павыхсдзілі замуж, а ты на старасці год сядзі адна. Захварэеш — няма каму і вады падаць.

Аж бач, сынок мой, значыцца... Толькі ж трывога на душы, думкі розныя...

— А чаго вам, цётка Серафіма, перажываць? — пытаюць мяне.

— А то няма чаго? Гэта ж, прабачце за слова, не казу ў гаспадарку вязе, а з нявесткаю едзе. А што яна за птушка? Які ў яе характар? Можа, радасці будзе поўна хата, а можа... Наглядзелася я на чужых нявестак, наслухалася пра іх...

Добра, калі б трапілася такая, як у Гарбузенкаў. Там Іван інжынерку сабе падчапіў. Цяпер яго Аксана Пятроўна ўсёй тэхнікай у калгасе запраўляе. Часам самога нашага старшыню, Саўковіча, павучае.

Дык вось і думаю: добра, калі гэткая трапіцца, а калі, не давядзі божа, прывязе такую, як Кавалёвых сын летась прыдбаў? Прыехаў Аляксей тых Кавалёвых у адпачынак да бацькоў (недзе ён у Адэсе працуе, кажуць, нейкім начальнікам на моры), ну, і прывозіць, значыцца, жонку. Кіраю завуць...

Матухна мая! Колькі жыву, а такога не бачыла. Валоссе ў яе на галаве нібы гусь абшчыпала. Толькі пасмы тырчаць. Колеру і не вызначыш. Пры самай скуры дык нейкае варанае, крыху вышэй — ужо буланае, а на канцах — болей на рыжае падобна. Пазногці чырвоныя і вострыя, як кіпцюры ў каршуна. Спаднічына на ёй, каб не зманіць, як шкурка на каўбасе, — так прыстала. А кофта... Тут аж сорамна гаварыць, бо прасвечваецца так, што і ўсё сподняе праз яе відно...

— Як жа ты, дачушка, да печы падступішся? — развяла рукамі Каваліха, агледзеўшы сынаву жонку.

— А я, матуля, такімі справамі не займалася дома, не думаю і ў гасцях рукі верадзіць, — адказала нявестачка, чысцячы шчотачкаю пазногці.

Праз некалькі дзён свякруха зноў за сваё. Ведаеце ж, як хочацца нявестку за справаю пабачыць. Пахваліцца потым суседзям, як яно і што.

— Можа, — гаворыць, Кірачка, хоць бульбачкі мне абярэш, пакуль я да каровы схаджу.

— Што вы?! — адмахнулася нявестка. — Ад бульбы рукі грубеюць, скура жоўкне.

— То, мо, хоць вады прынясеш? — свякруха просіць.

— А фігура?! — сказала нявестка так, што ўжо болей ніхто не пасмеў прапанаваць ёй нейкую работу.

А якая там фігура, каб вы бачылі. Аловак дый годзе. Так вось за месяц у гасцях тая Кіра нат за халодную ваду не ўзялася. Яшчэ прымусіла старога Каваля ляскаўку зрабіць ды мух штодня выбіваць, бо, бачыце, спаць заміналі ўдзень.

Розныя бываюць нявесткі. Вось узяць хоць бы Марыю, што за Фёдарам Нагорным. Дзяўчына — кроў з малаком, звеннявая першай рукі. Ордэн ёй дзяржава наша дала, і ад свякрухі штодня падзякі мае.

Цяпер дык яно так. Жанчына ў сіле, аўтарытэтам карыстаецца, цану сабе ведае. А калісь не тое было. Вось узяць мяне...

Бедненька жылі мы адразу пасля рэвалюцыі. Бацька з грамадзянскай вайны не вярнуўся, каняка ў гаспадарцы адна. Зямлю нам далі, ды як яе апрацуеш? Вось маці мая толькі і спадзявалася, што на маё замуства.

На красу, няўрокам кажучы, я ўдалася нішто сабе. Ды здароўечка было на зайздрасць. Вось і прыстаў да мяне, як дзядоўнік, Клім Дуля. Росту ён мізэрнага, злы, як сабака, толькі што з дастаткам.

— Не пайду я, мама, за гэтага Дулю, — адмаўляюся я.

— Пойдзеш, — настойвае маці, — іначай з галечы не выб'емся.

І мусіла я паслухацца... З першага ж дня рабіла, як вол. Мала таго, што ў полі набегаешся за дзень, дык яшчэ і дома за гаршкамі ды свіннямі свету не бачыш. А Клім слухае папрокі сваёй маці ды ўсё, бывала, да мяне чапляецца. Неяк не вытрымала я і агрызнулася. Эх, як падскочыць мой чалавек, як зашыпіць. Мах кулаком, мах, а дастаць да твару не можа. Яшчэ болей злуецца.

— Нагніся! — крычыць.

— А чорта лысага! — я яму.

— Нагніся! — аж зелянее Клім.

— Бі, — кажу, — па каленях, калі не дарос.

— А ну, паслухай мужа, нявестачка! — уляцеў тут у хату свёкар, ды за шыю мяне. А муж узрадаваўся і давай у нос тыкаць. Да крыві расквасіў.

Вось так і жылі. А Клім усё болей шалеў. Цярпела, аж пакуль цярпенне не лопнула...

Аднаго разу паехалі мы ў поле ўдвух жыта дажынаць. Жалі, жалі, а калі скончылі, то селі пад возам перакусіць. І тут нешта я не да спадобы сказала. Бачу — збялеў мой мужык. Адразу падхапілася на ногі, бо, ведаю, можа ўдарыць.

Махнуў ён кулаком і так рэзнуўся аб мой локаць, што аж заверашчаў.

— Нагніся, — камандуе.

— А ты, — дражню я яго, — стань на воз, я пачакаю.

— Нагніся, — падскоквае ён да мяне з кіем у руках.

— Эге, голубе, — я на яго, — тут свёкра няма. Пачакай жа!

Раззлавалася ўжо, бо, бачу, канец гэтаму трэба класці, ды хоп Кліма ўпоперак. Скруціла яго, кінула на воз, прывязала рукі і ногі да драбін і давай хвастаць па тым месцы, дзе сінякоў не відаць.

— Развяжы, — крычыць Клім. — Знішчожу ведзьму!

— Не, — гавару, — досыць. Цяпер у нас па законе аднолькавыя правы. Болей на мне ездзіць не будзеш.

Адлупцавала я мужыка, а тады запрэгла коней, вывела на дарогу, хвастанула і пусціла ў вёску. Ведала, двор знойдуць, не заблудзяць. А сама пабегла ў сельсавет. Расказала ўсё старшыні ды і да маці. Болей да мужа не пайшла. А выйшла потым замуж за Макара, во добра з ім пажылі. Калі б не вайна, і зараз бы разам былі.

Дык вось, якія, кажу я вам, часы былі. А цяпер нявестка што? Якая пападзецца. Захоча свякрусе скарыцца — то добра, а не захоча — дык таксама нічога не зробіш. Ад такой, як тая Кіра-фігурыстка, дабра не чакай. А ёсць жа багата такіх нявестак, што пакланіцца ім хочацца, пацалаваць. І гераіні, і дэпутаты, і вучоныя! Такой ужо муж не скажа: «Нагніся». Нават удвух са свёкрам не пасмеюць.

Вось я і думаю, што розныя на свеце нявестачкі бываюць. І хутчэй хочацца пабачыцца ды даведацца, якой жа тая мая будзе? А вы кажаце, чаго тут перажываць?

Пераклад з украінскай.

Сцяпан АЛЕЙНІК

МАЕ ПЕРШЫЯ КРЫТЫКІ

ЗГАДКА-УСМЕШКА

Было мне тады гадоў дванаццаць. Захоплены з дзяцінства вершамі, пачаў я сам паціху рыфмаваць. Ні пра якія кансультацыі, кабінеты маладога аўтара ды пра іншых літаратурных нянек нават уяўлення не меў. А пачытаць камусьці тое напісанае надта карцела.

Дык вось аднойчы (без пуцёўкі, без прадстаўніка бюро прапаганды) выйшаў я на аўдыторыю, што складалася з чатырох дзядзькоў, якія пакурвалі на старой калодзе перад нашым свіронкам.

Уступнае слова зрабіў мой ласкавы тата:

— Парываецца сачыняць. І прыкмячаю, што вялікая ў яго нявытрымка да гэтага дзела. То, можа, паслухаем.

Пагладзіў рукою мой чуб:

— Чытай, сынку.

І я пачаў:

Па дарозе, з-за дубровы
Возяць людзі гарбузы,
Ды такія — будзь здаровы! —
Аж паскрыпваюць вазы.

Не даслухаўшы верш да канца, дзядзька Харытон кінуў з месца крытычную рэпліку:

— Бо не змазваюць, яны і паскрыпваюць! А мазь жа ў краме ёсць. Цэлая бочка стаіць пад сцяною!..

Недзе ўжо ў чацвёртай страфе да слоў «поўны сіл» ужыў я, помніцца, для рыфмы імя «Васіль».

— Гэта ты, мусіць, на Васіля Куца намякаеш, бо іншага Васіля ў нашым канцы няма,— перабіў дзед Есып.— Не трэба яго й згадваць, бо гэта дужа гультаяваты чалавек. Чуеш? Не трэба!..

Я нічым не мог яму запярэчыць і чытаў ужо канцоўку верша:

Восень, восень. Пад нагамі —
Лісце жоўтае лазы...
З поля доўгімі вазамі
Возяць людзі гарбузы.

Ніякіх воплескаў не было. Аўдыторыя хвілін з пяць памаўчала, а потым азваўся дзядзька Алекса:

— Выйшла нібы складна, але не возяць ужо гарбузы! Я вунь свае яшчэ два тыдні таму звёз у клуню і накрыў саломай. На зябліва цяпер людзі аруць!..

На гэты крытычны ўдар адказаў мой тата:

— Ён пачаў пісаць, дзядзька Алекса, тады яшчэ, калі іх вазілі, і запазніўся...

— Пазніцца нельга ні ў якім дзеле! На вяселлі і спявай вясельнае!...—уставіў дзядзька Харытон.

— А то так!—дадаў чацвёрты слухач, дзядзька Фёдар. — Хто спявае далёка ззаду, таго не пачуюць!

...Такімі суровымі былі тыя мае першыя крытыкі. І хоць успамінаюцца яны з мілай усмешкай, усё адно я, мабыць, штосьці важнае збярог у душы ад іх шчырых парад.

З украінскай пераклаў В. РАГОЙША.

Уладзіслаў БОЙКА

Зайка і вожык

(Байка)

У лесе Зайка з Вожыка труніў:
— Якім няўдалым бог цябе стварыў...
Ні поўсці нармалёвай,
Ні вушэй.
Ды я пабіцца аб заклад гатовы,
Што за цябе і Чарапаха поўзае
шпарчэй!
Бо крывалапы ты, няўклюда,
Ад цуцыка малога не ўцячэш,
А што, як Воўк накінецца — паскуда!
Тады і костачак сваіх ты не збярэш...
— Эге ж, —
Заусміхаўся Вожык хітравата, —
Прыгожы ты, харобры, зухаваты,
Табе нішто сам Воўк,
Але... зірні, браток,
Сюды імчыцца
Напрасткі
Лісіца.
Вось смеласць пакажы сваю,
А я тым часам крыху падрамлю...
І Вожык выставіў калючкі, як штыкі!

□

Мараль тут сэнс магчыма б мела,
Але Лісіца Зайца з'ела...

Адвольны пераклад з украінскай Эдуарда ВАЛАСЕВІЧА.

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Індэкс 63856 АТ 03128